

Evaluering av prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel – Delrapport 1 –

IDA HYDLE

RAPPORT
NR 11/14

*«Dette er ikke et fengsel,
det er en vei ut».*
Ung gutt i Ungdomsenheten

Evaluering av prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel

Delrapport 1

IDA HYDLE

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 11/2014

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er fra 1. januar 2014 et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA),
Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) 2014

ISBN (trykt utgave)   978-82-7894-516-2
ISBN (elektronisk utgave)   978-82-7894-517-9
ISSN 0808-5013 (trykt)
ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © Ida Hydle, NOVA
Illustrasjon: Gustav Vigeland. Motiver i smijernsport © Vigeland museet/Bono 2014
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Nettadresse: www.hioa.no/nova

Forord

Stortinget vedtok å etablere et fengsel for unge mellom 15 og 18 år i 2009 som et prøveprosjekt. Prosjektet ble etablert i september 2009, senere forlenget ut 2013 og nå til 2015. Det ble igangsatt av fire departementer: Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Dette er den første av tre evalueringsrapporter fra prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel. Fokus i denne rapporten er på det tverretatlige teamet.

Rapporten inneholder derfor en rammebeskrivelse i praksis og ifølge lovverket og en redegjørelse for hvordan teamet selv, noen av deres samarbeidspartnere og ungdommer erfarer og beskriver arbeidet som utføres. Det redegjøres også for den tverrdepartementale koordineringsgruppen, dens arbeid, problemstillinger og utfordringer.

Rapporten inneholder i tillegg en foreløpig status over gjeldende lovverk, regelverk, idealer og realiteter vedrørende fengsling av barn under 18 år i Norge. I senere rapporter vil dette drøftes. Resultatene fra kartlegging av antallet innsatte barn totalt i første del av prøveperioden, dvs. fra 01.09.2009 – 31.12.2013, er kort gjort rede for. Oversikten over hvor de har sonet eller soner, statsborgerskap, soningsgrunnlag og fremtidsplan kommer i senere rapporter.

Stor takk rettes til de ansatte og innsatte i Ungdomsenheten som har gitt av sin tid til å svare på spørsmål, diskutere problemstillinger og inkludere meg midt i en travel hverdag. Mange oppklaringer kom også på e-post fra tverretatlig team. Stor takk også til de engasjerte og velvillige representantene for de fire departementene og kriminalomsorgsdirektorat, fra viktige og oppklarende møter og mye e-post-korrespondanse. Takk også til kolleger på NOVA som har lest, kommentert og rettet: Kirsten Danielsen, Elisabeth Gording Stang (som i senere rapporter blir medforfatter) og Tonje Sørensen.

Oslo, juni 2014

Ida Hydle

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	7
Innledning	9
Noen begrepsavklaringer.....	12
Problemstillinger for delrapport 1	13
Kort om forskningsbasert evaluering	16
Metoder i datainnsamlingsarbeidet.....	17
Det tverretatlige teamet.....	21
Rammene for det tverretatlige teamets sammensetning og arbeid.....	21
Perspektiver fra tverretatlig team.....	27
Tverretatlig team – en oppsummering.....	42
Perspektiver fra ansatte i enheten og leder i Bjørgvin fengsel.....	44
Ansatte i enheten og leder av Bjørgvin fengsel – en oppsummering	46
Perspektiver fra innsatte ungdommer	47
Ungdommene – en oppsummering	57
Gjeldende lovverk for enheten og for det tverretatlige teamet	60
Perspektiver fra den tverrdepartementale styringsgruppen og fra den tverrdepartementale koordineringsgruppen	68
Koordineringsgruppens arbeid – en oppsummering	74
Antallet innsatte totalt i første prøveperiode 1. september 2009 – 31. desember 2013	76
En analyse og konklusjon med noen videre problemstillinger	78
Summary	85
Litteratur:	95
Vedlegg 1: Mandat for tverretatlig team ved de særskilte enhetene for lovbrytere mellom 15 og 18 år (ungdomsenhetene)	97
Vedlegg 2: Rutinebeskrivelse for opplæring for innsatte ved ungdomsenhetene	101
Vedlegg 3: Fra inntak til oppfølging (kvalitetssikring)	103
Vedlegg 4: PROSJEKTPLAN for Koordinerende team for sikring av overgang fra Bjørgvin fengsel Ungdomsenheten til Bergen kommune.....	105
Vedlegg 5: Til ungdommer som soner eller har sonet i Ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel og deres foresatte	111
Vedlegg 6: Intervjuguide ansatte i Ungdomsenheten og teamet.....	113

Sammendrag

Dette er den første av tre evalueringsrapporter til Justis- og beredskapsdepartementet, JD, fra prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel. Fokus i denne rapporten er på det tverretatlige teamet. Stortinget vedtok å etablere et fengsel for unge mellom 15 og 18 år i 2009 som et prøveprosjekt. Prosjektet ble etablert i september 2009, senere forlenget ut 2013 og nå til 2015. Det ble igangsatt av fire departementer: Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Rapporten inneholder derfor en rammebeskrivelse i praksis og i følge lovverket, en redegjørelse for hvordan teamet selv, noen av deres samarbeidspartnere og ungdommer erfarer og beskriver arbeidet som utføres. Det tverretatlige teamets virksomhet i andre fengsler der unge under 18 år innsettes, omtales. Det redegjøres for den tverrdepartementale koordineringsgruppens arbeid, problemstillinger og utfordringer.

Rapporten inneholder også en foreløpig status over gjeldende lovverk, regelverk, idealer og realiteter vedrørende fengsling av barn under 18 år i Norge. I senere rapporter vil dette drøftes. Det inngår også en kort omtale av resultatene fra kartlegging av antallet innsatte barn totalt i første del av prøveperioden, dvs. fra 01.09.2009–31.12.2013. Oversikten over hvor de har sonet eller soner, statsborgerskap, soningsgrunnlag og fremtidsplan kommer i senere rapporter.

Denne delrapportens konklusjoner kan forenkles til følgende råd:

- De ungdommene som møter alle disse byråkratiske og økonomiske barrierene i hjelpeapparatene som rapporten beskriver, bør være «*Norges ungdommer*» – på tvers av kommuner, fylkeskommuner, regioner, etater, budsjetter, direktorater og departementer.
- Den barnevernsfaglige stillingen i det tverretatlige teamet bør flyttes fra Bufetats-nivå til Bufdir-nivå – under forutsetning at Bufdir har instruksjonsmyndighet.

- Det bør utvikles et intranettsystem for det tverretatlige teamet, dvs. for de ulike ansatte – i hver sin etat - som arbeider med en samlet plan og oppfølging for hver enkelt ungdom.
- Det bør på et departementalt og direktoratsnivå utvikles informasjon for ulike administrative nivåer innen straffesakskjeden om enheten og det tverretatlige teamets muligheter til å følge opp ungdommer utenfor enheten.
- Det tverretatlig teamets arbeidsplan bør endres, slik at de får mulighet til å følge opp enkelte ungdommer over minst ett år etter opphold i enheten.
- Det bør utarbeides retningslinjer for dokumentasjon av forholdene for unge i fengsel for å føre kontroll med at de får oppfylt sine rettigheter, for å unngå forskjeller mellom ulike deler av landet og ulike fengsler.
- Det bør utarbeides forskrifter til opplæringsloven §§ 19-7 og 19-8 som presiserer satser for refusjon av utgifter som fylkeskommunen har til opplæring for barn i fengsel, med realistiske satser, avhengig av oppfølgingsbehovet.
- Koordineringsgruppen og styringsgruppen bør på nytt gjennomtenke aldersavgrensningen som tverretatlig team og enheten har i dag (f.eks. 18 år og halvtårsgrense for tverretatlig teams oppfølging) – for nettopp å kunne oppfylle Barnekonvensjonens krav.

Innledning

Stein er født i Norge, hans morsmål er norsk, han er norsk statsborger¹. Far og mor ble skilt, og Stein vokste opp hos far. Far fikk kreft og døde da Stein var 12 år. Da flyttet han til mor og strevde med sorg, flytting, det nye miljøet, alle endringene, den nye skolen, og så fikk han noen venner som begynte å ruse seg på valium og stoff. Barnevernet ble koblet inn. Innen få år droppet han ut av skolen, og ble fengslet for tyveri 15 år gammel. Så begynte en svingdørstilvarelse mellom barnevernsinstitusjoner, ruskollektiver, fengsler, politiarrester – innen han var 18 år hadde han 15 ulike fengselsopphold i 10 ulike fengsler. dommene lød stort sett på tyveri, heleri, i besittelse av narkotika, kjøring av moped uten førerkort. Han sitter inne nå og skal snart ut, uten fullført grunnskole. Hvem følger ham opp? Hvem sørger for at han får sine rettigheter som han ikke fikk da han var 15 i 2009? Hvem følger opp den tapte skolemuligheten? Hvem følger opp angsten og den post-traumatiske lidelsen han har fått etter fengselsoppholdene der han har blitt utsatt for mye fra voksne medfanger som han ikke skulle ha vært utsatt for? Hvem følger opp slik at han har tak over hodet? Spørsmålene er slett ikke nye: De har vært stillet igjen og igjen gjennom mer enn 100 år i Norge, i likhet med mange andre land, med litt ulike ingredienser.

Dette er den første av tre delrapporter til Justis- og beredskapsdepartementet, JD, fra evalueringen av prøveprosjektet med Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel. Det er først og fremst det tverretatlige teamet som er i fokus i denne rapporten. Stortinget vedtok å etablere et fengsel for unge mellom 15 og 18 år i 2009 som prøveprosjekt. Prosjektet ble etablert i september 2009, senere forlenget ut 2013 og nå til 2015. Prosjektet ble igangsatt av fire departementer: Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Barne, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Det har lenge vært planlagt en følge- og sluttevaluering. Styrings- og koordineringsgruppen i de fire departementene spør nå først om

---

¹ Grunnen til gjentakelsen av det norske tre ganger, er at dagens Norge byr på mange variasjoner i fødeland, morsmål og statsborgerskap. Det kunne f.eks. stått født i Sverige, morsmål somalisk og statsborgerskap norsk. Dette vil bli tatt opp senere i evalueringen.

berettigelsen og sammensetningen av det tverretatlige teamet. Vi forsøker å gi et midlertidig svar på dette, ut fra to korte måneders felt- og tekstarbeid.

Denne første delrapporten inneholder også en foreløpig status over gjeldende lovverk, regelverk, idealer og realiteter vedrørende fengsling av unge under 18 år i Norge. I senere rapporter vil vi drøfte dette nærmere.

Her inngår også kort resultatene fra kartlegging av antallet innsatte ungdommer totalt i første del av prøveperioden, dvs. fra 01.09.2009–31.12.2013. Oversikten over hvor de har sonet eller soner, statsborgerskap, soningsgrunnlag og fremtidsplan vil vi komme tilbake til i senere rapporter. Grunnen til at det er samtlige ungdommer og ikke bare de som har sonet i ungdomsenheten, er flere. For det første innebærer evalueringen videre (dvs. til 2015) en sammenlikning mellom livet i ungdomsenheten, sett i forhold til de andre 40 fengslene der ungdommer har sonet eller soner i evalueringstiden. Fordi denne delrapporten har fokus på det tverretatlige teamet, vil også noe av teamets virksomhet i andre fengsler der unge under 18 år innsettes, omtales. Teamet er ikke bare knyttet til enheten i sitt arbeid, men har også oppgaver knyttet til informasjon utad, veiledning av personale og oppfølging av ungdommer innsatt i andre norske fengsler og til tilrettelegging av hva som skal skje etter løslatelse.

Ca. ett år før vi fikk oppdraget med denne evalueringen, fikk to andre forskere, Elisabeth Fransson og Yngve Hammerlin, ved Kriminalomsorgens utdanningssenter, KRUS, et såkalt paralleloppdrag, også fra JD. Deres oppdrag har følgende ordlyd:

Fordi etableringen av ungdomsenhetene er kommet kortere enn forutsatt vil det være nyttig om det blir foretatt en forstudie eller en parallellstudie til den eksterne evalueringen. Dette vil kunne fungere som en utvidet case-studie og som grunnforskning på feltet, og vil være svært verdifullt i arbeidet med etablering av enhetene. Forskningsenheten ved KRUS har god kjennskap til kriminalomsorgens indre dynamikk og særegenhet, og vil ha gode forutsetninger for å gjennomføre en slik internstudie.²

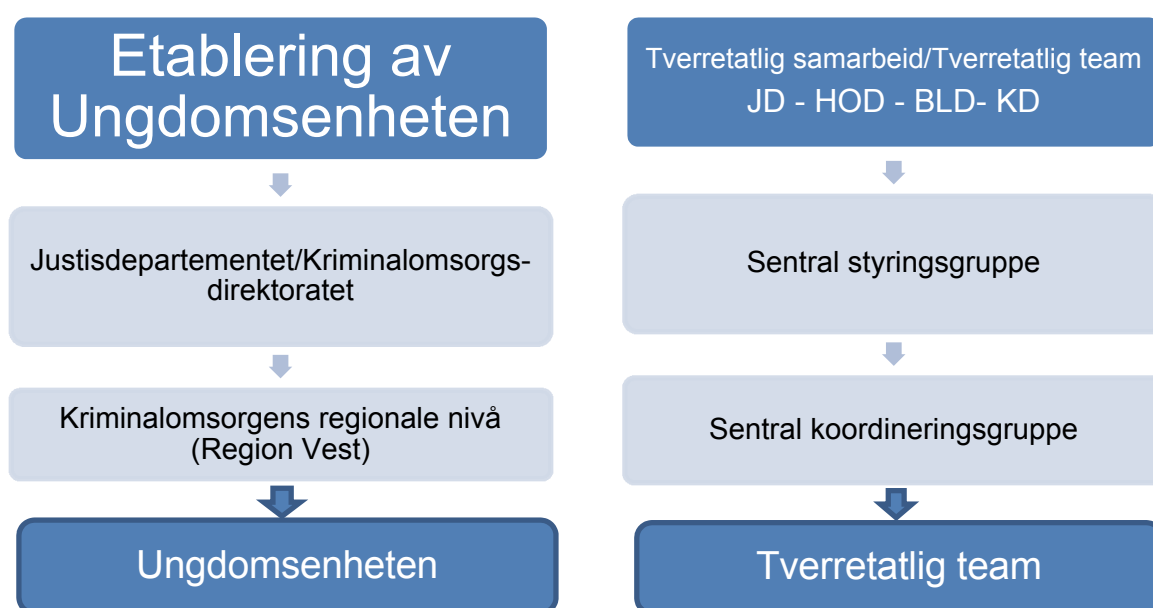
---

² Fra Oppdragsbrev for internt forskningsoppdrag om parallellstudie av ungdomsenhetene, Kriminalomsorgens sentrale forvaltning 01.11.2012.

Vi vil søke å dele oppgavene mellom oss slik at det ikke skal bli unødige overlapping. Franssons og Hammerlins arbeid er planlagt å være bl.a. en intern studie av forutsetningene og forarbeidet til kriminalomsorgens etablering av enheten og teamet.

I vår innledende orientering og lesning fantes ofte overskriften eller uttalelsen «18 ansatte på to innsatte», formulert på en kritisk måte i enkelte medier. Dette handler om ungdommer som i regelen er gitt opp av barnevernet, har begått alvorlig volds- og vinningskriminalitet, har manglende skolegang, er rusmisbrukere og/eller psykisk syke. Ca. 3/4 av de innsatte ungdommene har hel eller delvis innvandrerbakgrunn. Detaljert sakkunnskap blir derfor desto viktigere i dette prosjektet.

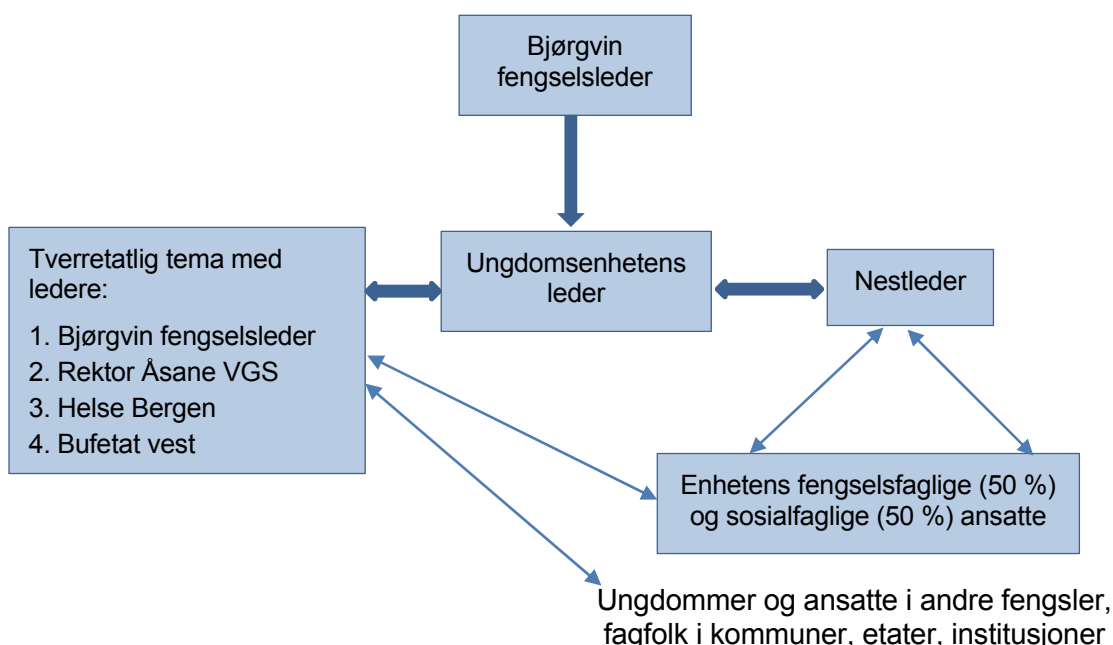
Organiseringen av etableringen ble illustrert slik³:

Modell 1: Styringsmodell for ungdomsenheten med sitt tverretatlige team

³ Fra KRIMINALOMSORGEN PROSJEKTBESKRIVELSE. Etablering av to særskilte enheter for unge lovbyggere, underlagt kriminalomsorgen (Ungdomsenhetene), 15. april 2013.

Denne modellen kan imidlertid utvikles og endres litt ut fra den faktiske organisering og praksis som har utviklet seg:

Modell 2. Organisering av ungdomsenheten med sitt tverretatlige team

Selve organiseringen og ledelsesstrukturen ser ut til å ha formet seg litt underveis. Det forklares ut fra at det er ulike personer som har vært ansatt med forskjellige faglige og ledelsesforankringer i de årene prosjektet har fungert.

Noen begrepsavklaringer

I rapporten finnes det flere ulike team: *Det tverretatlige teamet* består av enhetens leder som er ansatt i kriminalomsorgen. I tillegg utgjøres det tverretatlige teamet av en spesialpedagog, en barnevernspedagog og en psykolog, alle ansatte i hver sin etat – utenfor kriminalomsorgen. De er tilstede kun på dagtid. I tillegg er *basispersonalet* i enheten inndelt i *team* som har ansvar for de ulike ungdommene. De er alle ansatt i kriminalomsorgen og går i skift. Halvparten av dem er fengselsfaglig og halvparten miljøfaglig – eller annen relevant sosialfaglig (spesielt barnevern) – utdannet.

Problemstillinger for delrapport 1

Det er vedtatt at fengselsenheter som opprettes spesielt for innsatte under 18 år skal ha et tverretattlig team som skal ivareta de unges behov og rettigheter etter annet lovverk under straffegjennomføringen og forberede tiden etter løslatelse. Teamene skal påse en flerfaglig tilnærming, og sikre at relevante forvaltningsmyndigheter følger opp de innsatte både under og etter straffegjennomføring ifølge flere ulike lovverk.⁴ Det foreligger detaljerte målsettinger for *Ungdomsenheten*.

En av de viktige målsettingene er å sikre at ethvert barn som er berøvet sin frihet skal holdes atskilt fra voksne innsatte⁵, med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet. Dette målet er i tråd med artikkel 37 i FNs barnekonvensjon, og anses til nå å være bare delvis oppfylt inntil en annen enhet i Oslo-området er etablert. Andre viktige målsettinger i flg. Konvensjonen, er artikkel 2 om retten til ikke-diskriminering (f.eks. på bakgrunn av etnisitet, sosial klassetilhørighet, foreldres samlivsform eller livsstil, kjønn, seksuell orientering mv.), artikkel 3 (1) om hensynet til barnets beste, artikkel 3 (2) om retten til omsorg, artikkel 6 om rett til liv og utvikling, artikkel 9 jf. 16 om rett til vern om familie- og privatliv, artikkel 12 om retten til deltakelse i alle forhold som vedrører barnet og særlig i rettslige og administrative prosesser, artikkel 19 om rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt, artikkel 37 jf. 39 bl.a. om retten til vern mot umenneskelig eller nedverdiggende behandling og rett til rehabilitering for de barna som utsettes for slik behandling, samt beskyttelse mot ulovlig eller vilkårlig fengsling og om fengsling som aller siste utvei, artikkel 40 bl.a. om retten for barn som involveres i en straffeprosess til å bli behandlet med verdighet og respekt. Videre krever

---

⁴ Prop. 135 L (–2011). Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff), barnevernloven mm.

⁵ Dette er noe jeg har erfart at innsatte selv er opptatt av. I et annet prosjekt som handlet om samarbeid mellom konfliktråd og fengsel, sa en innsatt, ikke så gammel selv, på et møte: «Ungdommer skulle aldri være i fengsel, de bare lærer hvordan de skal bli kriminelle».

artikkel 40 at Norge søker å fremme innføringen av lover, prosedyrer, opprettelse av myndigheter og institusjoner som er særlig tilpasset barn som beskyldes for, anklages for eller er funnet å ha begått et straffbart forhold.

I den tiden ungdommene er plassert i ungdomsenheten, skal den fungere som en omsorgsbasis: *«Men dette er ikke et hjem!»* sa en i teamet. *«Det er viktig at de forstår at dette er et fengsel, men at vi likevel har omsorg og tar ansvar for dem.»*

Enhetens ansatte skal utøve omsorgen i foreldrenes sted. Det innebærer at den unges vesentlige omsorgsbehov skal tilfredsstilles under oppholdet; følelsesmessig, sosialt, kognitivt og fysisk/motorisk, så vel som materielt. Enhetens ansatte skal legge til rette for den unges personlige bearbeiding og forandring av tidligere atferdsmønstre, og for en utvikling mot mestring av eget liv. Det tverretatlige teamet har blant annet som funksjon å ivareta barnets rettigheter og behov under og etter soning. Målsettingen for *teamet* går imidlertid langt ut over arbeidet med ungdommene mens de er i enheten og også samarbeidet med enhetens ansatte. Teamets medlemmer arbeider både med ungdommer og deres foresatte, med fagfolk i institusjoner, andre fengsler, kommuner og fylker *før* innsettelse. Mens de unge oppholder seg i enheten, arbeider teamet med planleggingen av tilbakeføring til skole, hjem eller institusjon og behandlingsopplegg, både for rus og psykisk lidelse (ofte begge deler). Teammedlemmene legger til rette både behandlings- og skoleopplegg mens de er i enheten. De veileder også enhetens ansatte på en best mulig oppfølging i hverdagens gjøremål. Etter løslatelse fra enheten kan en eller flere fra teamet følge opp ungdommen hvis det skal fungere «der ute». I tillegg skal teamet også følge opp ungdommer som er innsatt i andre fengsler.

Vi legger omtrent like mye vekt på evaluering av ungdomsenheten og av det tverretatlige teamet gjennom hele vår prosjekt-tid. Evalueringen vil se enheten og det tverretatlige teamet opp mot målsettingene for begge. Imidlertid skal denne delrapporten først og fremst vektlegge teamet og dets arbeid. Det skal bl.a. ses i lys av lovendringer i barnevernloven om styrking av barneverntjenestens oppfølging av barn under og etter varetekt og straffegjennomføring.⁶

---

⁶ Prop. 106 L Endringer i barnevernloven (2012-2013), kapittel 22

Evalueringen av ungdomsenheten og av det tverrfaglige teamet må derfor ses i sammenheng, selv om denne delrapporten først og fremst tar for seg teamet.

På grunnlag av det som står over, stiller vi derfor følgende spørsmål:

1. På hvilke kunnskaps- og kompetansegrunnlag er teamet og teamets arbeid basert?
2. Hvordan er forholdet mellom kunnskaps- og kompetansebasering og andre faktorer, slik som politiske og profesjonsfaglige føringer eller f.eks. lokal organisasjonsforankring?
3. Hvilke muligheter har teamet hatt, og har framover, for å endre kurs hvis nødvendig?

For å finne svar på disse spørsmålene har vi delt dem inn i flere undergrupper:

- Hva og hvilke er team-medlemmenes egne faglige ståsteder, erfaringer, teorier og metoder for sitt arbeid, enkeltvis og sammen?
- Hva slags rapporteringssystem har teamet: loggføring, journaler, overføringsnotater, avslutningsnotater ...?
- Hvilke viktige erfaringer som team eller enkeltpersoner finnes – i samarbeidet med:
  1. Ungdommene
  2. Enhetens ansatte, enten det er veiledning/samtale med en eller flere ansatte eller gruppeundervisning – oppfølging
  3. Bergen fengsel, der enheten har to fangeplasser
  4. Foreldre/foresatte
  5. Andre fengsler
  6. Andre institusjoner (barnevernsinstitusjoner, bokollektiver, rusinstitusjoner, rus- og psykiatri-institusjoner ...)
  7. Egen arbeidsgiver, dvs. kriminalomsorgen region Vest, Helse Bergen, BUF etat region vest, skoleetaten Hordaland fylkeskommune/Åsane VGS.

Kort om forskningsbasert evaluering

Det finnes et stort mangfold av litteratur om forskningsbasert evaluering. Det handler om forskernes kompetanser, metodebruk, referanserammer, datamuligheter, tid, finansiering osv. I dette spesielle arbeidet har vi som evaluerer tre ulike fagbakgrunner, medisin, jus og antropologi. Det betyr i praksis et bredt faggrunnlag for å forstå og tolke det feltet vi skal inn i. Vi er vel kjent med ulike metoder innen våre tre fagfelt, som spenner fra epidemiologi og statistikk til kultursammenlikning og over til rettsdogmatikk og retts sosiologi gjennom fremstilling og vurdering av regelverk og praksis, og dokumentanalyser. Metoder strekker seg fra det ytterste kvantitative til det fortolkende kvalitative, med særlig vekt på det siste. Her inngår også at samtaler og uttalelser gjengis, av og til i detalj (primærdata), fordi slike detaljer er nødvendige for at leseren får et mest mulig korrekt grunnlag for å tolke og vurdere selv, ikke bare lese forskerens tolkninger. Særlig antropologifaget vektlegger den *emiske* datagjengivelsen, dvs. slik informantene faktisk uttrykker seg om det de mener eller gjør. Forskerens tolkning, den *etiske*⁷ datagjengivelsen, er en sekundær kilde. Dette er viktig f.eks. innen rettsantropologi og jus, der fortolkningskunnskap er sentralt.

Vi er vel bevandret i de praksisfeltene som dette forsøket omhandler: kriminalitet og straffemekanismer, vold, barn og ungdom, barnevern, fengsler og kriminalomsorg, barneverns- og velferdslovgivningen og barnekonvensjonen, i tillegg til straffeloven og straffeprosessloven og praksiser i det norske strafferettslandskapet.

Vi anser at det er en fordel å gå inn i dette feltet med både noen klart definerte, og noen mer åpne problemstillinger. Våre faglige bakgrunner (Ida Hydle: medisin, sosialantropologi og Elisabeth Gording Stang: jus) gjør oss i stand til begge deler, både i bredde og dybde. Elisabeth Gording Stang har inngående kjennskap til barnevernets lovgivning og FNs barnekonvensjon (Stang 2007, 2012, 2013 A, B, C., 2014). Hydle har arbeidet i mange år som forsker innen volds- og traumeområdet, norsk strafferett, ungdomskriminalitet og rus, konfliktråd og fredsforskning (Hydle 2012 A, B, Hydle og Seeberg 2013 A, B, Hydle 2013).

---

⁷ Begrepene *emisk* og *etisk* stammer fra lingvistikken, fonemisk og fonetisk (og har således ikke med etikk og moral å gjøre).

Ut fra våre rammebetingelser velger vi å gå til verks med et metode-mangfold, et feltmangfold og et datamangfold for å søke å svare mest mulig systematisk og fyldestgjørende på de spørsmål og de oppgaver som våre oppdragsgivere har og har gitt oss.

Forskning og evaluering handler også om etikk, både kravene til forskningsetikk, slik det er nedfelt i lovverket, og også vår personlige etiske holdning overfor temaet og det samfunnsoppdraget vi som forskere generelt har forpliktet oss til. Lojaliteten i dette arbeidet defineres både av samfunnsoppdraget vi har som forskere og påligger oss overfor våre informanter – de innsatte ungdommene og deres pårørende, de ansatte i prosjektet, i departementene og direktoratene som har fått i oppgave å sette ungdomsstraffpolitikken ut i praksis.

Metoder i datainnsamlingsarbeidet

Vår oppgave i denne delrapporten er først og fremst å forstå og beskrive teamets roller i et slikt samspill med både enhetens innsatte og ansatte. I dette inngår alle samarbeidsinstitusjoner og partnere utenfor enheten, og også teamets arbeid opp mot andre fengsler. Vi tar i bruk en rekke metodiske tilnærminger, enkeltintervju, fokusgruppeintervju, observasjon og deltakelse i møter, observasjon og deltakelse i enheten, dokument- og andre tekststudier. Dokument- og tekststudiene tar bl.a. utgangspunkt i kriminalomsorgens sentrale datasystemer KompisKia og KompisKIF⁸. Innen Kompis-Kia finnes for våre formål f.eks. oversikt over antall innsettelse på person, videre såkalt

---

⁸ Kriminalomsorgens sentrale datasystemer har tre landsdekkende it-systemer; Kompis-Kia/reskontro, Booking og Kompis-Kif. Kompis står for Kriminalomsorgens produktivtetsfremmende informasjonssystem. **Kompis-Kia/Reskontro** er kriminalomsorgens eldste system fra 1992. Det gir støtte til en del arbeidsoppgaver i fengslene, men er ikke et saksbehandlingssystem. Systemet kan utveksle data med friomsorgen (Kompis KIF) for personer som overføres dit. Systemet leverer meldinger om innsettelse og løslatelse i fengslene. **Kompis-Kif** er et styringsredskaps- og saksbehandlingssystem som gir støtte i arbeidsoppgaver i friomsorgen. Systemet kan i liten grad utveksle data med fengslene (Kompis-Kia). Systemet samhandler med et elektronisk arkiv. Systemet har ikke samhandling med andre systemer i justissektoren eller med andre etater som arbeider i kriminalomsorgen. **Bookingsystemet** er det nyeste i kriminalomsorgen og støtter behandling av saker fra de kommer fra politi eller påtalemyndighet, til en person settes inn eller møter ved et fengsel eller friomsorgskontor. Systemet kan samhandle med fengslene og friomsorgskontorene (Kompis-Kia og Kompis-Kif). Systemet mottar kjennelser elektronisk fra domstolene (<http://www.kriminalomsorgen.no/kriminalomsorgens-sentrale-datasystemer.4454702.html>, lastet ned 18.03.2014).

Fangejournal og *Hendelsesjournal*. I fangejournalen finnes data for vårt formål, slik som f.eks. fødeland, statsborgerskap, utdanningsnivå, yrkesstatus ved innsettelse, soningsgrunnlag (dvs. lovparagrafene som vedkommende er innsatt for brudd på), pårørende og verge, f.eks. barnevernet.

I hendelsesjournal finner vi kanskje noen beskrivelser ut over det som står i fangejournalen.

Kvaliteten på disse to siste varierer svært, fra å ikke ha noe annet enn persondata, hva vedkommende er dømt for og navn på foresatte, til å ha beskrivelser av den innsattes problemer med barnevern, foresatte, andre innsatte, rus, vold, psykisk lidelse osv. Det refereres til at Riksrevisjonen har uttalt seg kritisk til kriminalomsorgens dokumentasjonsrutiner. Min erfaring i kartleggingsarbeidet preges delvis av dette. Jeg kommer også tilbake til problemet med dokumentasjon i forbindelse med tverretatlig teams arbeid.

Datavernet tilsa at vår tilgang til disse datasystemene var kun ved at jeg, Ida Hydle, som skriver denne delrapporten⁹, sitter ved en datamaskin i Kriminalomsorgsdirektoratet, samarbeider tett med ansvarlig for systemet, og at ingen informasjon som kan knyttes til persondata, blir tatt ut. Dette fungerer greit etter noen innledende runder med datatilgangsproblemer.

Deltakende observasjon utføres på møter og i enheten, i Bergen fengsel og i andre egnete fora. Vi vil også gjøre en sammenlikning mellom de ungdommene som fikk tilbudet fra enheten og de som ble innsatt i andre fengsler i prøveperioden i senere rapporter. Vårt grunnlag er sammensatt. Hovedmålet for evalueringen av Ungdomsenheten med sitt tverretatlige team, er en beskrivelse av deres praksiser og om de samsvarer med målene. Samtidig kan det være en rekke utenforliggende forhold som innvirker på arbeidet med å nå disse målsettingene. F.eks. skal det stå ferdig nye lokaler i november 2014. I tillegg er det en sammensatt departemental styrings- og koordineringsmodell til grunn for hele prosjektet. Fagfolk samarbeider på tvers av forvaltningsnivåer, fagnivåer og fagområder for å få til dette prosjektet. Det vil også alltid være ulike meninger om måloppnåelse, sett fra ulike posisjoner (ansatte, ungdommer, foreldre, samarbeidspartnere, oppdragsgivere). I tillegg kommer

---

⁹ Vi har fordelt arbeidet med denne evalueringen mellom oss, slik at Stang tar seg i vesentlig grad av de juridiske dataene (som vil bli presentert i senere rapporter), og Hydle arbeider med det meste av det øvrige felt- og dataarbeidet.

eventuelle endringer i gjeldende lov- og regelverk underveis i prosjektet som vi må forholde oss til både under datainnsamling og i senere analyser. Det er f.eks. en ny handlingsplan for rus og psykiatri (skal være ferdig 2015), et nytt regelverk for det kommunale barnevernet (skulle vært påbegynt, men er det ikke) og *Ungdomsstraffen* som er en del av den nye konfliktrådsloven som trer i kraft 1. juli 2014. Den medfører vesentlige endringer, særlig for ungdom som begår alvorlige straffbare handlinger. Det er bl.a. endringer både i straffeloven, straffeprosessloven og straffegjennomføringsloven.

Til nå, i denne evalueringens første måneder, har søknad til NSD blitt innvilget etter flere runder med avklaring av hva som skulle foreligge av nødvendige sikkerhetsklareringer fra JD og KDI. Min foreløpige konklusjon på den delen av arbeidet, er at vi har med noen av Norges best beskyttete ungdommer å gjøre når det gjelder personvern, noe som jeg tolker som ytterst betryggende. Tre korte opphold i enheten har gitt mange informative, mer strukturerte og også uformelle samtaler med enhetens innsatte, ansatte, fengselsledere og tverretatlig teams medlemmer.

Jeg får delta rundt bordet i samtaler, møter og ved måltider der alle som er på vakt, er samlet rundt enhetens bord sammen med de unge. Det har vært uformelt samvær ute i enhetens hage/uteareal, grilling og pølsepising, ballspill, og spaserturer over til enhetens nabofengsler, Bjørgvin og Bergen fengsler, alltid i følge med en fengselsfaglig. Her har jeg til nå samtalt med innsatte ungdommer og med fengselslederen i Bjørgvin, som også er leder for Ungdomsenheten. I tillegg blir jeg av praktiske grunner hentet og kjørt fra og til Flesland flyplass av Ungdomsenhetens leder. Det gir anledning til atskillig fordypning og oppdatering mens vi kjører fra den ene til den andre siden av Bergen. Det er mange flere som står på listen min for kommende samtaler og møter, av både innsatte og ansatte. Vedlegg 5 og 6 tilsier noe av det jeg har vektlagt i disse samtalene, men langt fra alt har vært spurt eller besvart i denne første del av evalueringstiden.

Bildet illustrerer noe av den hverdagslige virkeligheten i oppholdsrommet der alle er, eller er innom, og der ungdommene får jevnlig anledning til å bake og lage mat, av og til med en faglærer, av og til med enhetens egne ansatte. De setter selv om måltidsliste og innkjøpsliste og er med og handler. Enheten kan minne om et hjem. Det har vært en rolig og vennlig atmosfære hver gang jeg har vært der, til tross for at de ansatte i samtaler med meg gir uttrykk for det slitet det er å holde det fredelig og hyggelig.

Guttene utfordrer hele tiden sine omgivelser. De ansatte har ikke uniformer. Det er ingen slamring med jerndører og lite klirring med nøkler, selv om innlåsing hører med til dagens rutiner for at guttene skal ha litt ro, og at vaktskiftet kan foretas. Slik ser man at fengslet *er* der, selv om mye annet ikke ligner på noe fengsel. Alle ansatte går med alarmer på seg, og en telefon med antenne er alltid på bordet eller benken, der man hører (lavt) beskjeder mellom ansatte i Bjørgvin fengsel. Slik er de telefonisk og med alarmberedskap knyttet opp til hovedfengslet.

Jeg har fått tilgang til alle Norges fengsler fra KDI for å kunne utføre arbeidet. Ett møte i den tverrdepartementale koordineringsgruppen har også inngått i feltarbeidet til nå, likeså samtaler om prøveprosjektet med Lasse Rolén, koordinator for Ungdomsstraffen i Konfliktrådssekretariatet, Anne-Brita Normann i politiavdelingen i JD, Yngve Hammerlin og Elisabeth Fransson, forskere ved KRUS, Arne Værland, tidligere leder for KIF, region sør, samt ett møte i BLD med Lise Bjerkan og Ann-Sophi Glad i koordineringsgruppen.

Det tverretatlige teamet

Rammene for det tverretatlige teamets sammensetning og arbeid

Lovverk, annet regelverk, viktige forslag til rammebetingelser og tidligere erfaringer:

En rekke lover gir teamet dets rammer. Det spesielle med dette teamet er at det skal samhandle innenfor rammen av kriminalomsorgen, samtidig som tre av fire teammedlemmer ikke er ansatt i kriminalomsorgen. Dette gir noen spesielle utfordringer i form av rapportering, skriftlig og muntlig samhandling og oppdatering på hverandres arbeid. Først og fremst gjelder derfor § 7 a i Straffegjennomføringsloven vedr. Oppplysningsplikt overfor kriminalomsorgen:

Før det gis opplysninger som nevnt i annet ledd, skal det søkes å oppnå medvirkning eller samtykke fra den opplysningene direkte gjelder. Uten hinder av taushetsplikten har kriminalomsorgen rett til å innhente fra:

- a. Folkeregisteret; opplysninger om innsattes navn, fødselsnummer, fødested, bopel og statsborgerskap.
- b. Tilsatte i barnevernet og sosialtjenesten; opplysninger om innsattes barne- og familieforhold som er nødvendige for å ivareta hensynet til barnet og den øvrige familien under straffegjennomføring, ved permisjon, ved løslatelse og ved overføring til andre gjennomføringsformer enn fengsel med høyt sikkerhetsnivå.
- c. Helsepersonell i helse- og omsorgstjenesten; opplysninger som nevnt i bokstav b, samt opplysninger som er strengt nødvendige for å avverge fare for liv og helse for den innsatte selv, andre innsatte og tilsatte.
- d. Tilbyder av tilgang til elektronisk kommunikasjonsnett eller kommunikasjonstjeneste; opplysninger om avtalebasert hemmelig telefonnummer og andre abonnementsopplysninger.

Opplysningene skal gis uten ugrunnet opphold. Regiondirektøren avgjør hvem som har myndighet til å innhente og motta opplysninger som er nevnt ovenfor. (0 Tilføyd ved lov 29 juni 2007 nr. 83

(ikr. 1 nov 2007 iflg. res. 12 okt 2007 nr. 1138), endret ved lover 17 des 2010 nr. 85 (ikr. 17 des 2010 iflg. res. 17 des 2010 nr. 1668), 24 juni 2011 nr. 30 (ikr. 1 jan 2012 iflg. res. 16 des 2011 nr. 1252), 14 juni 2013 nr. 44.).

Denne nye § 7a i straffegjennomføringsloven løser altså problemet for et tverretatlig team fordi den åpner opp for informasjonsflyt mellom offentlige etater, når dette er i den innsattes interesse og i samsvar med målene for virksomheten. Taushetsplikten er i utgangspunktet generell og regulert i forvaltningsloven, med spesifikke tilpasninger i etatenes særlover (straffegjennomføringsloven, helsepersonellov, barnevernlov). I praksis fremstår dette som uproblematisk for teamets daglige arbeid, slik teamet selv erfarer det.

Dernest er Prop. 106 L (2012- 2013), kap. 22, med forslag til endringer i lov om barneverntjenester av 1992 (barnevernloven) § 3 -5 nytt annet ledd, som pålegger barneverntjenesten å holde jevnlig kontakt med kriminalomsorgen og barnet under fengselsoppholdet og delta i planlegging og tilrettelegging av tiltak etter endt opphold, av stor betydning.

Opplæringsloven gjelder for alle, også innsatte. Barn under 18 år har rett til utdanning selv om de er i fengsel. Dette skal følges opp etter endt soning¹⁰. Det er derfor nødvendig at et tverretatlig team har en pedagog som kan kartlegge og tilrettelegge for undervisningen i fengselet og planlegge for den videre oppfølgingen etter endt soning, slik regelverket tilsier.

St.meld. nr. 37 (2007–2008) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (kriminalomsorgsmeldinga), viser til følgende:

Det tverrfaglige ekspertteamet ved pilotenheten kan også rådgi andre fengsler i hver enkelt sak. Ordningen med et slikt ambulerende team vil sikre god kompetanse i alle fengsler med innsatte under 18 år. Familie og pårørende må trekkes aktivt inn i tilbakeføringsarbeidet, slik at forholdet mellom ungdommen og foreldre og andre pårørende forandres i positiv retning. Dette omfatter blant annet relasjonsbygging og konflikthåndteringsarbeid, tilbud om foreldreveiledning, familieråd og lignende. Det bør også legges opp

---

¹⁰ Se f.eks. <http://www.kriminalomsorgen.no/innsette-og-utdanning-i-fengsel.349096-237613.html>

til at foreldre/pårørende kan bo sammen med unge i egnede boenheter .... Så fort som mulig iverksetter teamet en individuell plan (IP) for den enkelte innsatte som har behov for det. Tverrfagligheten i teamet sørger for at innsatte får hjelp og tilrettelegging for undervisning og hjelp med helserelaterte problemer. Barnevernets representant i teamet jobber fortløpende med innsattes hjem-kommune eller bydel i forhold til løslatelsen».

Dette er videreutviklet i Prop. 135 L (2010–2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff). Den inneholder omtaler av *flerfaglig*, *tverrfaglig* eller *tverretatlig* team. Det henvises i teksten til at de berørte departementer utarbeider retningslinjer for teamene. F.eks. er § 10 a en ny bestemmelse som innfører særregler for innsatte under 18 år. Kriminalomsorgen pålegges en plikt til å tilrettelegge fengselsopphold for innsatte under 18 år etter deres behov. Plikten innebærer at det må undersøkes hva som er den konkrete ungdommens behov, samt hvordan disse kan ivaretas på best mulig måte. Bestemmelsen gjelder alle fengslene, men for enheter som er spesielt opprettet for innsatte under 18 år, ungdomsenheter, gjelder i tillegg egne regler.

Enhetene skal altså ha et tverretatlig team som skal ivareta de innsattes behov under straffegjennomføringen og forberede tiden etter løslatelse. Teamene skal sørge for god og koordinert oppfølging av barn som gjennomfører straff eller sitter i varetekt i ungdomsenhetene, og sikre at relevante forvaltningsmyndigheter følger opp den innsatte både under og etter straffegjennomføring. Teamene skal også ha et faglig oppfølgingsansvar for innsatte under 18 år som eventuelt plasseres i andre fengsler. Ved behov bør teamene kunne rykke ut og gi bistand i konkrete saker. Kriminalomsorgen gis også kompetanse til i forskrift å gi nærmere bestemmelser om krav til fengsler som benyttes til innsatte under 18 år, krav til ansattes utdanning, samt til det tverretatlige teamets sammensetning, funksjon og arbeidsoppgaver.

NOU om barn og straff viser til Stifinner'n jr.¹¹ tilknyttet Stifinnerprosjektet. Til Stifinner'n jr ble det ansatt en barnevernsarbeider. Stifinner'n jr. ble nedlagt etter kort tid, og arbeidet med de yngste ble videreført gjennom

---

¹¹ <http://www.oslofengsel.no/nyhet-stifinnern.html>

Ungdomsteamet. Teamet var sammensatt av en barnevernsarbeider, Tone Munkerud, og en miljøarbeider i tillegg til lærer og helsepersonell, ledet av en inspektør ved Oslo fengsel. Ungdomsteamet skulle begrense skadevirkningene ved fengselsoppholdet og arbeide for en plan for barnets hverdag ved løslatelse.

Tone Monkerud omtalte teamet slik i november 2013:

Siden 2011 har det såkalte ungdomstiltaket vært i drift ved Oslo fengsel – som innebærer at ungdom tilbys individuell oppfølging fra miljøterapeuter, men at de fortsatt bor på celleavdelinger med voksne. Dette tiltaket er fortsatt i drift – i påvente av en egen ungdomsenhet, som igjen er under planlegging (etter mønster fra ungdomsenheten i Bergen)¹².

Dette er for ungdom under 18 år og ble fra 2013 supplert med Ungdomstiltaket for ungdom mellom 18 og 25 år.

I Prop. 57L (2013 – 2014) understrekes det f.eks. på s. 74 at:

Utviklingen av lokalt, tverretatlig samarbeid de senere årene har gjort oppfølgingen av unge lovbrøyttere langt mer individorientert og har vist behovet for et større utvalg av strafferettslige alternativer for unge lovbrøyttere. Det er også stigende grad av enighet, både politisk og faglig om at fengsel må unngås så langt det er mulig for barn. Dette gjenspeiles i at færre barn dømmes til ubetinget fengsel.

Det understrekes altså unisont behovet for en tverretatlig, individorientert og fleksibel oppfølging. Mangel på en slik tilnærming kan gjøre vondt verre for den enkelte ungdom. Det er mangeårig erfaring med at gode rehabiliteringsprosesser forhindres eller ødelegges pga. manglende styring og koordinering av samarbeid, særlig når det gjelder barnevern og psykisk helse – en gammel problemstilling (Storvoll 1997; Falck 2006; Iversen, Jakobsen et al. 2007; Kristofersen 2007; Iversen, Havik et al. 2008, Gustavsen og Vardheim 2013¹³).

---

¹² <http://www.krad.no/nyhetsarkiv/567-innbrudd-norge-er-best-i-norden>

¹³ <http://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/filer/2307.pdf>; .

Det ble utarbeidet et Mandat for det tverretatlige teamet ved ungdomsenheten av 15. april 2013. Arbeidet er delt i følgende nivåer: 1) Oppgaver i det direkte arbeidet med ungdommene, 2) Oppgaver overfor basispersonalet i ungdomsenheten og 3) Utadrettede oppgaver og ansvar (se også vedlegg 1, i tillegg til modell 2, s. 5).

Når det gjelder noe av det generelle pedagogiske og miljømessige arbeidet i enheten, brukes både *den kriminalitetsforebyggende modell* og *lovbruddssamtalen*. Den faglige grunnmodellen i begge bygger på «Risiko – Behov – Responsivitet», RNR¹⁴, dvs. miljøterapeutiske tiltak for å forebygge kriminalitet. Leder for enheten Per Omdal skriver om RNR:

Risiko. Tiltakene må tilpasses den enkeltes risikonivå. Ikke sette i gang massive tiltak mot en «lavrisiko-kriminell». Kan øke residiv.

Behov. Tiltakene må rettes mot de behov den enkelte har som har sammenheng med den personens kriminalitet.

Responsivitet. Tiltakene må tilpasses den enkeltes ferdigheter og motivasjon. Metoden som brukes må virke.

Good Life¹⁵, MI (motiverende samtale)¹⁶ og kognitiv adferdsterapi er andre delmetoder i arbeidet, men lovbruddssamtalen er en alternativ vinkling til arbeidet. Både den kriminalitetsforebyggende modellen og lovbruddssamtalen kan ses som varianter av det samme.

Lovbruddssamtalen er utarbeidet av David Thornton m.fl. og bygger på Strategic Training Initiative in Community Supervision (STICS) fra

---

¹⁴ <http://www.krus.no/lovbruddssamtalen.5342915-313740.html>; se også <https://www.sivilombudsmannen.no/getfile.php/Filer/Artikler/Menneskerettighetsseminar/Presentasjon%20Per%20Omdal%2031.%20oktober%202013.pdf>.

¹⁵ Bergen fengsel har tatt i bruk et voldsprogram som er basert på kognitiv metode og tar sikte på å skape bevisstgjøring og endring av tanker som fører til vold. Programmet drives i et samarbeid mellom Helse Bergen og Bergen fengsel. Programmet er betydelig influert av tenkingen omkring «The Good Life Model» (Ward, 2002). Høyrisikosituasjoner for vold kartlegges, og deltakeren utarbeider en plan for å unngå tilbakefall i de ulike risikosituasjonene som identifiseres. (<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-37-2007-2008-/9/11.html?id=527751>)

¹⁶ Se <http://www.kriminalomsorgen.no/en-til-en.5034458-242608.html>

Storbritannia, et treningsprogram for fengselsansatte for å bruke RNR. Metoden tar utgangspunkt i den innsattes risiko for ny kriminalitet, behov og læringsstil (altså RNR). Viktige elementer i samtalen er What Works prinsippene behov og responsivitet, samt kognitiv restrukturering. Bakgrunnen for utviklingen av Lovbruddssamtalen er forskningen til Andrews & Bonta (2010) som viser at tiltak som følger RNR prinsippene gir mindre tilbakefall til ny kriminalitet.

Det finnes omfattende forskningsbaserte kunnskaper om hva som skal til for å få til et godt tverretatlig team. Tydelig agenda, tydelig ledelse og rollefordeling, forankring i ledelsen, klar styring, klare mål, formelle, faste og felles strukturer, forpliktende avtaler, oppfølging av (kanskje ikke saker, men) personer over tid og tydelig eierskap, skriver Schafft, Frøyland og Spjelkavik (2013). Winsvold (2011) påpeker en del andre sosiale faktorer som er viktige for et godt resultat; åpenhet og tillit til hverandre, felles oppholds- og læringsarenaer (kurs, konferanser), bygge felles forståelser og teamfølelse, personlige relasjoner og å bli kjent. Samarbeidet må også forankres i de ulike etatenes planer, både politisk og administrativt (Glavin og Erdal 2007).

Det tverretatlige teamet ledes av Ungdomsenhetens leder, selv jurist med lang straffesakserfaring og nå ansatt i Kriminalomsorgen, region vest. Siden enhetens oppstart 1. september 2009 har det vært tilknyttet en psykolog fra Helse Bergen og en lektor/rådgiver fra Åsane VGS (i tillegg til relevante faglærere fra skolen). Fra mai 2012 har teamet også bestått av barnevernsfaglig koordinator fra Bufetat region vest. Tverretatlig team holder til i kontorbygget til ungdomsenheten, selv om de enkelte team-medlemmer til ulike tider er både inne i enheten og ute på reiser med og uten ungdommer. Hvis de reiser med ungdommer har de alltid med seg en fengselsfaglige fra enheten, ifølge regelverket på grunn av risiko for utagering og/eller rømming.

Tverretatlig team, foruten leder, består av:

Psykolog, tilhørighet faglig og administrativt til Helse Bergen, Kompetansesenter for Sikkerhets- og rettspsykiatri. Hun er 100 prosent ansatt og hører til den fengselspsykiatriske seksjonen i Bergen fengsel (11 personer). Hun har en psykolog til som jobber tett opp til henne og som hun kan dele problemstillinger med.

Barnevernsfaglig koordinator fra Bufetat, region vest, er i enheten 4 dager/uke og kartlegger de barnevernsfaglige forholdene til ungdommene både før, under og etter oppholdet i enheten. Han har koordineringsansvar og saksveiledning innad i det barnevernsfaglige arbeidet i teamene i enheten. Han er også en viktig «bro» for ungdommene selv, både når de kommer til enheten og når de skal ut.

Lektor/rådgiver hører administrativt og faglig til Åsane videregående skole (fengselets skolekrets). Hun er også faglig koordinator for rådgivere i alle fengsler gjennom Fylkesmannen i Hordaland – som forvalter tilskuddsordningen for opplæring i kriminalomsorgen. Hun kartlegger ungdommenes behov for og krav til undervisning før de kommer til enheten, koordinerer faglærere fra Åsane VGS som er knyttet til enheten (først og fremst samfunnsfag, matematikk, norsk, engelsk, naturfag og restaurant- og matfag) og forbereder oppfølging av skolegang, praksisplasser og evt. annen utdanning når de skal ut.

Perspektiver fra tverretatlig team

Disse erfaringene og perspektivene er kommet frem i samtaler, både med og uten opptaker, i direkte møter eller over telefon. Av ulike praktiske grunner har de mange samtalene med enhetens leder først og fremst og også med lektor/rådgiver, vært uten opptaker, mens jeg har notert og skrevet ut senere. Under gjengis en del direkte og også mine sammenfatninger av samtaler (B: Barnevernsfaglig koordinator, P: Psykolog, L: Lektor/rådgiver, I: Ida Hydle).

Virksomhetsplanen fra februar 2014 er skrevet av teamet. Den bærer preg av tverrfaglig arbeid med stor vekt på det psykologiske kunnskapsfeltet, med endringsfaglige perspektiver og også spesielt traumekunnskap.

P: Det at det psykologfaglige står sterkt i virksomhetsplanen vil gjenspeiles i enheten og at det psykologfaglige og det endringsfaglige har stått høyt i kurs.

B: Virksomhetsplanen skal være styrende for hvordan vi møter ungdommene og den interaksjonen som skjer mellom ungdommene og personalet. Når det skjer noe med ungdommene, så skjer det noe med personalet, og det er en kontinuerlig prosess. Men alle slike virksomhetsplaner er relativt subjektive.

Vi snakker om endringsbehov og -potensialer i en slik arbeidssituasjon der noen tilhører personalet i enheten, dvs. innenfor, og noen tilhører tverretatlig team som er både innenfor og utenfor. De beskriver hvorfor og hvordan det kan være ulike oppfatninger om tilnærming til det faglige, strukturen mv. blant ansatte ved Ungdomsenheten. Tverretatlig team har fungert som bidragsytere til å bemerke faglige utfordringer og derigjennom oppfordre ledelsen ved enheten til å vurdere tiltak for å heve den faglige kvaliteten ved driften. Det handler bl.a. om ulike faglige språk og forståelser. Teamets medlemmer går sammen om å finne nødvendige og tilfredsstillende endringer. Og det er et kontinuerlig behov for å finne nye veier å arbeide og organisere arbeidet på:

B: Tiltak som Ungdomsenheten trenger en ledelse som både ser og handler. Her arbeider både personalet og ungdommen i motstand, og det gjør noe med begge parter. Personalet må sees, støttes og korrigeres. Ungdommen må ha tydelighet i forhold til strukturer og rutiner, men også gis muligheter til å utvikle seg og begynne på det endringsarbeidet som de skal nyttiggjøre seg etter endt soning. Ledelsen må ha fokus på begge parter, både personalet og ungdommen.

I: Er det slik at det fengselsfaglige perspektivet gjør at enkle diagnoser er lettere å gripe fatt i for fengselsansatte enn relasjons- og prosessperspektiver fra psykologien, dvs. mindre personfokus enn relasjons- og prosessfokus?

B: Det er jo en spennende personalsammensetning her, for du trenger begge deler. Du trenger de tydelige rammene som barnevernet ikke kan sette for disse ungdommene her, etter sine forskrifter og lover. Men det kan du gjøre her. Det gjør at de fleste ungdommene lander litt når de kommer her, til og begynne med: «For her er vi jo i fengsel, så her kan vi ikke gjøre så mye». Men så «bruser de litt med fjærene» etter hvert. Og konsekvensene her, de er så tydelige, og rammene er så klare at de vet at de blir stoppet fort, som de ikke gjør i barnevernsinstitusjoner, for da stakk de. Så var de gjerne vekke på tur i noen dager og så kom de tilbake og fikk dusjet og spist og så var de greie noen dager og så var det ut igjen, ikke

sant? Det kan de ikke gjøre her. Men hvis de skal bo her i månedsvis, så kan det ikke være slik. Det må være en balanse. Du kan ikke møte dem bare med rammer, du må møte dem på deres gode verdier, for det har de alle, de må vi finne, for det er de som de skal bruke når de kommer ut igjen.

Begge har lang arbeidserfaring fra henholdsvis psykiatriske institusjoner for barn og barnevernsinstitusjoner, også i mange år som leder. De er svært positive til enheten og organiseringen av arbeidet:

B: Jeg mener dette er klokt å gjøre med denne typen ungdommer, med de få ungdommene som disse her. Jeg tror at potensialet er stort på hva vi kan få til, og vi får ikke ut alt i dag, men jeg er helt sikker på at det vil vi få til. Det viktigste med dette prosjektet her er at det får den ledelsen som det skal ha. Og som tar tak i de tingene som er og som er tydelige for personalet som ser og handler. Man må komme raskt i gang med de gode målsettingene, «i produktivt virke», ungdommene er her kort. Hvis ikke du har en struktur og en form for det arbeidet som skal gjøres med disse ungdommene her, en grunnplattform for hvordan det er i miljøet, for hvordan vi gjør ting sammen her, hvis ikke du har det i bønn og en faglig overbygning over det, så sliter du med disse ungdommene. For da blir det mye «privatpraksis». Den enkelte gjør ... «sånn gjør jeg det». Det scanner ungdommen på no time, og så lever de deretter ... forskjellig fra vakt til vakt. Da blir dette med god ledelse enda tydeligere.

Begge er klare på at dette er et fengsel, ikke et «hjem», de er ikke «foreldre».

B: Forskjellen er f.eks. at de voksne skifter hele tiden (og selvfølgelig at de er innelåst):

Tenk deg at du er nr. 12 eller 14 av voksne som de har forholdt seg til – gjennom en hel dag. Det er ikke i nærheten av et hjem. Vi gjør de tingene som gjøres i et hjem, men det kan ikke sammenliknes med et hjem! Vi lager situasjoner og strukturer som er så tilnærmet som det kan bli til å være et hjem.

P: Men vi har fått en kultur der vi snakker mye om hva er dette for noe? Hvordan har disse ungdommene det? Vi snakker oss imellom (tverretattlig og enhetens ansatte). Vi er nysgjerrige, tar opp ting, lur på hvordan vi skal forstå slik eller sånn. Vi spør hverandre. I forhold til det metodiske, hva slags type samtaler, hva er «permen», hva er opplegget her?

B: Det er det vanskeligste å få til, det er det samme i psykiatrien, det samme i barnevernet og det forandrer seg hele tiden, det må vi akseptere. Det er avhengig av ungdommene som er inne, og personalet som er tilstede, om vi svarer rett eller feil på spørsmål ... om en miljøterapeut velger å gå inn i en situasjon eller holde seg utenfor. Altså det er utallige måter ting kan skjære seg på. Og det er min erfaring at de som jobber i miljøet på slike steder som dette her – det er i en av Norges vanskeligste jobber. Det er vanskelig å jobbe med de ungdommene her, og det er ikke verdsatt. Det var bra at du tok det med de to perspektivene¹⁷, for det er stor forskjell på de fagbitene her, det er det fengselsfaglige og det andre. Det er viktig, tryggheten til personalet i dette her, at den holdes høyt. Det er bra at kriminalomsorgen er rammen, fordi jeg har et annet fokus, og de har et annet fokus enn meg, og så blir cluet når vi møtes *der*! Og det er derfor jeg har en tro på dette, jo lenger vi klarer å holde oss i det møtet, jo bedre blir vi. Da er dette et unikt tilbud. Og det har jeg stor tro på å utvikle.

P: Av og til har vi følelsen av å rykke tilbake til start, og da glemmer vi at vi har akkumulert kunnskap over tid, og som har vært med på å forme oss, og som gjør at ... slik forholder vi oss til ungdommene, som jeg tror har blitt bedre, mer nyansert og rikere. Det er den akkumulerte forståelsen av og refleksjonene omkring ungdommene og ...

Begge har gode erfaringer med fagfolk som er dobbeltutdannet, dvs. med annen utdanning og erfaring, i tillegg til kriminalomsorgsutdanning.

---

¹⁷ Her viser han til noe jeg sa innledningsvis om fengselsfaglige og sosialfaglige perspektiver.

P: Og det synes jeg er bra, det er det som er bra i kriminalomsorgen. Det må være klart hvem det er som eier dette og til syvende og sist må sette foten ned, for vi er sterke personer som kan bringe frem det vi mener på en klar og tydelig måte. Det som er viktig i dette prosjektet er at det har noe å støte mot, at det er noen som håndhever at det er kriminalomsorgens opplegg. Vi kan diskutere: «sett fra læringsteoretisk ståsted, når skal vi gjøre unntak? Hvor langt skal vi strekke det? Hvordan ser du som psykolog for deg at de ulike scenariene vil gå? Hvor skal vi sette grensene, og skal det være nyansering av dette?» Lederen henter inn kompetanse fra samarbeidspartnerne sine, men det er han som fører det ut i miljøet. Han er flink til å få fram mine perspektiver på læring og på at læring skal generaliseres og vurderer så utgang og permisjoner og lignende for å befeste det hos ungdommene, for hvis ikke er det verdiløst. Dette fungerer veldig bra fordi han har begge perspektivene. Det skal være reflekterte avgjørelser som er preget av at vi er et tverrfaglig kollegium. Og det synes jeg fungerer veldig bra.

Vi har videre en samtale om andre generelle erfaringer.

B: Folk som jobber i sånne institusjoner som dette, de må ha en ledelse som ser og forstår hva som foregår. De må se personalet, og de må agere i forhold til det. Hvis ungdommen og personalet ikke fungerer, under de vanskelige oppvekstforholdene som disse ungdommene har, da blir de møtt med 18 forskjellige personer. Da kunne de like gjerne vært ute. Så her som alle andre steder så er ledelse viktig. De må se hva som foregår og være bestemt på hvordan ting skal være. Hvis du har en god leder, så får du det beste ut av et slikt tverrretatlig team som vårt. Alle blir trygge på at vi har en ledelse som leder oss i utviklingsarbeidet med ungdommene. Det er derfor vi er her, vi er ikke her for noe annet. Det handler om ledelse, og så handler det om personalsammensetning. Det gjør det på alle slike institusjoner.

I: Hvilken faglig bakgrunn bør en leder ha? Hva er det spesifikt faglige for denne enheten?

De mener at fordi dette er et fengsel, bør det være en ledelse som både har miljøfaglig og fengselsfaglig kompetanse. Det fengselsfaglige er så strukturert. Det andre handler om relasjoner. De som arbeider i enheten går i skift og skal passe på ungdommene. Det tverretatlige teamet har ikke skiftordning, er der på dagtid og skal legge til rette for at ungdom skal utvikle seg. Det er viktig at det er endringsfaglig kompetanse av en eller annen art som er sterk i ledelsen. De har erfaring med både en psykolog og med en jurist som leder og mener at begge fagbakgrunnene trengs.

I: Hvilken ledelse skal ta fatt på dette hvis ledelsen ikke fungerer bra?

P: Han som er leder for Bjørgvin fengsel, er leder for enheten. Og han er også leder for min leder. Dette har vært omtalt som en suksess, overalt har vi fått skryt, Barneombudet, Redd Barna ..., vi har vært ute og presentert og fått masse goodwill tilbake, også fra fagpersoner som har vært her.

B: Institusjoner som dette kommer til skjæringspunkter der noen mener at «dette her må vi ta tak i, nå er vi på feil spor». Det hadde vært lettere hvis det hadde vært en ungdom som du kunne skylde på, men det er ikke sånn det er. I 99,99 % av tilfellene så er det de som jobber med dem som ikke får det til. Og da må vi tørre å se på det. Hvis vi ikke ser på det, så går det galt. Og det hadde vært helt meningsløst. For jeg har veldig tro på dette.

P: I dag er det greit på alle nivåer, og det har blitt forenklet ved at folk vet mer og har lært. Det er en god tone, folk er obs, det går an å si ifra. Det sier noe om ressursene i personalet, det skjer ikke alle steder. Det er en spennende miljøsammenstilling. Et sterkt personale, «vi står han av». Personalet vil mye på enhetens vegne, snakker mye sammen.

Det er barnevernsfaglig koordinator og psykologen som er mest involvert i enhetens indre liv.

B: Pedagogen er mer en tilrettelegger for det undervisningsopp-
legget som skolen har her. Her er hun helt uovertruffen. Og psykologen har jo vært med helt fra starten av. Yrkesgruppen hennes er sterk i Bergen fengsel, så de har en høy status og gjør en god jobb.

I: Jeg har inntrykk av at det er du som følger opp mest der ute etter løslatelse ...

Jeg viser her til en telefonsamtale med ham etter at han fulgte en gutt til en § 12-soning i en psykiatrisk institusjon for rusavhengige i en annen by. Han forklarer hvordan han der ute i praksis koordinerer alle som både må ha de nødvendige kunnskapene om gutten *og* kunne snakke sammen for å følge opp denne guttens samlede behov på en nødvendig måte. I den saken samlet han psykolog, psykiatrisk sykepleier, sosialkonsulent og miljøterapeut, i tillegg til å ha kontakt med foreldrene som bor i hver sin by. Han forteller også om hvor godt dette ble mottatt av teamet i institusjonen som skulle ta over. De hadde aldri erfart noe lignende ved innleggelse.

Vi går videre i en samtale om arbeidsbeskrivelsen til tverretattlig team, og jeg spør om deres utadrettede virksomhet i andre fengsler:

B: Det er den delen som har vært minst brukt, det er flere årsaker til det. Heldigvis er det ikke så mange som sitter i fengsel. Og det ble halvparten etter 2012, (bl.a. pga. en lovendring) ... men ungdommene er der ute ... for barnevernet sliter med den målgruppen. Men terskelen for å bruke enheten er høy, og det er dårlig kunnskap om at det finns eller om hva det er. Det handler om politiet, barnevernet, domstolene, og det handler om kommunene som eier disse sakene. Så noe av det viktigste fremover nå er å sette fokus på informasjonsarbeidet herifra. Det må helt opp på direktoratnivå. De må ta tak i det, for vi har prøvd og prøvd, og det faller på steingrunn. Vi treffer ikke de riktige folkene. Det må lages årsplaner for hvem vi skal besøke til hvilken tid, óg. Når folk hører ordet ungdomsfengsel, så er fengsel det de hører, og de spør ikke hva innholdet i det er, for det har alle et bilde av – hva det er for noe. Samarbeidspartnere i for eksempel Bufetat, de vet ingenting om det. Vi har brukt mye tid på å komme oss inn i Bufetat i region vest, nasjonalt, og spesielt i Trøndelag og i Kristiansand, men på andre steder så vet de lite. Og det tror jeg gjør at ungdommer som burde ha vært her, ikke er her. Og så har vi selvfølgelig et problem med plasser, men det blir hvert fall bedre når vi kommer til et nytt bygg.

De forteller begge om den manglende kunnskapen om at de finnes, også i politiet og i kriminalomsorgen, og også om hvor vanskelig det er å få kontakt med barnevernet i enkeltsaker. Det gjelder også enslige asylsøkere:

... asylsøkere med en annen alder enn oppgitt eller som ikke har hatt noe papir, som har sittet igjen i måltallet vårt, men ikke vært i enheten, som ikke har noen barneverntjeneste. Det er enormt vanskelig å få barnevernet på banen i de sakene, helt umulig. Regelen om automatisk registrering blir ikke praktisert. Det var jo vi som fikk barnevernet på banen i den ene saken. De ble ikke begeistret for oss da.

Noen dager etter denne samtalen, ringte jeg for å avtale videre oppfølging:

Det var rimelig hektisk her i går, ettersom vi hadde en løslatelse av en innsatt på endt tid som stod uten tak over hodet. Ting løste seg heldigvis sent på dagen, slik at arbeidet ikke var forgjeves. Det er utfordringene med å koordinere flere offentlige etater i forhold til hverandre. Dette var nok et eksempel på at ingen av sakene våre er strømlinjeformede, hvilket stiller krav til kompetanse og bemanning til å følge opp disse ungdommene på best mulig måte. Risikoen for at de faller gjennom systemet uten dette, er tydeligvis veldig stor ...

Dette eksemplet viser nødvendigheten av å ha ulike faglige kompetanser i tolkningen av lovverket:

B: Vi har fått bedre forståelse for guttenes situasjon mellom alle disse lovverkene, og det er lurt at alle har disse lovverkene «under huden». Dette er det mest kompliserte i arbeidet – for det er alltid noe uforutsett som hender. F.eks. i forrige uke hadde vi en ny løslatelse, fengslet hadde ansvaret, og vi ga råd: Det var beskjed fra politiet pga. en ny rettssak at han skulle løslates før tiden. Hvem har ansvar? De finner ikke ut hvem som har ansvaret i situasjonen. Vi må nøste i realiteten: Er det barnevernet eller Bufetat? Gutten har rettigheter til tak over hodet. Bufetat ga klarmelding til ettervern, og så skulle han i retten, og han fikk samfunnsstraff, så da skulle han følges opp i kommunen. Men barnevernstjenesten hadde ikke hørt om det, de skulle jo betale og måtte vurdere saken på nytt. Men hva med gutten i mellomtiden? Mor kunne ikke ha ham, hun har to mindreårige

døtre, og turte ikke ha ham hjemme. Sånne saker er mer regel enn unntak. Det hviler på oss å gjøre dette, utrede lovverk og rettigheter. Kjernen, det viktigste, ansvaret, smuldres vekk. Det handler om penger og kunnskaper – og selvfølgelig om guttene som vegrer seg mot å ta imot hjelp. Hvis ikke vi hadde stilt opp, så blir de en brikke som ingen vil ha. Det eneste er NAV som gir dem dagpenger, men de trenger jo noe helt annet. Den vanlige veien er å klage til fylkesmannen, men det tar ufattelig lang tid, og da får ikke vi satt i gang det arbeidet vi må gjøre i og med hjemkommunen for å forberede *før* løslatelse.

P: Stort sett fungerer institusjoner bra i det samarbeidet. Problemet er som oftest med den kommunale barnevernstjenesten og også NAV. Vanlige vendinger som går igjen er «de kan ikke nyttiggjøre seg tiltak», «de vil ikke ha noe med barnevernet å gjøre» eller «Barnevernstjenesten kan ikke se at ...», eller «ut fra guttens historikk er det ikke ...». Og så kommer vi og roper: «De må gjøre det, gutten ønsker hjelp likevel ...». De blir provosert av sånne som oss, «de i Bergen tror at verden revolusjoneres», og så handler det om vold, rus og slitsomme ting. De tror de er kvitt dem, også fordi guttene selv ikke ønsker å ha med barnevernet å gjøre, og så kommer de tilbake etter oppholdet i enheten. Barnevernstjenesten i (---) (noen kommuner) er skrekkeksampler. De synes vi har for store ambisjoner, og så sier de «hva sa jeg» hvis noe ikke går bra. Men det er også positive eksempler, f.eks. i Haugesund, der hjalp jeg dem med gode argumenter i forhold til andre kommunale tjenester, hjalp med tilrettelegging av dem. Alle vet jo om disse guttene her. Men vi er i en unik situasjon. Det er mange år siden guttene var så rolige som de er her. Vi kan snakke med dem. De vil la seg teste, f.eks. i forhold til skoler i kommunen, institusjoner og praksisplasser.

I: Savner dere noe eller noen i teamet?

B: De viktigste er inne. Psykologen representerer kunnskap både om psykologi, psykiatri, somatisk helse. Pedagogen har inngang til skole, fylkeskommune, kommune, praksisplasser. Bufetat er viktig i forhold til barnevernet. Og lederen er jurist, det er veldig viktig. Vi ville ha savnet jus-kompetansen, for eksempel. Gjelder det enkle,

men kompliserte ting som klager til fylkesmannen: han bruker minutter på noe vi ville brukt dager. En jurist kan formulere seg slik at vi blir hørt. Det går hjem i alle deler av den byråkratiske kjeden. Et annet eksempel er rus, vi har ekspertise lett tilgjengelig fra rusmestringsenheten i Bergen fengsel. Vi bruker deres kompetanse, men ikke gruppevirksomheten, for der er det voksne innsatte. Det samme gjelder volds- og sinnemestring. De kan ta samtaler med guttene. Vi, både i teamet og i enheten, bruker deres kunnskap ved hospitering, deltar på fagmøter, kan drøfte med dem. Vi har et svært nettverk innen feltene våre. Folk stiller opp på kort varsel, på telefon, gir råd, f.eks. fra Helse Bergen. Det er fordelen ved å være tverretatlig, det er helt annerledes enn basispersonalet som hører inn under én etat, Kriminalomsorgen. En ting til: Det er viktig at vi ikke går i turnus, at vi er tilstede på dagtid når andre er på kontorene sine, for da blir det kontinuitet i oppfølgingen. I turnus er de borte flere dager av gangen osv.

I: Hvordan organiserer dere journalføring og loggføring?

B: Problemet er at vi har ikke tilgang på samme datasystem, vi har tre ulike datasystemer, det er tungvint og et savn. Og alle har sine faglige regler og taushetspliktregler. Vi trenger et slikt felles system i oppfølgingen. Vi har etterlyst det, vi ville gjerne ha lagt inn notater osv. som gjør at hvis du har vært borte noen dager, så kan du fort lese deg opp på om hva som har skjedd i mellomtiden. I f.eks. et intranett kunne vi lage kriteriene for hvordan en slik journalføring skulle se ut.

Av og til henter de ungdommer fra andre fengsler, sammen med en fengselsfaglig fra enheten, men oftest kommer guttene selv ifølge plan og avtale fra institusjon eller hjem. Teamet har liten erfaring med at ungdommer kommer direkte fra politiarrest. Det har skjedd kun en gang fra Bergen politikammer.

Ungdomsenhetens og tverretatlig teams leder er også med i den departementale koordineringsgruppen. Han fremstår som et bindeledd og en brobygger i alle tenkelige retninger, til den enkelte ungdom i enheten og de pårørende, til de ansatte, til tverretatlig team, til sin leder i Bjørgvin fengsel, til det 14-hodete fagrådet for enheten som består av fagfolk fra universitetet i

Bergen, Fylkesmannen i Hordaland, Helse Bergen og kriminalomsorgs-regionen, til den departementale koordineringsgruppen der han rapporterer jevnlig, til KDI og til kriminalomsorgens regionale ledelse i Bergen – i tillegg til å lede mange av de oppgavene som er knyttet til byggingen av den nye ungdomsenheten. Han tar seg også av besøkende, presse, andre fagfolk, henvendelser utenfra, fra f.eks. studenter og forskere. Han er min viktigste informant til nå, rask og ekspeditiv i svar på sms, telefon, e-post, samtaler om redegjørelser, forklaringer og dokumentasjon. I mange av samtalene oppsummerer han, utdyper, eksemplifiserer og bekrefter temaer og problemer som jeg snakker om med de andre i teamet og i enheten.

Vi har f.eks. snakket mye om den barnevernsfaglige kompetansen i det tverretatlige teamet. Dette er også gjenstand for stadig debatt i koordineringsgruppen. Ett stort problem for lokale barnevern ved tilbakeføring lokalt, er at ungdommene er så negativt innstilt til nettopp barnevernet. Da er den barnevernsfaglige stillingen i teamet vesentlig for å bygge tillit og tro på begge sider av kløften – for ungdommene som er i enheten og for de ansatte i det lokale barnevernet. Ungdommen har i mange tilfelle slitt ut fagfolk i barnevernet – etter mange års arbeid og følelser av at det var forgjeves. En del av dette arbeidet går ut på å motivere på begge siden – at det nytter at også barnevernet kommer inn i oppfølgingen etter løslatelse.

Flere i teamet referer til problemer med manglende oppfølging i kommunene når ungdommer skal løslates. Til tross for at regelverket er klart, f.eks. i barnevernet, møter tverretatlig team til og med aktiv motstand fra fagfolk lokalt. Den eneste klagevei for enhetens leder er til Fylkesmannen. I én slik situasjon der barnevernet nektet å følge opp, avviste Fylkesmannen i angjeldende fylke klagen. Dette ble tatt opp på generelt grunnlag med Fylkesmannen i et annet fylke som ga enhetens leder rett, og ville ha tatt klagen til følge hvis det hadde vært i hans fylke. Dette sier noe helt sentralt om tilfeldigheten i saksbehandlingen av disse aller mest sårbare ungdommene.

Barnevernsfaglig koordinator i teamet har i samarbeid med Bergen kommune utarbeidet en prosjektplan som et forslag til løsning på dette problemet. Det er et konkret produkt som har kommet ut av et godt samarbeid med Bergen kommune, hvor det legges opp en mal for oppfølging hvor ungdom i målgruppen for Ungdomsenheten kommer i politiets søkelys og er

aktuelle for overføring til fengsel, se vedlegg 4. Vedlegget, som er fra november 2013, beskriver en konkret mal for oppfølging av relevante etater i kommunen. Foreløpig er denne bare gjort gjeldende i Bergen kommune, men tverretatlig team håper å kunne eksportere modellen til andre større kommuner etter hvert.

Lektor/rådgiver i teamet kartlegger undervisningsbehovet for den enkelte ungdom og koordinerer de lærerne som kommer til enheten fra Åsane videregående skole. Det gjelder de gjennomgående fellesfagene i opplæringen, programfaget restaurant- og matfag, og utplassering i praksisbedrifter og attføringsbedrifter. Forskrift i opplæringsloven tilsier inntil 500.000 kr per ungdom per år i tilpasset opplæring for barn/ungdom i barnevernsinstitusjoner (jf. Oppføringsloven som riktig nok ikke eksplisitt nevner ungdom i fengsel). Dette ville kunne dekke 35 timer per uke, som er en vanlig undervisningsuke i videregående. Det er imidlertid et gap mellom regelverk og praksis. I inneværende skoleår har skolen fått tildelt 20 timer per uke på all undervisning i Ungdomsenheten. I enkelte perioder kan det være fire innsatte – som må undervises hver for seg – som skal dele på dette. Som regel er det to. De vil da få 10 timer undervisning hver per uke, altså under en tredjedel av det de formelt har krav på.

Mye av undervisningen går i praksis ut på å tette hullene fra ungdomsskolen i de gjennomgående fellesfagene. Noen klarer ikke så mye av teori. Da må man fylle på med praktisk undervisning, slik som industri – og bygg eller restaurantfag. Det blir bedre når den nye enheten er bygget, for der blir det verksted.

L: Jeg har hatt med faglærerne over til Bjørgvin fengsel og sett på mulighetene for et mekanisk verksted i bygget. I det nye E-bygget vil ungdommene få tilbud om undervisning i fellesfagene på vgs-nivå, slik de har nå i ungdomsenheten. I tillegg vil de få tilbud om opplæring i programfagene Teknikk og industriell produksjon – TIP, og Restaurant og matfag – RM. Kontakt med tidligere kontaktlærer og rådgiver er viktig. Når det nærmer seg løslatelse/ overføring er det tett dialog/besøk med skole, rådgiver og kontaktlærer.

Jeg begynner alltid med å teste i norsk, engelsk og matte. Av det leser jeg en del av vanskelighetene de har og hva de er god på. Jeg

diskuterer dette med de andre lærerne. Så lages det en elevstatus og en individuell opplæringsplan. Den skal hele tiden justeres sammen med eleven, i møter med meg, eleven og teamleder¹⁸ (ansvarlig i enheten) en gang per uke. Det er veldig forskjellig hvem som er tilstede (teamene går i vaktturnus). Det er en læringsprosess for ungdommene i forhold til hverdagen i enheten og hva som skal skje og for at medbestemmelse i undervisningen skal fungere. Hele ungdomsenheten setter pris på skolen. Jeg lager en timeplan for hver ungdom hver uke og sender til alle i teamet (rundt den enkelte ungdommen). Det er viktig at vi er samkjørte i hvordan vi snakker med denne gutten, og at jeg er et bindeledd mellom de andre lærerne, eleven og teamlederen. Vi er heldige, de (ungdommene) kommer til skolen når de har lyst, vi har ikke kontrollfunksjonen, og jeg har aldri hørt om at noen på skolen har vært truet. Heldigvis er det sjelden i enheten, ungdommen faller til ro. Det er mange flinke folk der, og det er spennende å jobbe der.

De har begynt å teste ungdommene nevropsykologisk. I ett tilfelle oppdaget de da at en ungdom bare tok inn under 10 prosent av informasjonen man ga ham. Da ble det ekstra viktig for personalet i enheten å være samkjørte og forstå hva det betyr i praksis når man skal gi en beskjed, forklare noe, f.eks. at et brudd på regler fører til en «reaksjon», eks. ikke gå på trening den dagen, eller bli på rommet sitt. Her blir det et nært samarbeid mellom psykologen og pedagogen. Eks: «Hva er vanskelig for denne gutten? Han har dyskalkuli. Denne gutten hadde uteblitt fra matte i grunnskolen, men han har et læringspotensial». Hennes erfaring er at læringspotensialet for de ungdommene som har vært i enheten, er betydelig. De er gode å samarbeide med, ikke vanskelige når man har dem én og én, og er forsiktig fra begynnelsen.

Lektor og hennes faglærere spiller på at det er sentralt at guttene får en god selvfølelse som betingelse for læring. Lærerne må forberede seg grundig, undervisningen er anstrengende. De må være forberedt på mange alternativer

---

¹⁸ Enhetens ansatte er i tillegg til å gå i turnus, pga. døgnkontinuerlig tilstedeværelse, også delt opp i to team, ansvarlig for hver sin ungdom. Dette for å skape mest mulig person-kontinuitet. Teamene i enheten, ansatt i kriminalomsorgen, er ikke å forveksle med tverretattlig team, der alle er ansatt i sine fire respektive etater.

i timene. I den teoretiske undervisningen er det med én og én. Ellers skal de vise seg for hverandre for å overkomme skam over store kunnskapshull og manglende selvfølelse. Kanskje kan de undervise to og to i praktiske programfag i det nye E-bygget som kommer.

L: Vi har forsøkt å integrere ungdommer fra enheten i klasse på Åsane vgs. Noen av ungdommene har hospitert noen dager/alle dager i uken i Vg1 på TIP, BA (Bygg & anlegg) og RM mot slutten av soningen ved Ungdomsenheten. Men de føler seg stigmatisert, selv om ikke det er fengselsbetjenter, men lærer som følger dem i klassen. Generelt har alle ungdommene negative skoleerfaringer. Problemet blir ikke mindre av selve tiden i enheten som gjør at de begynner eller avslutter midt i et skoleår. De kunne ha vært ute i praksis/full opplæring i bedrift. Problemet er at her i Hordaland er det ingen arbeidsgiver som vil satse på en ungdom som så slutter midt i en praksisperiode ved løslatelse fra enheten.

En hospitering må planlegges grundig. Hospiteringsrutinene har blitt utviklet underveis ut fra de erfaringene vi har gjort der noen få har vært dårlige, men de fleste har vært vellykket. Det er igjen viktig at ungdommene får positive skoleerfaringer og ønsker å fortsette på vgs. Svært få av ungdommene har erfaring fra vgs. De aller fleste har kun gått på barnetrinnet og ungdomstrinnet. Erfaring, informasjon og refleksjoner rundt undervisningstilbud og utdanningsmuligheter på vgs. nivå er en viktig del av min oppgave å legge til rette for.

Det er viktig å tenke at hvis de kan få en god skoleopplevelse, at de ikke er så dumme som de trodde, at det finnes et neste! Det er viktig å få det til, bygge dem opp, orientere dem om mulighetene videre.

Hun refererer videre om ungdommenes opplevelser av undervisningen:

... alle ungdommene som har vært i ungdomsenheten har ønsket undervisning. All undervisning har vært tilpasset den enkelte. Noen få ungdommer har etter en stund ønsket utplassering i arbeidslivet og praksisplass. Dette har også vært en del av skolens ansvar både når det gjelder å skaffe praksisplasser og følge opp disse elevene i form av jevnlig besøk på arbeidsplassene.

Lektor har en 50 prosent stilling ved ungdomsenheten, og deler arbeidet mellom enheten og planlegging av overgang etter løslatelse. Hun har kontinuerlig kontakt med enheten, på teammøtene og enhetsmøter. Det er viktig å ha kontakt med skolen (Åsane), kjenne alle avdelingene der, og viktig at lærerne har den tilhørigheten. Hun er et bindeledd mellom fengselsundervisningen og Åsane videregående skole og fylkeskommunen. Både hun og leder refererer til en viktig støtteperson hos Fylkesmannen i Hordaland, som vil bli en viktig samarbeidspartner også fremover.

Hun forteller fra planleggingsarbeidet i den nye enheten, skolelokaler og verksted osv.:

Enheten er på prosjektstadiet ennå, og det haster med bevilgning før neste skoleår. Videregående skole planlegger neste skoleår (2014/2015) allerede i april/mai 2014 både når det gjelder antall klasser, organisering av undervisningen og bruk av skolens lærere. Ved behov for flere lærere med en spesiell kompetanse, må eventuelle nye stillinger lyses ut. Dette tar tid. Lærerne som underviser på ungdomsenheten i dag, er spesielt egnet for denne form for undervisning. Det haster derfor med å klargjøre bevilgninger for neste skoleår ikke minst fordi ungdomsenheten flytter til Bjørgvin fengsel med plass til fire ungdommer.

Jeg ville gjerne hatt et menneske i Utdanningsdirektoratet eller Kunnskapsdepartementet som var ansvarlig.

Hun grunngir dette som følger:

Det har vært et ønske om å kunne samarbeide med et menneske i Udir eller KD for å avklare disse ungdommenes rettigheter på videregående nivå fordi de hverken er vanlige elever i videregående eller ungdom i institusjon (jf. Opplæringsloven § 3-1 og 3-2).»

Vi snakker om den barnevernsfaglige stillingen i tverretattlig team:

L: Det ble endringer i teamet etter at den stillingen kom. Han er flink til å foreslå endringer i måten vi jobber på, er dyktig og har masse erfaring. Og han bidrar til stabilitet. Bjørgvins fengselsleder er også en viktig samarbeidspartner, flink til å stille gode spørsmål, ser det utenfra. Han har fengselsfaglig innsikt, kan alt mulig, om

permisjoner, fremstilling, formen på vaktssystemene. Han kan det man må ta hensyn til og tar vare på sikkerhet og risiko. Det kan av og til bli vel mye på bekostning av innhold og læring, (ved f.eks. hospitering). Teamene (i enheten) er vel mye opptatt av risiko for stoff, litt lite villige til å se at ungdommene må utsettes for det virkelige livet. Vi må jobbe med dem, særlig psykologen gjør det. Barnevernsfaglig leder kjenner også den biten og har erfaring med utagerende ungdommer. Det er vanskelig å skjønne hvorfor det går bedre hos oss ...

Det er noe med den fengselsverdenen. Vi har laget en plan for undervisningen, så skjer det noe. Skolen må få beskjed, men vi får ikke det. Det har noe med fengselssystemet å gjøre, det tas ikke nok hensyn til undervisningen.

Tverretatlig team – en oppsummering

Jeg har hatt noen få dager til å samle inntrykk, konkrete erfaringer fra møter og observasjoner og både formelle og uformelle samtaler med og uten opptaker med tverretatlig team og andre samarbeidspartnere. I de gjengitte samtalene går det frem at det er:

- stor grad av enighet om mål og virkemidler
- bred kunnskap om hverandres og eget fagområde og om fordeling av oppgaver og ansvar
- klare holdninger til positiv kollegialitet i en tverrfaglig setting
- entydig positive holdninger til enheten, sammensetningen av enhetens faggrupper og samarbeidet med de ansatte der og til ledelsen, av Bjørgvin fengsel og nødvendigheten av at rammen er kriminalomsorgen og ikke barnevernet
- tro på at det nytter å arbeide på denne måten og at teamet er rett sammensatt

Videre kommer det også frem følgende:

- alle deler de samme negative erfaringene og har de samme betenkelighetene når det gjelder kommunalt barneverns selvstyre, problemene med de ulike byråkratiske grensene vedrørende psykiatri og rusinstitusjoner (både geografisk og økonomisk) og NAV. Disse problemene fører til at ungdommene ikke får de tiltakene de må ha og har krav på. Det kommer frem at behovet for oppfølging av og til går ut over ett år, for at tilbakeføringen og videreføringen av et rus- og kriminalitetsfritt liv skal kunne fungere.
- alle etterlyser en klarere styring av kommunalt barnevern, rus- og psykiatritilbud i helseregionene og NAV – fra sentralt hold. Dette deler de også med de ansatte i enheten, enten de er fengselsfaglige eller miljø/sosialfaglige, og med enhetens leder i Bjørgvin fengsel (se senere redegjørelse i rapporten)
- -alle i tverretatlig team etterlyser et felles dokumentasjonssystem, uavhengig av hvilken etat de er tilsatt i, slik at de til enhver tid kan holde seg oppdatert om den enkeltes og det felles arbeidet
- flere av dem ville, i likhet med enhetens ansatte, gjerne ha møtt og snakket med koordineringsgruppen¹⁹

---

¹⁹ Det var et møte mellom tverretatlig team og koordineringsgruppen i Bergen i 2013, men da hadde flere ikke anledning til å være til stede.

Perspektiver fra ansatte i enheten og leder i Bjørgvin fengsel

Til nå har jeg snakket mer eller mindre uformelt med de ansatte, rundt måltider, i følge over til Bergen fengsel, på spontane møter med noen i tverretatlig team eller sammen med ungdommene. Systematiske intervjuer skal gjennomføres i det videre evalueringsarbeidet, slik at denne redegjørelsen kun blir en innledning.

Flere uttaler spontant hvor tilfredsstillende det er å jobbe i enheten. Det gjelder både de fengselsfaglige og de miljøfaglige. De fengselsfaglige sier f.eks.:

Til slutt orket jeg ikke å jobbe som fangevokter i ... fengsel, uten noe innhold i soningen. Jeg visste at når de gikk ut av fengselet, hadde de ikke noe annet å gå til enn ny rus og ny kriminalitet. Det ble meningsløst. Jeg søkte meg over i administrasjonen, og da dette dukket opp, søkte jeg. Og jeg har ikke angret et sekund. Her er det meningsfullt å arbeide. Her kan du få gjort noe.

De miljøfaglige, f.eks. fra barnevernet, kan si:

Du får ikke til dette som må til med disse ungdommen hvis ikke du har fengselsrammen. De bare stikker av fra en barnevernsinstitusjon og så kan du begynne på 'n igjen. Det blir meningsløst.

Fengselslederen forteller hvor overrasket han var over søkermengden fra barnevernet til miljøstillingene:

Det var ekstremt mange. Når jeg spurte hvorfor de ønsket seg til et fengsel, svarte de: Vi greier ikke å ta vare på dem, det er for løse rammer i barnevernet.

Vi har noen samtaler om organiseringen av arbeidet. Det er stadig diskusjoner mellom fengselsfaglige eller miljøfaglige rammer og prinsipper, men ikke mer enn at de klarer å lage en helhetlig oppfølging av ungdommene så langt jeg har sett det. Og i begge, både Bjørgvins leders og enhetens leders perspektiv, er dette en nødvendig og kontinuerlig diskusjon som *må* være der. Bjørgvins

leder sier at det ikke er *så* spesielt med andre tilsatte i fengslet, og viser til at han selv har tilsatt en filosof, en musikkterapeut og en billedkunstner i Bjørgvin fengsel:

Det er et nødvendig faglig maktspill, en dynamikk. Den dagen de slutter å diskutere og være uenige, så må vi ta inn en ny faggruppe ... men det går ikke ut over arbeidsmiljøet. Lover og regler er med på å skape ro og trygghet, det er noe trygt med disse fengselsrammene som tar kontrollen ... et nødvendig spill mellom kontroll og omsorg. Tanken er at dette (ungdomsenheten) ikke skal være et fengsel, men noe annet, noe bra. Vi må finne en institusjonsform, som trygger barnet og samfunnet. Det må være en stadig bevegelse mellom innhold og kontroll. De barna som er der, preger miljøet. I det siste halve året er det blitt fastere strukturer. Det har vært uklare roller mellom Bufetat, Helse og fengsel. Vi må re-starte litt før vi finner formen. F.eks. har vi gått mer over fra kriminalitetsforebyggende plan til lovbruddssamtaler, det gir mer struktur. Nå skal vi starte ekstern prosessveiledning med teamene (i enheten), en ekstern psykolog. Dette er på råd fra tverretatlig team: det må være en viss distanse, og slik at enhetens ansatte kan uttrykke seg fritt både om ledelsen og om tverretatlig team. Og de (i tverretatlig team) er jo ikke mine ansatte, det er viktig, at de har sine bindinger opp mot sine etater.

Vi har ikke landet ennå på den rette modellen. Problemet er å ha ansvar og ikke påvirkningsmulighet. Jeg er bekymret for å være for rask i svingene, det er en belastning, men en riktig vei å gå. Vi må kjenne på hvor nivået skal legges.

Jeg spør om styringsutfordringer. Han, i likhet med assisterende fengselsleder (dvs. leder for Ungdomsenheten), mener at arbeidsfordelingen vedrørende styringen av enheten er ukomplisert. De har inngått en avtale om hvem som styrer hva.

Når det gjelder styring av etater og fagfolk der ute som skal ta over ansvaret for oppfølging når ungdommene løslates, sier han:

Vi kjenner de problemene fra alle etater, det er hull som må dekkles. Det gjelder særlig barnevernet. Det kan gjelde enkeltpersoner eller mangelfull organisering eller styring. Jeg vil arbeide hardt for å ha

slike fagfolk som den barnevernsansvarlige i teamet som kan puste dem hardt i nakken til strukturen er blitt bedre. Når teamet legger breisida til, så får de det til. Det er problemer med fragmenteringen av ansvar. Jeg ser det også i forhold til skolen. Følger pengene elevene eller skolen? Hva er rimelig?

Min største bekymring er om vi skal ha et innadrettet eller utadrettet fengsel. Det er snakk om bevilgninger. Her bør man lande et system for budsjettering. Disse barna bør ha en fast bevilgning over statsbudsjettet. Omsorgen for disse få barna det er snakk om her MÅ ikke gjøres om til en pengedebatt!

Ansatte i enheten og leder av Bjørgvin fengsel – en oppsummering

Det fremgår av formelle og uformelle samtaler og observasjoner at de ansattes erfaringer til nå er gode. Arbeidet er utfordrende og også tilfredsstillende fordi de har ressurser, dvs. tid og midler, til å arbeide med ungdommene på en god måte, dvs. gi ungdommene et innhold i soningen som tilsvarende de formelle kravene og de menneskelige behovene. Det gjelder både de fengselsfaglige og de miljøfaglig/barnevernsfaglig ansatte. Samtidig er de opptatt av utvikling og endring i arbeidet – og tilpasning av arbeidet til den enkelte innsattes behov – for f.eks. grensesetting, ro, læring, rutiner osv. Leder for fengselet gir klart uttrykk for det samme og også for en tro på at tiltaket har hatt en god start og bør utvikles. Samarbeidsforholdene angis som gode. De er erfarne fagfolk som anser ungdomsenheten som eneste farbare vei for de mest utsatte og sårbare ungdommene, som trenger beskyttelse både for seg selv og fra andre.

Det fremgår at det er rom for endring og utvikling og at den barnevernsfaglige i tverretattlig team spiller en viktig rolle, også for de ansatte. Denne rollen er en brobygger-rolle mellom ansatte, ungdommer og utenverdenen. Psykologen i tverretattlig team har også en brobygger-rolle, men med et annet innhold og på et annet faglig grunnlag. Begge vektlegger prosess- og relasjonstilnærming i det faglige grunnlaget for sitt arbeid. Det gjenspeiles også i det de ansatte uttrykker.

Perspektiver fra innsatte ungdommer

Jeg har snakket med noen få innsatte ungdommer til nå som har erfaring fra å ha vært i Ungdomsenheten. Alle har også vært i andre fengsler og i flere barnevernsinstitusjoner.

Den ene jeg snakker med er en 17-årig gutt som er ca. en uke i et annet fengsel i påvente av nytt opplegg i en flerfaglig behandlingsinstitusjon, såkalt § 12-soning²⁰. Teamet har fortalt om ham og sitt arbeid på forhånd. Han er fra en liten kommune, og har dommer både på narkotika og vold. Det har også kommet frem at han er redd for sine egne vrangforestillinger om å skade sine aller nærmeste. Han er forsiktig, svært tynn og snakker lavt. Teamet har jobbet intenst over lang tid for å finne et godt opplegg for ham som kan dekke hans behov for behandling og rehabilitering: Det handler om rusavvenning, alvorlig psykisk lidelse, skolegang og arbeidstrening – i tillegg til å få til et trygt opplegg av fagfolk og familie rundt ham når han kommer tilbake til hjemkommunen. Ett av problemene er også «kompiser» som han er sammen med, som ruser seg og begår kriminelle handlinger.

I hjemkommunen som er svært liten, finnes få muligheter for et slikt opplegg. Teamet har arbeidet med kommunale og fylkeskommunale etater og fagfolk på nærmeste tettsted som har de ressurser som skal til. Da det strandet fordi barnevernet, til tross for avtale, ikke stilte opp på flyplassen da han kom ut fra Ungdomsenheten for første gang, forsøkte de å finne et bedre opplegg i en stor bykommune der en nær slektning av 17-åringen bor. Hun var villig til å følge ham tett mens han var på en behandlingsinstitusjon som var egnet, og så kunne han bo hos henne med full tverrfaglig oppfølging i kommunen etterpå. Det strandet også, dagen før 17-åringen skulle overføres fra Ungdomsenheten til behandlingsinstitusjonen i denne byen. Grunnen var at Bufetat plutselig nektet å betale for en fra en annen region. Så var det å finne et nytt opplegg igjen for teamet, som de klarte i løpet av kort tid. Denne gangen også

---

²⁰ Straffegjennomføringslovens §12 åpner for at straff helt eller delvis kan gjennomføres ved heldøgnsopphold i institusjon. Kriminalomsorgen avgjør om en slik straffegjennomføring er aktuell.

i en større bykommune med de nødvendige faglige og institusjonsressursene som måtte til (men der var ingen av foreldrene). Imens måtte han inn i et annet fengsel fordi det var kommet en ny innsatt til Ungdomsenheten. Jeg møter ham i biblioteket (som har fire spill og én bok) på en lukket avdeling. Han sitter der og på enecelle fordi personalet har mistanke om at han kan bli belastet av andre medfanger hvis han soner i åpen avdeling²¹.

Han og jeg begynner å snakke om bakgrunnen hans for å være der han er nå. Det er nesten tre år siden han bodde hjemme, en liten bygd der alle kjenner hverandre. I mellomtiden har han vært i en ungdomsinstitusjon og i fengsel i nærheten av hjemkommunen, samt også i Bergen fengsel, Tromsø fengsel, Trondheim fengsel, to ulike åpne soningsinstitusjoner og flere ganger i Ungdomsenheten. Han husker ikke hvor mange ganger:

... jeg har ikke helt kontroll på det – det har vært mye fram og tilbake. ... først var jeg i Ungdomsenheten i 4 – 5 måneder, så var jeg på åpen soning på ... 3–4 mnd., og så var jeg på Ungdomsenheten igjen i noen uker, nei jeg surrer litt, først var jeg i ... fengsel (ett stort byfengsel som ikke er i nærheten av hjemstedet, men han ble sendt dit fra et annet stort byfengsel litt nærmere hjemstedet, fra et lite fengsel i nærheten av hjemstedet) ... og vet ikke hvorfor, så i ... fengsel, så...

I: Så du har fartet rundt i Norges land og sett fengsler?

A: Ja, og så har jeg vært på åpen soning i ... også.

I: Hvordan tenker du om alle disse fengslene?

A: På en måte er det fint å se dem og, og se hva som er annerledes. Det har vært greit å komme litt rundt omkring og få litt forandring.

I: Hvor har du likt deg best?

---

²¹ Det er nettopp dette som det henvises til i Oppfølging av avsluttende merknader fra FNs barnekomité av januar 2010, BLD 2011 pkt. 1.

A: Nei, jeg har likt meg best på Ungdomsenheten. Der trivdes jeg best. Folk som jobbet der og, ... mye fremstillinger, kunne gjøre mye. Jeg har jo bodd på ungdomshjem også, og det er i Ungdomsenheten jeg har trivdes best.

Han har gått litt på videregående, vet ikke helt hva han skal gjøre videre, det var kjedelig på skolen. Han var veldig spent på hvordan det skulle være i Ungdomsenheten, hadde hørt litt om det fra en kompis som hadde vært der. Han skrøt veldig av det. Det var bra. Kompisen var fra en annen kant av landet. Han har ikke kontakt med ham nå, det er ikke så lett når han sitter inne. Da han var i Ungdomsenheten følte han det mer som et ungdomshjem, ikke at det var et fengsel. Han følte seg veldig trygg der. Og det var bra at det ikke var rus der, «i alle andre fengsler jeg har vært i, har det vært rus».

Han har fått besøk fra hele familien i to generasjoner, «ikke alle sammen på en gang, da. Da fikk jeg permisjon til å gå ut og spise med dem og sånne ting. Det var OK». Han har vært på permisjon hjem også, og hadde mest lyst til å bli hjemme da, være sammen med kompiser og sånn. Han vet ikke hva han kunne gjøre på hjemstedet. Jeg spør om han har snakket med noen om det, kanskje i teamet? «Ja, jeg pratet med lærerne om det, kanskje lastebilsjåfør eller styrmann eller sånn ... men jeg klarer ikke å bestemme meg for hva som er det beste ...» Han har ikke snakket med foreldrene om det.

Vi snakker om hvem han har hatt mest å gjøre med i tverretattlig teamet og ledelsen. «Det har jo hjulpet litt ...», han er ikke sikker på hva som har hjulpet mest. Han hadde skole mens han var i Ungdomsenheten. «Her i ... fengsel er det ingenting, jeg bare sover, det er ikke verksted, ingenting, de har ikke noe ...» (jeg får vite at det er så kort tid, bare en uke, og for liten tid til å lage et opplegg). Han kom fra «§ 12 soning i en rusbehandlingsinstitusjon» i en større by ikke så langt fra hjemstedet. «Det har vært mye pga. meg sjøl at jeg har reist så mye fram og tilbake ... da jeg var på åpen soning, så rusa jeg meg, så ble jeg flyttet tilbake i fengselet». Nå skal han til en rus- og psykiatrinstitusjon på § 12 soning. Han håper at han kan få hjelp der til de psykiske problemene sine.

Han var 16 år da han sluttet på skolen: «har aldri trivdes på skolen, fra 10-, 11-, 12-årsalder ... var ikke artig ... ikke greie lærere eller elever ... ble mobbet de to første årene på skolen...»

Ellers av fritidsgleder er han glad i å sykle, sykler mye hjemme, har god kontakt med foreldrene og en lillebror. Han har PC hjemme, er på Facebook med kompiser, eller ringer med dem. Han ser mye på biler på nettet, BMW og Mercedes. Han kunne tenke seg å bli bilmekaniker eller billakkerer. Han må jo bli noe, sier han, kan tenke seg det, men kan ikke tenke seg å komme tilbake til hjemstedet. Han vil gjerne være sammen med kompisene, «men de er jo sånn som meg, da, kriminelle, og jeg bør jo unngå det mest mulig, vil gjerne finne et miljø med kompiser som er litt mere streite ...» Han kom til enheten første gang da han var 17 år: «da kom en fra teamet, så var det intervju med han som ledet ungdomsenheten da, og så kom jeg dit i fire måneder». Han ville gjerne tilbake og gå på skole «og sånne ting ...».

Den andre jeg snakker med er 17, har tidligere vært i ungdomsenheten i ca. 2 mnd., og kjenner godt til tverretatlig team – kjenner til hvem og hva de er. «De snakket om ettervern, og ba meg tenke på det». Han er født og oppvokst i mellomstor by og har god kontakt med mor. Hun har vært i ungdomsenheten. Hun synes det var greit, hun, syntes ikke det så ut som et fengsel, mer en institusjon med fengselsregler. Far (som bor i en annen by) visste ikke at han var der, «prøvde å ringe han, men han tok ikke telefonen.

Det var første gang han satt inne:

Det var kriminalitet, ran og innbrudd og sånne ting. Det var det siste jeg gjorde, da rana jeg han taxisjåføren. Da ble jeg tatt av politiet og satt på cella. Så kom det en rettssak fort, dagen etterpå og så kom jeg til ... fengsel først, og så kom jeg til ungdomsenheten etter 11–12 dager.

I: Hvordan gikk det med taxisjåføren?

F: Det gikk greit med ham.

I: Har du snakket med ham?

F: Ja, han vitna i rettssalen, og da sa jeg unnskyld. Han sa det gikk greit, men det var ikke noen god opplevelse. Han ble ikke skremt, liksom, han tenker ikke på det.

I: Og du da?

F: Jeg tenker ikke på det ... De tok meg med til ... fengsel, greit der, men dårlig mat. I ungdomsenheten var det god mat, og stort rom og større frihet. I enheten er det innlåsing én gang om dagen, i det andre fengslet var det ti. Der var det god skole, godt skoletilbud, jeg kan ta eksamen og sånn. Har tenkt på det her, må prate med lærerne ... Jeg går i første videregående, vil bli kokk eller bilmekaniker. Se hva som interesserer ... har kompiser på bygg og anlegg og sånn, men ikke kokk eller bilmekaniker.

Han forklarer at han kom til Bergen fordi:

... de kom til meg og sa at jeg var under 18, så da kunne jeg komme til Bergen. Jeg spurte om en ting: Om de ville kjøpe røyk til meg og det gjorde de. Så da kom jeg dit og møtte L (den andre medinnsatte i ungdomsenheten på det tidspunktet). Jeg kjente fetteren hans. Han er i miljøet, det kriminelle miljøet, der er jeg. Masse rart altså. Jeg har vært sånn siden jeg var liten, begynte i 2. klasse, var voldelig, ble fort hissig, vet ikke hva det var, så fikk jeg ADHD-diagnose og ble medisiner, og så begynte jeg å ruse meg i 4. klasse, og så etter hvert så slutta jeg på medisiner og så har det bare gått så fort, ... slutta på skolen i 8. klasse, så jeg har mye å ta igjen. Så begynte jeg der (i enheten), og jeg syntes det var OK, altså, greit å begynne på skole igjen.

Kom i kontakt med barnevernet pga. volden min, 7–8 år gammel, begynte på BUP, vært i barnevernet helt til jeg var 16. Da ble jeg kasta ut. Jeg har hatt to kontakter. Den ene fikk sparken fordi hun ville bare være for to kompiser og meg, så ble hun sparka og så fikk vi en ny, han var grei. Men jeg ble kasta ut i fjor (16 år). Da ga de meg opp.

Han har bodd ca. to år på tre ulike barnevernsinstitusjoner i ulike deler av landet:

Det var ille, ubeskrivelig, bare dritt, bare unge mennesker, mye rus, husker ikke så mye. I ... (den andre barnevernsinstitusjonen) var det mindre rus, mer å gjøre, snøscooter, stå på ski, dra på tur,

handle. I ... (den tredje barnevernsinstitusjonen) begynte jeg på rus, røyke og piller, så kriminalitet, alltid rus overalt.

I: i Ungdomsenheten og?

F: Ja, ja, ikke innpå der, men ikke vanskelig å få tak i, kunne fått noen til å komme dit²². Tar bare nåtiden, og tenker ikke på framtida, ikke nå heller. Snakker ikke med mora mi om sånt. Ikke vært hjemme ennå, får permisjon om to mnd. Mor og småsøsken var på besøk.

I: Hva med teamet?

F: De var og snakket med meg i .... fengsel. De var på teamet mitt i ungdomsenheten. Mesteparten er greie. Alltid sånn at du misliker noen og liker andre bedre. Akkurat fått ny dom på 14 måneder, kommer til å søke meg bort, savner ingen, men kompisen min er i ... Han har gjort det samme som meg, så han skal sikkert i fengsel, han og. Tenker ikke på det.

I: Ønsker for teamet? Hva skulle til for at teamet kunne hjelpe deg:

F: Det er mitt valg, vil jeg ikke slutte så vil jeg ikke slutte. Har ikke funnet ut av det.

I: Hva skulle til for at du skulle finne ut av det?

F: Ingen anelse. Jeg fikk råd mens jeg var der. Han andre som var der, er som meg, rastløs, urolig, hissig. Det hjelper å røyke hasj.

Det er ikke noe han kan gjøre for å unngå å bli hissig, mener han. Han trivdes på skolen, i både gym, matte og engelsk. Han trente hver dag, men det er ikke (det samme som) gym, og han likte ikke faget norsk. Skulka de andre fagene fra 6. klasse. Fikk melding med hjem, men husker ikke noe særlig av det.

---

²² Jeg spør personalet om dette etterpå. Han hadde ikke forsøkt. De tar urinprøver fast ukentlig som viste det.

Han vet ikke om noe eget opplegg for at han skulle bli på skolen. Han liker å stå på ski og skate i fritiden. Dro til skianlegg med kompiser hjemme. Han sier at alle i familien følger han opp. Men han har kuttet kontakten med far.

F: Har bare slutta å snakke me'n ... når jeg er hjemme, bare spiser jeg og hører på musikk og er på dataen og sånn. Er på facebook. Spiller ikke, hjemme bare slapper jeg av, hvis jeg skal spille drar jeg til en kompis. ... Kjedelig å være her. Det er bare å komme ut, så er det greit. Så kommer jeg helt sikkert inn igjen. Jeg er vokst opp i miljøet, så jeg fortsetter bare. Så kan de rehabilitere meg her inne (han sier det i en foraktelig tone). De har ikke klart det ute, hva får dem til å tro at de kan klare det her?

I: Kan du gi dem noe råd? Hva skulle til?

F: Nei, har ikke noe råd ... rådet er å bare gi opp. Det går ikke. Jeg har prøvd i to år, det går ikke. Det handler om rus.

I: Hva hvis du fikk velge på øverste hylle – hva ville du da?

F: Gå tilbake til gamlelivet mitt, selge rus, tjene penger, masse penger, og så, bare bruke pengene og fortsette, bruke pengene på alt mulig, først og fremst på bil.

En tredje innsatt som jeg snakker med er 16 år gammel, fra Oslo, født i Nord-Norge, flyttet til stor by senere, «er fra Nord-Afrika», dvs. foreldrene er derfra. Hadde egen leilighet på hybeltraining i en barnevernsinstitusjon før han kom til ungdomsenheten. Han bodde der i tre uker før han ble fengslet. Det var første gang han bodde alene. Først var han to år på barnevernsinstitusjon, «så tulla jeg litt mye i siste året på institusjonen ... jeg gjorde litt ran og rusa meg og sånn ... jeg har gjort det siden jeg var 11 år gammel».

Kompisene mine dreiv med det bare, så ble jeg påvirket. Først litt vanlig røyk, alkohol, så ble det litt hasj, og så bygde seg det litt oppover. Jeg liker det den dag i dag, du slapper av, du stresser ikke, du koser deg og nyter livet, en deilig rus, sånn som noen liker adrenalin, ja jeg liker adrenalin i tillegg. Jeg er dømt for ran, og

trusler ... Det er ikke bra egentlig, gjort er gjort, jeg ser framover, kan ikke angre hele tida, liksom, man kan ikke gå livet igjennom og angre, liksom. Du angrer litt og så er du ferdig med det. Jeg har lagt det bak meg, jeg, liksom, skal bare sone dommen min og komme meg ut.

I: Tenkte du på hvordan du ville bruke tiden i Ungdomsenheten?

Han ville tilbake til skolen:

Ja, det er den eneste måten jeg kan klare meg på, ellers kommer jeg bare til å gå tilbake til ... ting jeg har gjort.

I: Hva skal til?

H: Jeg må bare oppføre meg i 2/3 tida, og jeg tenker å bo alene. Familien min flytter kanskje til (foreldrenes hjemland). Jeg kan klare meg sjøl, jeg, har klart meg siden jeg var 12 år gammel. Kan bo på den institusjonen jeg bodde på, vil spørre barnevernet om å få komme tilbake dit. Du lærer å lage mat, lærer å være selvstendig, du lærer disiplin, du lærer deg å ta vare på deg sjøl, det er mye mere frihet, sånne ting.

Han forteller om da han ble fengslet, hadde begått flere ran, varetektsfengslet i ... fengsel, sittet to uker og to uker, anket dommen og skal på ny i lagmannsretten. Han fikk dommen i Bergen fengsel, han var der før han kom til enheten.

H: Vil helst tilbake til ... fengsel (en annen kant av landet), likte meg godt, har mange kompiser der, sitte og røyke hasj og kose seg, få tiden til å gå, topp det. Høres jo ganske trist ut egentlig, jeg veit jo det, men sånn er det altså. Hvis jeg ville sjæl, så ville jeg gått dit, men jeg kan ikke for jeg er under 18.

I: Og kompisene dine er over 18? Er det lett å få tak i rusmidler?

H: I ... fengsel, det er rene hasjstedet. Hvis jeg virkelig ville, så kunne jeg nok fått tak i det i Ungdomsenheten også, tenker jeg. Men liksom, der er det sånn, du blir fortært tatt. Vi var jo bare to stykker der, og vi blir tatt på urinprøve, vi hadde urinprøve en gang

i uka. Vi ville bli tatt, og det kunne ødelegge mye av 2/3 tida mi, og hvis jeg ble tatt, så kan jeg sitte helt til ... og det gadd jeg ikke. Men i ... fengsel så kan du røyke, og så kan det ta en måned før de tar urinprøve av deg.

I: Er det andre ting som skiller Ungdomsenheten fra ... fengsel:

H: Der kan du gå ut mye, mange fremstillinger, jeg fikk gå ut hver dag, trene ellers gikk jeg på biblioteket, handlet, spiste på McDonalds. Gikk på kino, drakk kaffe i byen ... du kan av og til glemme at du er i fengsel, faktisk. Og da var det alltid to med meg. Hvis det bare var to der og to ungdommer, så ble vi låst inn. Det er dritt å bli låst inn på en lørdagskveld, alle er på byen, på fest, går ut osv. Og du blir låst inn kl 20. Men du har godt av det. Sann tenkte jeg, jeg ble vant til det. Det er greit, mye greiere enn å tenke at jeg skulle ut. Det var greit, har senka skuldrene. Veit jeg kommer ut om hvert fall ... år. Hadde familien på besøk, mor, far og to småsøsken. Lillebror syntes det var kjipern at jeg var der, mamma og pappa også. De sa jeg må forandre meg, og det har de sikkert rett i. Det som er, er at jeg har altfor mange venner som er kriminelle. Jeg bor på et sted der det er ghetto, alle kompisene mine dealer, røyker, vanskeligere, de ringer og sier hei, hei, jeg vet om et brekk, en dealing, ... jeg vet om en ting, jeg skal ikke leve fattig, aldri, uansett.

Han har ikke hatt permisjon ennå under det nye oppholdet. Han forteller om dommen og om dommeren som hadde meninger om hva som skulle til for at han skulle rehabiliteres.

I: Var det noe som skjedde i retten?

H: Jeg var frekk, jeg sa «hold kjeft» til ham.

I: Hva var det som gjorde at du sa det?

H: Jeg så stygt på fornærmede, vitnet. Så sa dommeren: Ikke se stygt på ham. Så jeg bare, «hold kjeft, faen ...». Det var 24 personer i rettssaken min, varte i 4 dager. Det var kjipern å møte de fornærmede. De hadde ikke gjort noen vondt, når de sitter der og sier

at de ikke fikk sove om natten. Jeg slo han med beltet, slo han flere ganger i hodet med det, han løp. Jeg møtte ham på rettssaken, det gikk greit med ham. Jeg har ikke skadet noen skikkelig altså.

I: Noe teamet kunne hjulpet deg med?

H: Jeg trengte ikke noe team, jeg skulle bare sone dommen min. Sone dommen min, få framstilling, sone dommen og så komme meg ut.

I: Men hvis du hadde hatt full skole?

H: Nei, det hjelper ikke, for jeg vil gå på bygg. Klarer ikke seks timer teori. Jeg gikk på bygg før jeg kom dit. De sier sikkert at her spiller de mor og far og sånn, men ingen gjør det der. Ingen spiller noen roller, noen spiller skikkelig tøffe, de bare tar på seg sånne uttrykk før de kommer, de kan ikke være seg sjæl. Noen snakker ikke med deg. Det er noen jeg ikke liker. Teamet mitt (i enheten) var greie, jeg elsket teamet mitt, men resten ... jo alltid noe skit uansett, hvor som helst.

Vi snakker om tverretatlig team:

De var ganske greie.

I: Hva kunne de gjøre?

H: Hvis det ble dom, så kunne jeg ha gått på skole der ute. Men tenk deg da, jeg er innsatt, ikke sant, får jo venner og sånn, hva skal jeg si hvis de sier at «vi kan gå hjem til deg», hva skal jeg si, det blir på en måte litt flaut, så jeg lurte på om det er lurt. De vet det jeg har gjort ... så det var bedre å komme seg ut, legge det bak seg, så du kan leve fri og ferdig. . .

I: Er det noe annet for å kvalifisere seg til bygg?

H: Nei, må ta det hele ute, kunne bare ta teorien der, matte og sånn.

I: Noe annet du hadde behov for?

H: Jeg trengte egentlig ikke noe hjelp der, jeg måtte bare sone dommen min.

Jeg spør om noen fritidsinteresser:

Nei, slapper av med kompiser, hører litt musikk, på ungdoms-kafeen. Er vi ferdige, jeg må ha en røyk, jeg, hyggelig å snakke med deg.

Ungdommene – en oppsummering

Jeg har noen korte kommentarer til disse tre samtalen. Ungdommene belyser viktige forhold, som er velkjente fra forskningslitteraturen på dette feltet, og som vi finner i mine samtaler med tverretattlig team og med enhetens ansatte.

Alle tre strever med:

- tapt skolegang
- barnevern som har sviktet
- barnevernsinstitusjoner som ikke svarer til ungdommenes grunnleggende behov og i tillegg langes det narkotika og medikamenter
- kompiser som tar dem med på både rus og kriminalitet, både før, under og etter institusjons- og fengselsopphold
- fengselsopphold som ikke har bidratt til noen endring til det positive
- en intens flytting mellom hjem, barnevernsinstitusjoner og fengsler
- manglende oversikt og tro på at det finnes noen fremtid – annet enn rus, kriminalitet og – fengsel
- den ene av de tre har en alvorlig psykisk lidelse, den andre et kommunikasjonshekkende nevropsykologisk problem

Alle disse ingrediensene hører med i det bildet man kan tegne generelt av disse ytterst utsatte ungdommene. Det som *ikke* er felles er *hvor* de kommer fra. Én kommer fra et lite tettsted, én fra en liten by og én fra en stor by. Likevel er kompiser- og lenger – problemet felles. Kanskje er det grunn til å understreke at alle tre, til tross for at de kommer fra svært ulike steder i landet, havner i en felles, svært omfattende destruktiv kontekst. Jeg har i denne delen av mitt

arbeid ikke hatt anledning til å gå inn på tidlig barndom og oppvekstforhold. Sannsynligheten er overveiende for at mange av problemene startet der. I tillegg kommer at deres utsatthet for traumer, og manglende muligheter til å tilpasse seg et vanlig barne- og ungdomsliv, forsterkes av det offentlige hjelpeapparatets organisering og styring. Lien viser i sin undersøkelse av 50 unge «kriminelle liv» i norske fengsler hvordan flytting i seg selv bidrar til utvikling av både kriminalitet og traumer (2011).

På mange måter er disse ungdommene funksjonshemmet, forbigående eller varig. Det reises to spørsmål:

1. Hvordan forhindre at de ikke fortsetter «kriminelle liv» med alle de personlige og økonomiske belastninger, traumer og katastrofer det innebærer – både for dem selv, deres omgivelser og samfunnet?
2. Hvordan sørge for at de kan få tatt igjen tapt skolegang, etablere et rusfritt liv, få nødvendig helsehjelp, særlig på psykisk helseområdet – og komme frem til et trygt voksenliv?

Samtidig gir to av dem klart uttrykk for at Ungdomsenheten var et godt sted å være, det beste av det de har erfart til nå – og at de hadde gode relasjoner til både enhetens ansatte og til tverretatlig team. Den som hadde vært lengst i enheten, var klarest på dette. De to andre hadde kort fartstid. Det tar tid å slå seg til ro, bli kvitt stoffsuget, orientere seg enda en gang i forhold til sted, regler, ansatte, krav, muligheter ... (på godt og vondt). Dette belyser et viktig dilemma: TID. På den ene siden skal ungdommene være kortest mulig i fengsel. På den annen side trengs den rammen som fengsel/kriminalomsorg gir, ifølge både tverretatlig team og ansatte i enheten, som ikke barnevernets institusjoner kan gi, for at de skal kunne få ro nok til å reorientere seg og få tro på at voksne kan hjelpe dem videre. I tillegg viser samtalene med dem de omfattende og sammensatte behov de har for hjelp for å kunne klare seg videre, slik Lien viser i sin undersøkelse.

En av dem forteller om hvordan han «ble kasta ut» av barnevernet da han var 16 år. Uansett viser dette til en generelt problem: Aldersgrensen for nødvendige tiltak. Barnevernsloven er nå endret slik at ungdom kan følges opp til

fylte 23 år²³. Enhetens personale har vanskelige byråkratiske utfordringer med ungdom som fyller 18 år. Hvis de ikke har vært i barnevernet før fylte 18 år, har de ikke krav på oppfølging etterpå. Dette tas også opp i brev fra Ungdomsenhetens leder, se s. 73 i denne rapporten, og i mine samtaler med de ansatte.

---

²³ Se Prop 106 L, § 3-5 nytt annet ledd. Det står likeledes i kap. 22. 1 Gjeldende rett at «Etter barnevernloven § 1-3 annet ledd kan tiltak som er iverksatt av barnevernet før barnet har fylt 18 år opprettholdes eller erstattes av andre tiltak etter loven inntil barnet har fylt 23 år. Bestemmelsen kommer til anvendelse også overfor ungdom som har hatt barneverntiltak, men som sitter i fengsel når han/hun fyller 18 år. Opprettholdelse av tiltak utover 18-årsalder kan som hovedregel bare skje når ungdommen samtykker. Tiltak for ungdom med alvorlige atferdsvansker kan imidlertid opprettholdes også med tvang utover fylte 18 år innenfor de tidsbegrensninger som er satt av fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, jf. § 4-24. Det er forutsatt i lovens forarbeider at alle iverksatte tiltak kan opprettholdes, både fosterhjems- og institusjonsplassering og andre hjelpetiltak (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)).

Gjeldende lovverk for enheten og for det tverretatlige teamet

I denne delrapporten vil vi bare kort summere hvilke lov- og regelverk som setter de rettslige rammene for enheten og tverretatlig team. I sluttrapporten vil vi komme tilbake med en mer utførlig vurdering av praksis, basert på dataene i prosjektet, sett opp mot de juridisk-normative standardene.

Helt overordnet for bakgrunnen og også gjennomføringen av prosjektet, står FNs barnekonvensjon. For de barn/ungdommer denne rapporten omhandler, gjelder særlig artikkel 2 om retten til ikke-diskriminering (f.eks. på bakgrunn av etnisitet, sosial klassesilhørighet, foreldres samlivsform eller livsstil, kjønn, seksuell orientering mv.), artikkel 3 (1) om hensynet til barnets beste, artikkel 3 (2) om retten til omsorg, artikkel 64 om rett til liv og utvikling, artikkel 9 jf. 16 om rett til vern om familie- og privatliv, artikkel 12 om retten til deltakelse i alle forhold som vedrører barnet og særlig i rettslige og administrative prosesser, artikkel 19 om rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt, artikkel 37 jf. 39 bl.a. om retten til vern mot umenneskelig eller nedverdiggende behandling og rett til rehabilitering for de barna som utsettes for slik behandling, samt beskyttelse mot ulovlig eller vilkårlig fengsling og om fengsling som aller siste utvei, artikkel 40 bl.a. om retten for barn som involveres i en straffeprosess til å bli behandlet med verdighet og respekt. Videre krever artikkel 40 at Norge søker å fremme innføringen av lover, prosedyrer, opprettelse av myndigheter og institusjoner som er særlig tilpasset barn som beskyldes for, anklages for eller er funnet å ha begått et straffbart forhold.

I tillegg til barnekonvensjonens nevnte bestemmelser er en rekke andre lovbestemmelser relevante som rammer for ungdomsenhetens og tverretatlig teams arbeid. Disse vil ikke bli omtalt i denne delrapporten. Nedenfor følger en kort presentasjon av et par av de mest sentrale bestemmelsene i barnekonvensjonen. Det er særlig i forhold til Norges forpliktelser i henhold til barnekonvensjonen at ungdomsenheten og teamet har sin rettslige begrunnelse.

Etter barnekonvensjonen artikkel 3 har barnet en rett til å få vurdert hensynet til barnets beste som et grunnleggende hensyn i alle forhold som

berører barnet. Denne rettigheten kan prøves for domstolene. At hensynet skal være grunnleggende, betyr at det skal være det viktigste hensynet og ikke et hensyn på linje med andre hensyn.²⁴ Barnets beste er også et saksbehandlingsprinsipp, noe som betyr at selve prosessen og saksbehandlingen skal ivareta barnets behov for trygghet, informasjon og kontradiksjon. Etter artikkel 12 har barnet en rett til å uttale seg og bli hørt i alle forhold som vedrører barnet. I følge barnekonvensjonen artikkel 37 skal statene blant annet sikre at ingen barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, eller vilkårlig blir berøvet friheten. Pågripelse, frihetsberøvelse eller fengsling av et barn skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom.

Videre skal barn som berøves friheten behandles med medmenneskelighet og respekt for barnets iboende verdighet og på en måte som tar hensyn til barnets behov i forhold til alder. Særlig skal barn holdes atskilt fra voksne. Etter artikkel 40 skal statene blant annet anerkjenne barnets rett til å bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd, som styrker barnets respekt for andres menneskerettigheter og grunnleggende friheter og som tar hensyn til barnets alder og ønskeligheten av å fremme barnets reintegrering.²⁵ Statene skal videre sørge for å innføre lover, prosedyrer, opprettelse av myndigheter og institusjoner som er særlig tilpasset barn som har begått straffbare handlinger. I den generelle kommentaren om barnets beste, uttaler barnekomiteen følgende om barn og straff:

'[P]rotecting the child's best interests means that the traditional objectives of criminal justice, such as repression or retribution, must give way to rehabilitation and restorative justice objectives, when dealing with child offenders' (GC 14 2b, 28).²⁶

Både FN og Europarådet har utarbeidet anbefalinger på hvordan barn i fengsel/ i konflikt med loven bør behandles. Disse

---

²⁴ Se barnekomiteens nye generelle kommentar nr. 14 The best interest of the child, CRC/C/GC/14, pkt 4

²⁵ Se Larsen, Mette Yvonne, 2012: Rettigheter for barn i konflikt med loven. I Høstmælingen, Njål m.fl. *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

²⁶ Se også komiteens generelle kommentar om Juvenile Justice, CRC/C/GC/10

rekommendasjonene er f.eks. UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (1985) – «The Beijing Rules», og «The Ryadh Guidelines»: UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty (1990). Europarådet har utarbeidet The European Convention on the Exercise of Children's Rights (1996); The Recommendation on the Role of Early Psychosocial Intervention in the Prevention of Criminality (2000) og The Recommendation on Social Reactions to Juvenile Delinquency (1987). Her finnes informasjon om både minimumsstandarder og såkalte «Model strategies».

Dette uttrykker mye av intensjonen bak de endringsprosessene som nå pågår og der etablering av ungdomsenheten er ett av flere tiltak. Av andre internasjonale konvensjoner som Norge har implementert i menneskerettsloven av 1999, er Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon av 1950 og de to FN-konvensjonene av 1966 om sivile og politiske rettigheter, og sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter. Norge har gjentatte ganger vært utsatt for kritikk for sin behandling av barn i konflikt med loven i forbindelse med rapportering til barnekomiteen og andre FN-organer (FNs torturkomite, Menneskerettighetsrådet og Menneskerettighetskomiteen), og også fra Europarådets torturkomite.²⁷ Kritikken har først og fremst dreid seg om at barn plasseres sammen med voksne i fengsel, og at barn settes i varetekt sammen med domssøkere, slik f.eks. Fornes har drøftet dette (Fornes 2013). Videre har Norge blitt kritisert for bruken av isolasjon og for mangelfull ivaretagelse av barnas rett til kontakt med familie. (Se f.eks. Prop 135 L (2010–2011), avsnitt 7.7.3.4. Et problem med isolasjon i praksis, er at det er så få barn i fengsel i Norge at dersom de skal plasseres atskilt fra voksne, samtidig som det såkalte *nærhetsprinsippet* opprettholdes, vil resultatet kunne bli isolasjon (jf. Oppfølging av avsluttende merknader fra FNs barnekomité av januar 2010, BLD 2011 pkt. 1).

---

²⁷Se bl.a. Committee against Torture: Concluding observations on the combined sixth and seventh periodic reports of Norway, adopted by the Committee at its forty-ninth session (29 October – 23 november 2012), pkt. C23, og National Report submitted in accordance with paragraph 15(a) of the Annex to Human Rights Council Resolution 5/1, 8. September 2009, pkt. 3.3.

For å sikre at norske internasjonale forpliktelser blir oppfylt, har det i flere år vært et uttalt politisk mål at barn ikke skal plasseres i fengsel.²⁸ Det skal investeres tid og ressurser til unge lovbyggere for å forhindre gjentatt kriminalitet. Dette ses både som viktig for befolkningens trygghet, men også for å ivareta unge mennesker som står i fare for å begå flere kriminelle handlinger og utvikle et kriminelt handlingsmønster. Det er vist gjentatte ganger at det er store problemer knyttet til samarbeid mellom fagfolk fra offentlige etater på tvers av fag, felt og kommunale, fylkeskommunale og statlige nivåer. Særlig er dette utfordrende i slike sammensatte problemområder som når et barn begår straffbare handlinger. Som oftest handler det om problemer i og med familie, skole, lokalsamfunn – og om helse- og rusproblemer. I tillegg kommer i dag at mange har en minoritetsbakgrunn²⁹, og derfor ofte har språkvanskeligheter og problemer knyttet til det å skulle integreres i en helt annen kulturell kontekst som det norske samfunnet representerer. Dette innebærer også nye utfordringer for fagfolk i de etater som skal samarbeide.

Etableringen av egne ungdomsenheter er en oppfølging av utvalgets forslag i NOU:2008 *Barn og straff*. Utvalget ble nedsatt for å følge opp tiltak og forslag i St.meld. nr. 20 (2005–2006) *Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbyggjarar*. Blant annet ble fengslingsurogater, og særlig barneverninstitusjoner, drøftet som mulig hovedregel for siktede under 18 år. Blant forslagene var også økt bruk av *ungdomskontrakter*. Stortingsflertallet sluttet seg til hovedpunktene i meldingen (Innst. S. nr. 64 (2006–2007)). Det ble også her understreket at det bare unntaksvis kan forsvares å sette barn i fengsel, og at det beste som regel vil være alternative straffereaksjonsmåter og oppfølging. I St. meld. nr. 37 (2007–2008) *Straff som virker*, ble spørsmålet om etablering av egne fengselsenheter særskilt tilrettelagt for unge lovbyggere drøftet (kapittel 11.6). I komiteens innstilling sluttet samtlige medlemmer seg til regjeringens planer om å etablere et særskilt fengselstilbud til unge lovbyggere som et

---

²⁸ Dette har vært særlig uttalt i årene 2005–2013 (regjeringen Stoltenberg). Se bl.a. St.meld. nr. 37 (2007–2008) *Straff som virker*, pkt. 11.6, NOU 2008:15 *Barn og straff*, særlig kapittel 9, Innst. 83 L (2011–2012), s. 1, Justis- og politidepartementet 2012: Gode krefter. Kriminalitetsforebyggende handlingsplan 35 tiltak for økt trygghet, s. 35, Prop. 135 L, pkt. 9.6

²⁹ I enheten i Bjørgvin er det ca. $\frac{3}{4}$ av ungdommene.

pilotprosjekt. Det ble understreket at dette kun skulle benyttes *når alle alternativ til fengsel var undersøkt og utprøvd*, og at det *ikke var ønskelig å sende et signal om at terskelen for å bli idømt fengselsstraff skulle bli lavere* (Innst. S. nr. 169 (2008–2009), s. 18).

I handlingsplanen *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet* (2005–2008), ble det framhevet som hovedmål å sikre forutsigbar og rask oppfølging av den enkelte lovbrøyer gjennom forpliktende og strukturert samarbeid, og å tilrettelegge for ‘skreddersydd’ og samordnet bruk av virkemidler innenfor strafferetten og samfunnet for øvrig. Forslag og ideer fra de nevnte dokumentene gjenfinnes i Regjeringens strategi for forebygging (2009) der tidlig intervensjon understrekes, og barn og unge er målgruppen for de fleste av tiltakene som nevnes.

Handlingsplanen *Gode krefter* (2009) bygger videre på forebyggings-tanken og har tre grunnpilarer: tidlig intervensjon, styrket kunnskapsforankring og styrket samarbeid.³⁰ Tiltak for barn og unge står sentralt. Også i Prop. 1 S (2010–2011) fastslås det at fengsling ikke er ønskelig med tanke på barns behov for omsorg, behandling og rehabilitering, selv om samfunnets behov for beskyttelse også er et viktig hensyn å ivareta.³¹

Det er på denne bakgrunn Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet er etablert, og disse dokumentene vil bli gjenstand for analyse og drøfting i en senere delrapport, som del av den referanserammen praksis skal ses opp mot.

Ungdomsenheten og teamet kan ikke ses helt løsrevet fra de øvrige endringsprosessene som pågår innenfor kriminalitetsforebygging og straffereaksjoner for unge lovbrøyer. Flere lovendringer vil i prøveprosjekt- og evalueringsperioden bidra til en mer helhetlig og mulig endret oppfølging av barn mellom 15 og 18 år som har begått alvorlige eller gjentatte kriminelle handlinger. Det skal blant annet utarbeides særregler for unge innsatte som skal sikre at oppholdet tilrettelegges for deres behov (se § 10 a) og <http://www.kriminalomsorgen.no/barn-og-straff.237928.no.html>): Her står det bl.a.:

---

³⁰ Se Flatøutvalgets utredning NOU 2009:22 Det du gjør, gjør det helt, der det påpekes en rekke utfordringer i det tverretatlige samarbeidet. Se også NOVA rapport nr. 3, 2013 om praksis knyttet til taushetsplikt, opplysningsrett og -plikt der det avdekkes et omfattende kunnskapsbehov i praksisfeltet om regelverket og mulighetene for deling av sensitive opplysninger.

³¹ Nærmere om bakgrunn, se Prop. 135 L (2010–2011) kapittel 2.

Arbeid i team:

Enheter som opprettes spesielt for innsatte under 18 år skal ha et tverretatlig team som skal ivareta de unges behov under straffegjennomføringen og forberede tiden etter løslatelse. Teamene skal påse en flerfaglig tilnærming, og sikre at relevante forvaltningsmyndigheter følger opp den innsatte både under og etter straffegjennomføring.

Særregler for unge innsatte

Flere andre lovendringer vil også bidra til en mer helhetlig oppfølging av barn mellom 15 og 18 år som har begått alvorlige eller gjentatte kriminelle handlinger. Det skal blant annet utarbeides særregler for unge innsatte som skal sikre at oppholdet tilrettelegges for deres behov....

Kriminalomsorgen gir utfyllende bestemmelser om krav til fengsel som benyttes til innsatte under 18 år, krav til ansattes utdanning, samt til det tverretatlige teamets sammensetning, funksjon og arbeidsoppgaver.

Som tidligere beskrevet er den kanskje viktigste lovendringen innføringen av en ny straffereaksjon – *ungdomsstraff* – for barn mellom 15 og 18 år som har begått alvorlig eller gjentatt kriminalitet. Målet er å redusere antallet barn i fengsel, hindre gjentakelseskriminalitet, hjelpe ungdom inn på veien til utdanning, arbeid og evt. nødvendig behandling osv. Dette innebærer at målgruppen for ungdomsstraff vil kunne sammenfalle med målgruppen for barn som soner i Ungdomsenheten. Regjeringens forslag om innføring av ungdomsstraff i Prop. 135 L (2010–2011) ble vedtatt av Stortinget i desember 2011. Dette er siden utprøvd i Telemark og Sør-Trøndelag og iverksettes på landsbasis 1. juli 2014. I den nye reaksjonen³² skal straffegjennomføringen skje lokalt der barnet bor. Tett oppfølging og sosial kontroll skal erstatte fengselets fysiske kontroll. Den nye straffereaksjonen skal baseres på prosesser som er kjent fra *restorative justice*-feltet, eller gjenopprettende rett, slik de er utviklet

---

³²<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/pressesenter/pressemeldinger/2011/barn-og-straff--en-ny-straffart-ungdomss.html?id=650048>

av konfliktrådet^{33,34}, i tråd med barnekonvensjonen art. 40, samt anbefalinger fra FNs barnekomité (GC 10).

Bakgrunnen for endringene er et ønske om en mer helhetlig oppfølging av barn mellom 15 og 18 år som har begått alvorlige og gjentatte kriminelle handlinger. Ungdomsstraffen skal være et alternativ til ubetinget fengsel og samfunnsstraff for lovbrøtere mellom 15 og 18 år³⁵ og beskrives i detalj i Prop. 57 L (2013–2014) Lov om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven) av 4. april 2014. Den nye konfliktrådsloven medfører en rekke ulike endringer av mange lover. Dette vil sannsynligvis få følger både for noen ungdommer som kommer til enheten, og derved også for enheten og teamet i forsøksperioden.

Ungdomsstraffen innebærer sterk involvering av lovbrøter, lovbrøterens private nettverk, justissektorens ulike ledd og andre offentlige instanser, som alle vil bidra til oppfølging som skal være spesialtilpasset den enkelte ungdom. Hvis fornærmede ønsker å involvere seg, skal det være rom for det. Formålet er å gi domfelte økt forståelse av hvilke konsekvenser handlingen har medført for alle som er berørt, samtidig som den domfelte sikres nødvendig hjelp og støtte. Det sentrale er å styrke den unges ressurser og vilje til endring. Straffe-reaksjonen skal forankres organisatorisk under konfliktrådet. Fra 1. april 2014 har alle landets konfliktråd en egen ungdomskoordinator som har hovedansvar for organisering av den nye reaksjonen.

Enheten og det tverretatlige teamet er underlagt ulike lovverk. Her nevnes noen av de mest sentrale. Ungdomsenheten er underlagt Justisdepartementet. Etableringen av enheten er en del av den ordinære virksomheten i kriminalomsorgen. Det vises her til straffegjennomføringsloven, bl.a. § 2 om straffens formål, § 3 om innholdet i reaksjonen og § 4 om forvaltningssamarbeid.

Enheten forholder seg til samtlige lover som gjelder på kriminalomsorgens område, som lov om gjennomføring av straff mv. (Straffegjennomføringsloven), lov om overføring av domfelte, Alminnelig borgerlig Straffelov (Straffeloven), lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) og lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven).

---

³³ <http://www.konfliktraadet.no/no/Oppfolgingsteamet/Om-Restorative-Justice/>

³⁴ <http://www.kriminalomsorgen.no/barn-og-straff.237928.no.html>

³⁵ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=50940&dnid=1>, lastet ned 20.03.2014

Av viktige øvrige grunnlag og retningslinjer (men oversikten er ikke uttømmende), fremheves tidligere nevnte Taraldsrudutvalgets utredning om barn og straff (NOU 2008:15 *Barn og straff*), Prop. 1 S (2012–2013), (dvs. Statsbudsjettet) for Justisdepartementet og lovendringer i barnevernloven, jf. Prop. 106 L (2012–2013) *Endringer i barnevernloven*, vedtatt av Stortinget juni 2013. I tillegg kommer de nevnte internasjonale rekommandasjoner om minimumsstandarder og modellstrategier.

Perspektiver fra den tverrdepartementale styringsgruppen og fra den tverrdepartementale koordineringsgruppen

I den tverrdepartementale styringsgruppen sitter det sentrale ledere fra de fire departementene, samt direktørene for KDI, Kriminalomsorgen, region øst og region vest. De har hatt møte ca. én gang, noen ganger to ganger per år, i de fire årene prosjektet har eksistert. Jeg har ennå ikke hatt anledning til å møte styringsgruppen, fordi de har ikke hatt noe møte til nå i evalueringstiden. Jeg vil derfor komme tilbake til styringsgruppens mandat og arbeid i senere rapporter.

I den tverrdepartementale koordineringsgruppen sitter det erfarne seniorrådgivere fra de fire departementene, samt representant fra KDI, i tillegg til assisterende fengselsleder/leder for Ungdomsenheten. Gruppen møtes i justisdepartementet ca. 4–5 ganger i året. I begynnelsen ble det planlagt møter hver måned, eller etter behov.

Koordineringsgruppen har følgende mandat:

1. Koordinere de lokale prosjektene – her er det bare det ene, Ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel, som er kommet i gang. Det andre planlagte i Østlandsområdet er fortsatt i støpeskjeen.
2. Bidra til å sikre framdrift og høy faglig kvalitet, bl.a. gjennom å innhente nødvendig kompetanse.
3. Bidra til iverksetting av følge- og sluttevaluering.
4. Vurdere behovet for et ambulerende ekspertteam, som bl.a. skal bistå det lokale tjenesteapparat ved løslatelse, og eventuelt sammensetning av et slikt team.
5. Fremme forslag/anbefalinger for styringsgruppen.

I koordineringsgruppen tas mange spørsmål opp vedrørende enheten og tverretatlig team. Det er gruppen som har laget tverretatlig teams arbeidsbeskrivelse.

Etter en kort gjennomgang av alle møtereferatene, sendte jeg noen spørsmål til koordineringsgruppens leder og referent, seniorrådgiver Hanne Jule, som er vår kontaktperson for oppdragsgiver. Jeg gjengir her noen av spørsmålene og svarene kort fordi de har betydning for den videre analysen av arbeidet:

Spørsmål til referat fra 28.1.10 – ble det spilt inn til styringsgruppen hvordan de skulle få til et formelt samarbeid mellom ulike forvaltningsnivå?

Svaret var følgende:

I referat fra 28.1.10 går det fram at det ble foreslått å spille inn til styringsgruppen hvordan vi skal få til et formelt samarbeid mellom ulike forvaltningsnivå. Det første styringsgruppemøtet ble avholdt 10. september 2010. Som dere ser av referatet fra det første styringsgruppemøtet hadde diskusjonen omkring behovet og organiseringen av et slikt team tatt mer tid enn antatt. På styringsgruppemøtet ble det derfor kun muntlig informert om hvilke vurderinger som så langt var blitt gjort. Konklusjonen i møtet var at koordineringsgruppen skulle arbeide videre med forslaget om et tverrfaglig team og legge fram et notat for styringsgruppen i neste møte.

Koordineringsgruppens videre diskusjon om dette teamet munnet ut i et utkast til prosjektbeskrivelse for ungdomsenhetene og det tverretatlige teamet som ble sendt ut med innkallingen til neste styringsgruppemøte 15.2.12 (vedlagt). Noe av dette arbeidet kom også til uttrykk i omtalen av det tverretatlige teamet i Prop. 135 L (2010–2011). Avtalte endringer i prosjektbeskrivelsen er innarbeidet i senere utkast og den siste versjonen av prosjektbeskrivelsen som er oversendt tidligere.

Spørsmål til referat fra 28.1.10 – Ble det sendt avklaringsnotat om alderssammensetning i ungdomsenhetene til styringsgruppen?

Svar: I referatet fra 28. januar 2010 står det også at det skal skrives et avklaringsnotat til styringsgruppen om spørsmål om aldersspenn for målgruppen i prosjektet. Spørsmålet er ikke formelt forelagt

styringsgruppen, men spørsmålet ble imidlertid diskutert på et koordineringsgruppemøte 10.3, jf. referat fra det møtet og temaet ble også tatt opp i forbindelse med Prop 135 L (2010–2011). Konklusjonen var at barn som innsettes etter fylte 17,5 år, kan få et tilbud fram til seks måneder etter fylte 18 år, basert på en individuell vurdering.

Spørsmål til referat fra 10.3.10 – Utarbeidelse av retningslinjer for mottak av barn i fengsel

Svar: I referat fra koordineringsgruppemøtet 10. mars nevnes at det skal utarbeides egne retningslinjer for barn i fengsel, inkludert minimumsstandarder for hvilket tilbud barna skal få. Arbeidet med utarbeidelse av retningslinjer ble satt på vent i påvente av Prop. 135 L (2010–2011) Barn og straff. Årsaken var at denne proposisjonen uansett ville gi et behov for endringer i forskrift, og i retningslinjer. Lovproposisjonen ble oversendt Stortinget i juni 2011. Det har tatt noe tid å utarbeide forskrift som følge av proposisjonen. Det er foreløpig ikke klart når utkast til forskrift sendes på høring.

Jeg legger ved retningslinjer for inntak som ungdomsenheten har utarbeidet (Fra inntak til oppfølging)³⁶.

Spørsmål til referat fra 10.3.10 – Retningslinjer for at alle barn i fengsel skal ha en åpen sak i barnevernet

Svar: I referat fra møtet 10. mars går det frem at det foreslås å legge inn retningslinjer for at alle barn i fengsel skal ha en åpen sak i barnevernet. BLD skulle ta dette opp i eget departement, og evt. lage utkast til tekst. Styrking av barneverntjenestens oppfølging av barn under og etter varetekt og straffegjennomføring er omtalt i Prop. 106 L (2012–2013), kap. 22. Se denne proposisjonen for mer informasjon.

---

³⁶ Det er barnevernsfaglig koordinator i tverretattlig team som har utarbeidet dette notatet for kvalitetssikring av arbeidet.

Spørsmål til referat fra 10.3.10 – Spørsmål om utarbeidelse av følge med på – kriterier

Svar: I referat fra koordineringsgruppemøtet 10. mars nevnes også første gang at det er ønskelig med en oversikt over hvilke kriterier koordineringsgruppen skal følge med på for å sikre en høy faglig standard i ungdomsenhetene. Spørsmålet ble neste gang tatt opp i møtet 27. mai 2010, hvor det ble avtalt hvilken informasjon koordineringsgruppen skulle få.

Fra august 2010 ble det oversendt rapporter til koordineringsgruppen fra ungdomsenheten i Bergen (tilsvarende rapporter var tidligere kun oversendt JD). Som dere ser av de vedlagte rapportene har det blitt færre de senere årene. Koordineringsgruppens viktigste informasjon den senere tiden har vært muntlig informasjon fra enheten i koordineringsgruppemøtene.

Fordi det tok tid å sette i gang evalueringen, ønsket imidlertid styringsgruppen at koordineringsgruppen igjen så på muligheten for å samle inn informasjon om de innsatte, og da særlig tilbudet fra andre etater. På grunn av personvern hensyn anbefalte koordineringsgruppen at dokumentasjon av forholdene for barn i fengsel ivaretas ved at det tverretatlige teamet er behjelpelige med opplysninger om barn i fengsel generelt sett får oppfylt sine rettigheter og om det er forskjeller mellom ulike deler av landet og ulike fengsler. Vi har ikke bedt om noen skriftlige orienteringer fra teamet om dette så langt.

Spørsmål til referat fra 10.3.10 – Spørsmål til satser i opplæringsloven

Svar: I opplæringslova §§ 13-2 og 13-3a går det fram at fylkeskommunen har plikt til å sørge for grunnskoleopplæring, spesialpedagogisk hjelp og videregående opplæring i institusjoner etter barnevernlova og i helseinstitusjoner. I forskrift til opplæringslova §§ 19-7 og 19-8 presiseres gjeldende satser for refusjon av utgifter som fylkeskommunen har til opplæring for barn i institusjoner under barnevernloven og helseinstitusjoner. Gjeldende satser er fra 86 000 kroner til 501 000 kroner avhengig av oppfølgingsbehovet. Opplæring for barn i fengsel nevnes ikke særskilt i forskriften, og

dette var bakgrunnen for at dette temaet ble tatt opp i koordineringsgruppemøtet.

Spørsmål til referat fra 9.01.13 – Utvikling av informasjon mellom medlemmene i det tverretatlige teamet

Svar: I referat fra koordineringsgruppemøtet 9. januar 2013 sto det at det skal utarbeides et notat fra leder av UE om utveksling av informasjon mellom medlemmene av det tverretatlige teamet, hva slags opplysninger som skal gis, hvordan de utveksles og lovgrunnlag. Det notatet er foreløpig ikke utarbeidet, men noen av problemstillingene rundt taushetsplikt/informasjonsflyt er tatt/løst gjennom endringer i straffegjennomføringsloven §7a som kom i 2012.

Mandat

Vedlagt er mandat for det tverretatlige teamet. Mandatet er i hovedsak en kortversjon av prosjektbeskrivelsen for teamet, som ble lagt ut sammen med konkurransegrunnlaget.

Utgangspunktet for arbeidet med tverretatlig team

Ulike dokumenter tar for seg temaet tverretatlig team/ambulerende team. Se for eksempel:

- St.meld. nr. 37 (2007–2008)
- NOU om barn og straff
- Prop 135 L (2010–2011)

I møtet der jeg var til stede, kom det frem viktige spørsmål som drøftes, slik jeg har hørt det, svært ofte i enheten og i tverretatlig team. Det betyr at det på så å si alle forvaltningsnivåer er noen uløste problemer. Det dreier seg om at mange av enhetens ungdommer faller mellom mange byråkratiske regler, nivåer og områder. Dette er til tross for at så mye er tilrettelagt både i form av enhetens personale og styring og i sammensetningen av det tverretatlige teamet. Kort oppsummert handler det om etterlysningen av *en klarere styring av 1) kommunalt barnevern, 2) rus- og psykiatritilbud i helseregionene og 3) NAV – på et overordnet, sentralt nivå*. Denne bekymringen og erfaringene deles av

det tverretatlige teamet og de ansatte i enheten, enten de er fengselsfaglige eller miljø/sosialfaglige, og med enhetens leder i Bjørgvin fengsel.

Jeg vil i tillegg her også ta med noe som er fremkommet både i samtaler med det tverretatlige teamet og de ansatte forøvrig i enheten. Det gjelder aldersgrensen for innsatte ungdommer i oppfølgingen etter soning. Medlem av koordineringsgruppen, ass. fengselsleder, skrev også om dette den 02.03.2010 (dvs. syv måneder etter iverksetting av tiltaket) til Kriminalomsorgen region vest, i et brev om oppfølging av innsatte under straffegjennomføring over 18 år:

Erfaringen med innsattegruppen til Ungdomstiltaket tilsier at ungdommene har behov for en tett og individuell oppfølging over tid. Det legges til grunn at dette også er vurdert og tiltrådt ved at man har tillagt Ungdomstiltaket en høyere bemanningsfaktor enn hva tilfellet er for kriminalomsorgen for øvrig.

Flertallet i målgruppen på landsbasis er nærmere 18 år på tidspunktet for innsettelsen. Den intensive oppfølgingsperioden vil således ofte være forholdsvis kort om denne opphører ved myndighetsalder.

Hvor forutsetningene for overføring til alternative gjennomføringsformer ikke er oppfylt fremstår det som lite hensiktsmessig dersom denne forsterkede oppfølgingen blir avsluttet umiddelbart fra det tidspunkt ungdommene fyller 18 år. Det legges til grunn at de forhold som tilsier at slik overføring som nevnt ikke er aktuell (adferd, nye forhold hos politiet, manglende tilrettelagte forhold mv.) også er et uttrykk for et behov for særlig oppfølging.

Ungdomstiltaket anser på denne bakgrunn at det vil være meget viktig å ha en tett oppfølging av ungdommene også i tiden etter fylte 18 år. Vi legger opp til iverksettelse av prosesser hvor sentrale aktører rundt de innsatte i forhold til gjennomføring av tilbakeføringsgarantien, er delaktige. Dette arbeidet påbegynnes tidlig i straffegjennomføringen, hvor intensjonen er å få utarbeidet et konkret oppfølgingstilbud ved løslatelsen. Det vil være sentralt at dette også gis anledning til å bli fulgt opp etter oppnådd myndighetsalder.

Det forutsettes at dette vil påkreve noe økt ressursbruk overfor denne innsattegruppen. En finansiering av dette kan eventuelt administreres fra regionalt eller sentralt nivå, hvor midler hentes på grunnlag av et begrunnet behov for særlig oppfølging av den innsatte.

Noen av problemene som har vært diskutert i koordineringsgruppen, har i ettertid blitt endret f.eks. på grunn av lov- eller regelendringer. Det gjelder f.eks. pkt. 3 nedenfor: Retningslinjer for dokumentasjon av forholdene for barn i fengsel. Lovendringen av 2012 vedr. personvern i kriminalomsorgen, har gjort det enklere nå å utarbeide kriterier for slik dokumentasjon og kontroll.

Et annet viktig tema som har kommet frem både fra samtalene med tverretatlig team og med enhetens ansatte, er at det er viktig å ikke sette en fast alders- og tidsgrense (i dag 18 år og ½ års grense for tverretatlig teams oppfølging) – for nettopp å kunne oppfylle Barnekonvensjonens krav. Jeg skal komme tilbake til dette spørsmålet i analysen og konklusjonen.

Koordineringsgruppens arbeid – en oppsummering

Koordineringsgruppen har påpekt og diskutert grunnleggende og sentrale problemstillinger i dette arbeidet, og derved mulige mangler, og også arbeid som er under utredning³⁷. Hensikten er å kartlegge og begrunne forslag til endringer og forbedringer, slik også evalueringsarbeidet er ment å bidra til. Det vil lette arbeidet til både tverretatlig team og de ansatte i enheten når disse manglene er utbedret og de planlagte regelverk og retningslinjer foreligger.

1. Forskrifter og egne retningslinjer for barn i fengsel, inkludert minimumsstandarder (f.eks. i forhold til Opplæringslovens § 13-3 og § 3-9 femte ledd, kapittel 19 i forskriftene) for hvilket tilbud barna skal få.
2. Retningslinjer for at alle barn i fengsel skal ha en åpen sak i barnevernet. Forskrifter for barneverntjenestens oppfølging av barn under og etter varetekt og straffegjennomføring som en oppfølging av Prop. 106 L.
3. Retningslinjer for dokumentasjon av forholdene for barn i fengsel for å føre kontroll med at barna får oppfylt sine rettigheter og at det ikke er forskjeller mellom ulike deler av landet og ulike fengsler, slik det pekes på i teksten over.

---

³⁷ Prop 106 L er vedtatt av Stortinget, men ikrafttredelse er ikke fastsatt. Bufdir er i tildelingsbrevet for 2014 gitt følgende oppdrag: «Utarbeide utkast til retningslinjer om barnevernets ansvar for barn som begår straffbare handlinger.»

4. Forskrift til opplæringsloven §§ 19-7 og 19-8 som presiserer satser for refusjon av utgifter som fylkeskommunen har til opplæring for barn i fengsel, med realistiske satser, avhengig av oppfølgingsbehovet. (Oversikten over et realistisk gjennomsnittlig behov vil sannsynligvis kunne hentes fra Ungdomsenheten).

I tillegg kommer tiltakets tids- og aldersavgrensning som er et viktig spørsmål.

Jeg har vist til nå at det foreligger rikelig med eksempler på hvordan både tverretattlig team og ungdommene blir kasteballer mellom fagfolk og etater i oppfølgingen av enhetens og teamets arbeid, dvs. etter løslatelse eller ved overføring til § 12 soning i institusjon. Det betyr at når (hvis) slike retningslinjer og forskrifter foreligger, som er listet opp over, vil det kanskje likevel ikke løse de overordnede problemene med den nødvendige styring av fagfolk og etater i kommuner, fylkeskommuner og regioner, for at lovverk og regler skal kunne følges opp, slik tverretattlig team og enhetens ansatte påpeker.

I tillegg, og kanskje som en forklaring på situasjonen, kommer problemet med den byråkratiske og økonomiske styringen av barnevern, rus- og psykiatritilbud og NAV – på et overordnet, sentralt nivå.

Antallet innsatte totalt i første prøveperiode 1. september 2009 – 31. desember 2013

I denne første delrapporten har jeg kun hatt anledning til å lage en første oversikt over gruppen som i det videre evalueringsarbeidet vil belyses grundigere. En gjennomgang av statistikk fra Kriminalomsorgens sentrale datasystemer (Kompis-Kia/reskontro) på «Nyinnsettelse pr innsattkategori og alder, viser at:

15 år: varetekt: til sammen 27; 1 kvinne, 26 menn

16 år: varetekt: til sammen 66, av disse var 7 (kun menn) domfelte

17 år: varetekt: til sammen 157, av disse var 3 kvinner, hvorav 2 var domfelte og av de 154 mennene var 23 domfelt, se tabell 1.

Tabell 1. Nyinnsettelse pr. innsatt-kategori og alder

Alder	Varetekt		Dom	
	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne
15	26	1	0	0
16	59	0	7	0
17	154	3	23	2

Men flere kan ha vært innsatt flere ganger i tidsperioden. I det videre arbeidet vil jeg derfor søke å komme frem til det absolutte antallet. Jeg vil også lage en oversikt over de fengslene som har hatt innsatte under 18 år, over kjønn, alder ved innsettelse (ved første gangs innsettelse, og om varetekt eller dom, hvis innsatt flere ganger i perioden), etnisk bakgrunn, soningsgrunnlag og fremtidsplan.

Ett problem med statistiske oversikter i denne gruppen generelt, er at mange av de som fengsles er utenlandske statsborgere. En del av dem som ville vært aktuelle for ungdomsenhetens oppfølging, blir sendt ut av landet før de kommer så langt. Noen av dem er enslige asylsøkere og som viser seg likevel ikke å være under 18 år og som derfor ikke har tilsvarende rettigheter. Det kan derfor være vanskelig å finne både teller og nevner i brøken som skulle fortelle myndigheter om antall og behov og derved størrelsen på et tiltak. Dette kommer også frem i Ungdomsenhetens arbeid. Jeg viser f.eks. her til brev fra

ass. fengselsleder/leder for Ungdomsenheten til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning fra 27.02.2012:

Den senere tiden har det også vært flere innsatte som overfor politi og domstol har opplyst å være mindreårige, og som har blitt varetektsfengslet etter Utlendingslovens bestemmelser i Bergen fengsel. I flere av disse tilfellene har det vært knyttet usikkerhet til deres rettmessige alder og identitet. I mangel av andre opplysninger har Ungdomsenheten forholdt seg til opplysninger som benyttet overfor politi og domstol, og som er gjengitt i kriminalomsorgens data-systemer. I forhold til disse avdekkes også store utfordringer i forhold til språk, kartlegging og varighet på oppfølgingen, ettersom flere av disse er forventet løslatt, uttransportert eller overført til annet mottak så snart som mulig.

En analyse og konklusjon med noen videre problemstillinger

Det tverretatlige teamet, enhetens ansatte, ungdommer og koordineringsgruppen, har samlet sett både fortalt om og svart på en rekke sentrale spørsmål vedrørende tverretatlig teams og enhetens virksomhet. Siden denne første delrapporten har det tverretatlige teamet i fokus, vil jeg først vise til det tverretatlige teams sammensetning, tilhørighet og arbeid. Jeg stilte innledningsvis følgende spørsmål:

1. På hvilke kunnskaps- og kompetansegrunnlag er teamet og teamets arbeid basert?
2. Hvordan er forholdet mellom kunnskaps- og kompetansebasering og andre motiver, slik som politiske, profesjonsfaglige eller f.eks. lokal organisasjonsforankring?
3. Hvilke muligheter har teamet hatt og har for å endre kurs hvis nødvendig?

Svarene er følgende, med forbehold om den korte tiden jeg har hatt til rådighet:

1. Teamets arbeid viser seg å være basert både på hver enkelt og deres samlede både kunnskaps- og faglige kompetanse.
2. De er alle fire både personlig og faglig engasjert i ungdomsenhetens arbeid og målsettinger og gir uttrykk for stor tro på at denne måten å arbeid på er eneste farbare vei.
3. De har alle fire forklart hvordan endringer både er nødvendige og har vært gjennomført på en god måte ved behov. Dette samsvarer helt med det ansatte i enheten har gitt uttrykk for og som fengselsleder har fortalt.

Når det særlig gjelder den barnevernsfaglige stillingen og de arbeidsoppgaver som tilligger denne stillingen, kan det oppsummeres som følger:

- Det gir tillit til prosjektet ved at barnevernstjenesten ved Bufetat deltar direkte i drift i prosjektet.
- Det innebærer tilgang på påkrevet kompetanse; kjennskap til Bufetat og barnevernstjenesten generelt på landsbasis.
- Det gir mulighet for både faglig veiledning og prosessveiledning.
- Det gir tilgang til nettverk.
- Det gir faglig tyngde til å balansere vurderinger vedrørende kriminalomsorg versus sosialfaglige tiltak.
- Det gir mulighet til å følge opp innsatte etter løslatelse, noe som har vist seg svært nødvendig og som ikke er mulig, pga. regelverket, når den barnevernsfaglige er ansatt i kriminalomsorgen.
- Det er en nødvendig døråpner for informasjonsvirksomhet i samarbeidende etater.

Problemet for den som innehar stillingen i sin nåværende og overordnede struktur, er at det ikke finnes noen mulighet til å overprøve kommunal barnevernstjeneste, dvs. dersom kommunen beslutter å ikke involvere seg, så er Bufetat-representanten i tverretatlig team maktesløs. Og en klage til Fylkesmannen blir kun et teoretisk ris bak speilet.

Videre har det vært reist flere spørsmål som bør inkluderes i denne delanalysen. Det dreier seg om lovverk og regelverk, og også om internkontroll og monitorering av om barnekonvensjonen følges i de ulike etater. Da er det vesentlig å ha resultatene i fokus, ikke bare at lover og regler eksisterer. Det er praksis og resultatene av praksis som kan gi oss svarene på om tjenestene er gode nok.

Men oppdragsgivers behov for kunnskap om hva som skjer i prøveprosjektet med Ungdomsenheten, går langt ut over dette. Det handler om svært sammensatte rammebetingelser. Både ungdommene, foreldrene, medarbeiderne i enheten og tverretatlig team, kriminalomsorgens lokale, regionale og sentrale forvaltning, Fylkesmannen i Hordaland, Bufetat vest, Helse Bergen, koordineringsgruppen fra fire departementer og ett direktorater og endelig styringsgruppen fra de fire departementene – samt lovverket, regelverket og styringen – eller mangel på styring – på ulike etats- og forvaltningsnivåer – er viktige deler av ungdomsenhetens utfordringer. I tillegg kommer alle de ulike

fagfolkene fra ulike etater, i ulike regioner (som er inndelt på forskjellige måter) og med hvert sitt sett av økonomiske fordelinger og styringsnivåer som ungdommene løslates til. Modellene på s. 11 og 12 er så forenklet at de forkludrer virkeligheten som både ungdommene og deres entusiastiske hjelpere befinner seg i.

Hvem kan – og hvordan – forenkle denne kompleksiteten slik at det blir mulig å manøvrere på en fornuftig måte for både Norges mest utsatte og vanskeligstilte ungdommer, for fagfolkene som skal hjelpe dem og for etats-, direktorats- og departementsledere?

FNs barnekonvensjon av 1989 (BK) krever at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som berører barnet. Barnets beste er et internasjonalt rettsprinsipp, og retningsgivende ikke bare for skjønnsutøvelsen ved beslutninger, men for saksbehandling, oppfølging og beslutningsprosess. Konvensjonen stiller krav om barns medvirkning, og krav til institusjoner som har barn under omsorg. Videre har konvensjonen egne bestemmelser som tar særlig sikte på å beskytte barns rett til vern om sin fysiske og psykiske integritet, og om barn som er berøvet friheten. Disse vil bli gjenstand for prosjektets sluttrapport. Vi vil i denne delrapporten reise spørsmålet om en fullstendig implementering av barnekonvensjonen i praksis ikke bare vil måtte medføre endringer i dagens regelverk, men også mer kunnskap og koordinering generelt, både på statlig og på lokalt nivå av de ulike faggruppene som får med barn og unge å gjøre fremover. Det dreier seg om barns og unges spesielle sårbarhet og derfor spesielle rettigheter. Spørsmålet bør gå videre til utdanningsinstitusjonene, både innen barnevern, spesialpedagogikk og kriminalomsorg. Det er derfor grunn til å rette en særlig henvendelse til Kriminalomsorgens utdanningssenter om å inkludere barnekonvensjonens krav på en bredere basis i undervisningen enn det som foreligger i dag.

Videre er det viktig å fremheve de problemene med det lokale barnevernet som dataene i denne delrapporten viser. Jeg vil da sitere fra Barneombudets høringsuttalelse til NOU 2000:12 Barnevernet i Norge:

Den brede gjennomgangen av barns oppvekst og de tilbud som foreligger for utsatte grupper bekrefter Barneombudets oppfatning av at det er nødvendig med endringer i lovverk, organisasjon og praksis, samt kompetanseøkning og informasjon i arbeidet med å verne barn i vid forstand. Barneombudets forslag om å skille ut

"myndighetsbarnevernet" fra annet vern av barn, samt å skille ut ansvaret for lovbruddene, er et bidrag til nytenkning på et livs-område preget av tradisjoner, profesjonsinteresser og ulike politiske grunnsyn. Barneombudets fokus er inspirert av FNs Barnekonvensjon, tolket utfra sine målsettinger, ikke utfra sine begrensninger. Et slikt fokus forutsetter det enkelte barns rett til å få sitt beste ivaretatt, selv om hensynet kolliderer både med foreldres rettigheter og kommunens politiske prioriteringer.

Barneombudets tre hovedpunkter:

1. «Myndighetsbarnevernet» må skilles fra kommunens ansvar for trygge oppvekstvilkår og frivillige hjelpetiltak.
2. Det helhetlige kommunale ansvaret må lovfestes og presiseres.
3. Alvorlig kriminalitet i gruppen under 18 år reguleres utenfor barnevernet i en ny lov.

Barneombudets prinsipale forslag til forbedringer av barnevernet er en deling av det ansvaret som er lagt til dagens barnevern. Ansvaret for barn og unges oppvekstvilkår, forebyggende tiltak og hjelpetiltak skal legges i en helhetlig, kommunal oppveksttjeneste, bestående av barnehage, skole, pedagogisk-psykologisk rådgivning, helsetjenesten, familievern og evt. andre rådgivningsorganer for barn, unge og deres foresatte. Ombudet foreslår at den delen av barnevernet som omhandler kommunens ansvar for å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår legges til en egen oppvekstlov. Kommunens forpliktelser må fremgå av oppvekstloven og inneholde klare minstestandarder.

Barneombudet foreslår videre at den delen av barnevernets ansvar som handler om å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, blir hovedmålsettingen for dagens barnevern. Dette «myndighetsbarnevernet» eller barnevern i snever forstand skal ikke være del av den kommunale oppveksttjenesten.

Barneombudet foreslår også at barne- og ungdomskriminalitet reguleres av en egen lov som sikrer rehabilitering og ansvarliggjøring av den enkelte lovbryster. Dette for å unngå en sammenblanding av barnevern og straff. Den kriminelle lavalder oppheves.

Jeg mener det er grunn til å sitere hele denne delen av høringsuttalets sammendrag. Den er fortsatt ytterst aktuell for prosjektets problemstilling, all den stund Barneombudets forslag til tiltak og lovendringer ikke ble tatt til følge den gang. Dataene foreløpig ser ut til å vise nødvendigheten av forslagene fra 14 år tilbake.

Barneombudets forslag til egen lov som regulerer barne- og ungdomskriminalitet foreligger nå i form av den nye konfliktrådsloven med Ungdomsstraffen som tidligere omtalt.

Denne delrapportens konklusjoner kan forenkles til følgende råd:

1. De ungdommene som møter alle disse byråkratiske og økonomiske barrierene i hjelpeapparatene, bør gjøres til *Norges ungdommer* – på tvers av kommuner, fylkeskommuner, regioner, etater, budsjetter, direktorater og departementer. Det dreier seg ikke om mange per år – kanskje ca. ti når det gjelder kriminalomsorgen, men kanskje flere som er i barnevernet og IKKE begår kriminelle handlinger – og som også har behov for kombinasjonene av barnevern, rus- og psykisk helsehjelp og spesialpedagogiske tiltak. I praksis ville det si at det bevilges et særlig beløp (kanskje over statsbudsjettet, slik leder i Bjørgvin fengsel foreslo) som følger hver enkelt.
2. Den barnevernsfaglige stillingen i det tverretatlige teamet bør flyttes fra Bufetats-nivå til Bufdir-nivå. Det må da forutsette at Bufdir har eller får instruksjonsmyndighet overfor kommunale barnevern. Det er entydig fra arbeidet til nå at den barnevernsfaglige stillingen er vesentlig i tverretatlig team, både for ungdommene, for teamet og for enheten. Uansett vil det være viktig for den videre evalueringen å kunne følge opp den barnevernsfaglige stillingen i det tverretatlige teamet, helt i tråd med det som har vært foreslått i koordineringsgruppen.
3. Det bør utvikles et intranettsystem for det tverretatlige teamet, dvs. for de ulike ansatte som arbeider med en samlet plan og oppfølging for hver enkelt ungdom.
4. Det er åpenbart en mangel på informasjon på ulike administrative nivåer innen straffesakskjeden om enheten og det tverretatlige teamets

muligheter til å følge opp ungdommer utenfor enheten. Denne informasjonsoppgaven bør også løses på et departementalt og direktoratsnivå.

5. Tverretatlig teams erfaring viser at det er av stor betydning å følge opp den enkelte ungdom over tid. De fleste ungdommene trenger hjelp i forhold til det totale hjelpeapparatet (barnevernstjenesten/NAV/rusmestring/psykisk helsevern/pårørende ... osv.). Dette sliter de med å klare uten støtte, og gir fort opp. Teamet mener at de bør se at dette fungerer før de trekker seg ut – og spørsmålet er om dette som regel tar mer enn et halvt år. «Liten tue velter stort lass» passer godt her. Det fremkommer at uten slik oppfølging, vil kanskje soningsoppholdet i enheten være forgjeves. Det understrekes fra koordineringsgruppen at tverretatlig team, ifølge prosjektbeskrivelsen, ikke skal følge opp ungdommen etter løslatelse. Teamet skal sikre at relevante forvaltningsmyndigheter følger opp den innsatte både under og etter straffegjennomføringen (være pådriver og kontaktpunkt overfor andre myndigheter). Når dette foreløpig ikke fungerer uten påtrykk og oppfølgingsarbeid fra tverretatlig team, så bør dette tas opp som et ansvar for sentrale myndigheter.
6. Det bør utarbeides retningslinjer for dokumentasjon av forholdene for barn i fengsel for å føre kontroll med at barna får oppfylt sine rettigheter, slik at det ikke er forskjeller mellom ulike deler av landet og ulike fengsler, slik det pekes på i teksten over.
7. Det bør utarbeides forskrift til opplæringsloven §§ 19-7 og 19-8 som presiserer satser for refusjon av utgifter som fylkeskommunen har til opplæring for barn i fengsel, med realistiske satser, avhengig av oppfølgingsbehovet. (Oversikten over et realistisk gjennomsnittlig behov vil sannsynligvis kunne hentes fra Ungdomsenheten).
8. I tillegg kommer tiltakets tids- og aldersavgrensning som er et viktig spørsmål. Det har kommet frem både fra samtalene med tverretatlig team og med enhetens ansatte at det er viktig å ikke sette en fast alders- og tidsgrense (f.eks. 18 år og ½ års grense for tverretatlig teams oppfølging) – for nettopp å kunne oppfylle Barnekonvensjonens krav. Dette tas opp av koordineringsgruppen og styringsgruppen på nytt i departementene.

Vi har langt igjen i dette evalueringsarbeidet før vi har svart på alle delspørsmål, slik at det kan bli til nytte for våre oppdragsgivere. I det videre arbeidet vil vi

få anledning til å bli bedre kjent med de ulike meninger og gjøremål på de ulike nivåene, som henger sammen på komplekse måter, og som er av avgjørende betydning for om soningen i Ungdomsenheten er til nytte på sikt. Uansett, det er barnekonvensjonen som er overordnet for arbeidet. Artikkel 12 om å bli hørt, gjelder også for denne delrapporten. Ved å høre på de unge innsatte forstår vi umiddelbart at det er ungdommer i prekære situasjoner. Hver ungdom er et helt menneske med store og sammensatte behov. Hjelpen må være mangfoldig, fleksibel, individuelt tilpasset og koordinert hvis det skal nytte, på kort og lang sikt. Etablering av tillit, trygghet og ro er basis for at den nødvendige hjelpen som ytes, skal nå frem.

Summary

First report of the Research based evaluation of the trial project of establishing a particular youth unit for young offenders between 15 and 18 years old in Norway – 2009 – 2015.

Introduction

The Norwegian justice authorities have repeatedly received serious claims from the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) during the last decade. This relates to how Norwegian authorities implement the provisions of the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, in addition to the implementation of UN Convention on the Rights of the Child. In particular, the critique concerned unconditional pre-trial detention and the lack of separation in prisons between very young offenders and the adult prison population.

From 2012 on there were legislative amendments concerning juveniles in conflict with the law. The new juvenile sentence aimed at reducing the number of imprisoned young offenders between the ages of 15 and 18. Another aim is to give them a better understanding of the consequences of their acts. A new kind of “juvenile prison”, *ungdomsenheter*, i.e. two particular units for 15–18 old offenders in Oslo and Bergen, were planned according to the needs of young people. Inter-disciplinary teams should prepare the young inmates for release. A number of other legislative amendments relating to offenders between 15 and 18 years have also been adopted, especially those aimed at strengthening the youth’s rights following an arrest. These amendments entered into force in January 2012.

At the same time, the penal authorities have made restorative justice a key point in all follow-up work in prison (2013). In addition, the renewed legislation concerning the Norwegian Mediation Service and restorative justice leads to a new organisation of all criminal cases with juvenile offenders (2014). Through fieldwork and interviews, I am following up these new implementations at all levels, reporting to a committee of senior advisers from the Ministries of Justice and Public Security; Education and Research; Children,

Equality and Social Inclusion, and Health and Care Services, in addition to the Directorate of Norwegian Correctional Services.

Juvenile justice in Norway in the intersection between restorative justice and criminal justice?

The Norwegian Parliament, upon deciding the establishment of the youth prisons, also demanded a research based evaluation of the first unit in Bergen, on the work and collaboration of the professionals and of the implementations of the UN Convention on the Rights of the Child.

The purpose of the project, according to the assignment, is:

1. To give the Ministries a decision basis for possible continuation of the unit and of a new planned unit with interdisciplinary team in the Oslo area, during and after the trial period. In addition, it will provide a knowledge base for legal and administrative changes in the various support systems for youth in prison or probation (health and social care, child protection and education) needed for the implementation of the UN convention.
2. To give advice and supervision concerning the operation of services during the project period, seen on the background of the present laws and regulations concerning children's rights of protection, education and health and social care services.

Thus, one of the first questions concerns the definition of what one considers crime or juvenile delinquency within the Norwegian context.

Youth or juvenile justice is not a term in Norwegian language. There is not *one* such public body to take care of juveniles committing crimes, but *two*: The criminal justice system, which is for everybody over the age of fifteen, and the Child Protective Services, which is for everybody under the age of eighteen (although recently extending its care-taking services in some cases to the age of 23). The interrelationship between the two bodies emerges as a partly unexplored and contested complex of ideologies, knowledge fields and practices. And for comparison purposes: Norway has one of the highest incomes per capita in the world, has 5 million inhabitants, 12 years of

obligatory state paid schooling, has been a modern welfare state for the last four – five decades and has one of the lowest crime rates in Europe.

Thus, we need to face and analyse the Norwegian child protective and crime control policies. How have the Norwegian socio-legal frames for the handling of youth offenders been constructed? What contemporary governing principles by the Norwegian state may be traced and how did they emerge throughout the last centuries and with a closer look, throughout the last two decades?

We will explore some of the practices of the established services and the professionals working with young offenders through the facts and statistics on incarceration, peoples' own narratives, i.e. the young people and their family members as well as the professionals surrounding them, both inside and outside the prison. Above all, we will compare the work and life in the unit with work and life of similar age group of young offenders staying in other Norwegian prisons.

Norwegian “youth justice”

There never was and has up until now not been an institution called ‘Youth justice’ in Norway (or in the Nordic countries as a whole) in the legal sense of the term. There are neither *juvenile courts*, nor *juvenile judges* or *juvenile prisons*. This is now changing. The criminal legal procedure is in principle the same for everybody above the age of fifteen.

The current criminal procedure, including the jury system in cases before the Court of Appeal, was founded by the Criminal Procedure Act of 1887, although many legal replacements have taken place. A fundamental change was implemented in 1995 concerning the appeals system. The current penal code dates back to 1902, but is continuously revised. A significant social trait of Norway for several centuries is the gradual emergence of legal codification of one social area after another. For instance, Norway was one of the first countries in the world to forbid by law the hitting, smacking or clipping (etc.) of children. A key principle of the Norwegian legal system is that the politicians in the parliament (*Storting*) pass most laws as opposed to case law as in Britain, although there are examples of legal rules based upon judge-made law as well.

Courts at three levels handle criminal cases: the District Courts (66), the Courts of Appeal (6) and the Supreme Court with its independent Appeals Committee. A fundamental principle in the administration of justice is the independence of the courts as the third organ of constitutional power (alongside the legislative (*Storting*) and the executive (government) power). The National Court Administration administers the courts, whereas the Constitution guarantees the independence of the judiciary. All courts on all three levels hear all types of cases and there are only few examples of specialized tribunals (e.g. such as juvenile courts as in Italy or Spain).

The criminal court ritual is the visible part of the whole chain of events. The courts are open to the public and the trials often reported in the media. These events can be studied as any other ritual with its technical and symbolic aspects. The other links in the chain of events can be discovered through the narratives of defendants, victims, (expert) witnesses and legal professionals (Hydle 2001).

However, these rules and laws do not normally apply to children under the age of eighteen, caught for having committed a criminal offence. There are some practices, which are entirely different. If a person is less than eighteen and the crime sufficiently serious, the police *shall* report to the Child Protective Services, CPS, but this is not always the case, depending upon internal routines, personnel and priorities at police headquarters. The CPS in such cases is a public body at the county level, a child welfare committee, the so-called *barnevernsnemnda*, consisting of a legal professional (as the head), another professional (often social worker) and one local politically appointed layperson, according to rules of court. The legal head has to be an experienced judge and the others are professional child protective workers. A lawyer at the expense of the *nemnd* may assist the child/parents. Moreover, during the last years, more than 70 municipalities have had a trial project with the restorative justice model of *Family Group Conferencing*, much like the practice in New Zealand and Australia and increasingly in other countries (Falck 2006). Here one tries to come to a common decision without force or pain and that everybody can live with.

The CPS may, if necessary, take responsibility for the child and move him/her to a foster home or an open or closed institution. Such moves may be

coercive, if the child or its parents refuse, i.e. the police evidence is turned over to the CPS, not for prosecution, but for *treatment*. Older teenagers who commit serious crimes may be tried in ordinary courts of law and sentenced to prison. One of the problems has been children sentenced to ordinary prison as custodian prisoners, some of them in total isolation, while the case was under police investigation. During the last years, Norwegian justice authorities have tried to omit such sentencing, by introducing restorative justice in a new way, called *ungdomsstormøte* (youth conference) and *ungdomsplan* (youth plan), and currently a new law, *Ungdomsstraffen*, at being implemented. This has been firstly launched as trial projects in five different cities. The projects were then evaluated on a scientific basis (2009), and were 2011 proposed from the government as a permanent institution of the criminal law, administered by the courts and Norwegian Mediation Service, NMS (a general description of this service will follow later). The courts are now proposed to *sentence* a young offender to a *youth conference* and a *youth plan*, coordinated by a *youth coordinator* in the NMS, as a supplement or alternative, i.e. *instead of prison*. There is a clear difference between this new way of handling youth crime in the NMS and the other mediation and conferencing services in the NMS: A youth conference and the youth plan will be according to a court *sentence* and along a strict scheme listed in the criminal law. Until now, cases handled by the NMS are based upon voluntary participation by the parties at conflict, whether that be in criminal or civil cases. In the youth conference, the offender and his/her parents also have to agree to the participation and the main basis for it. Some of the other participants in the youth conference are suggested compulsory by law, such as representatives from the police and the probation service. The youth coordinator may also call upon representatives from the school, the CPS, the health care etc.

It remains to see how this new amendment will be accepted and implemented into the Norwegian criminal legal chain, proposed to start in July 2014. Interestingly, this new kind of restorative justice invention was planned parallel to the new kind of youth prison.

The new youth prison

The new youth prison, the “youth institution according to the law of criminal procedure” was long planned and then set into function in 2009 in a former rehabilitation unit close to the enormous wall of Bergen prison, one of the high control prisons in the country. Here two young prisoners live at the time with a personnel group of 18 (in three shifts). The personnel work closely together with the interdisciplinary team on the “outside”, consisting of very experienced professionals from the prison, the closest college, the family therapy unit of Bergen health services and from the CPS at the county level. Some of the prison officers have, in addition to a prison guard training at bachelor level, the education as family therapists. They make up the half of the staff. The other half consists of well educated (at least bachelor level) social care or child protection professionals. The plan is to enlarge the space for incarceration during 2014 to four young people in a new unit, now at being built. Till now 71 young people have been incarcerated from 2009 on in Norway in several other prisons, either on custody while awaiting the court case to come up and the sentence, or due to a long term prison sentence. Three out of four are of non-Norwegian ethnic origin and all of them are boys.

There is a program for special care in the aftermath of incarceration: This is the task of the probation authorities, creating a public and a private network for/with young people. Co-ordination and co-operation is additionally emphasised in order to enhance dialogue and responsibility – between the prison authorities and the municipal services, (such as health, social/child protection, housing, education and employment). This is now at being changed. From 1. July 2014 the Norwegian Mediation Service is coordinating all follow-ups with youth committing serious crime that involves unconditional sentencing. Thus, our project will also cover the very new experiences with restorative justice as a key factor in all juvenile crime cases in Norway.

The research plan 2014–2015

We will study the youth prison closely and with different methods with the aim to evaluate the role of the prison in the cooperation with other services. We will also study possible changes over time from the beginning, 2009, till the project ends in 2015, through interviews with the young people and their

family members, the professionals linked to the prison or the release processes, internally or externally (in the municipalities), observation in meetings and document studies. We will also compare the young prisoners in the unit with other inmates in other prisons in the same age group and the same time span. Our basis is convoluted. The main purpose with the evaluation of the youth unit is a description of the practices and if the practices corresponds with the aims. At the same time, there may be a set of external but contributing factors, which influence the goal achievement. In addition, there will be different opinions on achievements, seen from the different positions (employers, youth, parents, colleagues, employees). There will also be changes in laws and regulations during the project time that we have to include both during data collection and in later analyses.

Our scientific fields are law, medicine and social anthropology, which allows us to apply both a hypothetical-deductive methodology (with a clear hypothesis), as well as an inductive one (with an open question) and we will apply both approaches – in the breadth and depth.

- First, we set out to make a status of the prison and the interdisciplinary external team linked to the prison. We have also started the charting of laws and regulations, ideals and realities concerning imprisonment of children in Norway. In addition, we have started the work on an overview of the imprisoned till now, in which prison, gender, age, ethnic background, reason for imprisonment and plan for rehabilitation are key factors. We will also interview young prisoners and the professionals around them.
- From the project start until 2015 we will follow up results from conferencing in the Mediation Service for youth who are on prison remand in the particular unit of investigation, and especially if they are sentenced to community service. This will show the background and possibilities for cooperation with external collaborators – and parts of the implementation of the new law. In addition to the important question of alternatives to imprisonment for youth. Because the meetings in the mediation service are closed, we will ask for permission to be present. If this is not possible, we will be able to read the agreements and follow up the different parties, after agreement and its implementation.
- We will also from the project start until 31. March 2015 investigate the conditions for those young persons who did not pay the penalty in the

youth unit, and collect data from this group – comparable with data from the unit and the team. This is the third report.

- We will carry out participant observation at gatherings and meetings of professionals, in different presentations of the unit and the team, within or outside the correctional service system, in order to answer the question on *improved collaboration, faster transmission to alternative penalties or remand surrogates, successful release* etc.
- We will give a certain number of youth, parents and professionals within and outside the project two simple written tasks. The first comprises an evaluation of the project midway in the trial period (Sept. 2014), while the other comprises in particular the youth in the unit and other imprisoned youth (comparison group) and their problems with parents, friends, health, drugs, violence, school/education/leisure time, public helpers, network – in order to answer the evaluation questions.
- We will participate in meetings in both the central coordination group, the steering committee and other relevant collaborating partners in the project.
- The final report will summarise the part reports. In addition, we will combine a legal analysis with the social scientific approach, described above. We will analyse empirically and interdisciplinary the legislation, the youth unit and the interdisciplinary team and the changes and consequences of changes that occur in the evaluation period (e.g. the implementation of the youth penalty on a national basis) and the consequences eventual changes have had for the users.

Such a selection of methods will give possibilities for a fruitful interaction of different data sources. In particular, the fieldwork is of comprehensive value to give the needed depth in the research for the problems. They also create the basis for adjusting the interview guides en route.

Method wise this project is based on a combination of analyses of new data and of available statistical data where relevant (e.g. Correctional Services and Norwegian Statistics).

In addition to new and available data, existing research and public documents will constitute valuable sources. The sources for the legal analyses will be text of a law, statute or act, propositions, reports, recommendations and other legal sources, including data from the project.

Preliminary results from the first three months of evaluation: First part report, a summary

This first report contains a context description of the prison, the staff, the boys and the legal provisions that regulate the activities, the rights and duties of all parties involved. In addition, it contains a description of what has been at stake for the coordinating groups of advisers in the ministries and the directorate of Norwegian correctional services during the years from the establishment of the unit 2009. There is also a short description of the interdisciplinary team's work outside the unit. These professionals also act as advisers to parents, local municipal, county and state professionals who are following up the young persons once they leave the prison.

The report also contains a preliminary status on current laws and regulations, ideals and realities concerning imprisoning of children under the age of 18 in Norway. We will discuss this in later reports as we will also come back to overviews of the children imprisoned during the period 1/9 2009 – 31/12 2013, their citizenship, reason for imprisonment and youth plan.

Our findings are thoroughly described in the report, not the least by referring to, quoting and summarising the knowledge and experiences of the different informants. The conclusions of this first report is summarised in the following advises to the ministries. These advises are directly related to the findings:

- There is a need to define these young people, who meet an insurmountable wall of bureaucratic and economic barriers in the different parts of the welfare system - *as national* – across municipal, county, regional institutions, budgets, directorates and ministries. This would mean e.g. that the budget of care, schooling, training etc. would be provided from the State budget, not from any lower level).
- There is a need to move the position for the child welfare worker in the interdisciplinary team upward – in order for this person to *decide* upon the right kind of protective work in the local community.
- There is a need for an intranet-system for the interdisciplinary team, in order to be updated on the net and improve the work for a coordinated plan and follow-up of each young person. (This is an ICT-task. The needed legislation concerning data protection is passed.)

- There is a need on a ministerial and directorate level to develop information about the unit and its interdisciplinary team for the different administrative levels within the criminal legal chain. (This would make it possible to follow-up the youth outside the prison and outside the unit.)
- There is a need to change the work plan for the interdisciplinary team, giving them the opportunity to follow-up a single young person over at least one year after release from prison. (This refers, first of all, to the problems of implementing the needed care and schooling etc. locally, i.e. work with the local service providers).
- There is a need of guidelines for the documentation of the conditions for children in prison in order to increase the control of the rights of the children and to enhance the quality control with all imprisonment of children in the county.
- There is a need of legal regulations concerning the schooling in prison, to equalize the quality of teaching and training with the normal school and college level and with realistic budgets in order to fulfill the requirements of the UN convention.
- There is a need for the steering committee to rethink the age limit for the youth in the unit and for the follow-up of the team – in order to fulfill the requirements of the UN Convention.

Litteratur:

- Andreassen, T. (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner. Hva sier forskningen?* Oslo, Kommuneforlaget.
- Clausen, S.-E. (2004). "Har barn som mishandles større risiko for å bli kriminelle?" *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 41: 971–978.
- Clausen, S.-E. and L. B. Kristofersen (2008). *Barnevernsklinter i Norge 1990–2005. En longitudinell studie (Child welfare clients in Norway 1990–2005. A longitudinal study)*. Oslo, Norwegian Social Research – NOVA.
- Falck, S. (2006). *Mellom straff og behandling. Tvangsplassering av ungdom med alvorlige atferdsvansker*. Oslo, Kommuneforlaget.
- Glavin, K. og Erdal, B. (2007) *Tverrfaglig samarbeid i praksis – til beste for barn og unge i kommune-Norge*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Gustavsen, K. og Vardheim, I. (2013) *Følgeevaluering av Oppfølgingsteam – Telemark*. TF-rapport nr. 311.
- Hydle, I. & Seeberg, M.L. (2013) *Tett på Unge*. Rapport. NOVA og Røde Kors (http://www.rodekors.no/Global/HK/Media/Rapporter/rk_10733-13_tett_pa_unge_Interactive.pdf)
- Hydle, I. (2013) Concept development on age and gender. Deliverable 2.3 in ALTERNATIVE – Developing alternative understandings of security and justice through restorative justice approaches in intercultural settings within democratic societies. Seventh Framework cooperation programme.
- Hydle, I. & Seeberg, ML. (2013) Report on conflict transformation and security. Deliverable 2.2 in: ALTERNATIVE – Developing alternative understandings of security and justice through restorative justice approaches in intercultural settings within democratic societies. Seventh Framework cooperation programme.
- Hydle, I. (2012)A *Tegnspråkets inkluderende kraft. Ungdomskultur, språk og kommunikasjon på tvers av lyd og lys. Om visualisering av lyd gjennom tegn*. NOVA Rapport 11/12.
- Hydle, I. (2012)B Youth Justice and Restorative Justice in Norway in van Wormer, K. & L. Walker *Restorative Justice Today*. California: SAGE inc.
- Iversen, A.C., Havik, T. et al (2008) Psykiske vansker hos hjemmeboende barn med tiltak fra Barnevernet. *Norges Barnevern* – nr. 1 – 2008
- Kristofersen, L. B. (2005). *Barnevernbarnas helse. Uførhet og dødelighet i perioden 1990–2002*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

- Kristofersen, L. B. (2007). *Tilgjengelighet og samarbeid: Mer fleksible hjelpetjenester? Opptrappingsplanen psykiske helse, BUP og barnevern*. Oslo: NIBR.
- Kristofersen, L. B. (2009). *Barnevern og ettervern. Hjelpetiltak for 16–22 åringer og levekår for unge voksne (Child welfare and aftercare. Interventions for 16–22 year olds and living conditions for young adults)*. Oslo: NIBR.
- Kristofersen, L. B. and S.-E. Clausen (2008). *Barnevern og sosialhjelp (Child welfare and social security benefits)*. Oslo: NIBR.
- Lien, I. L. (2011) *I bakvendtland: Kriminelle liv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stang, E. G. (utgis 2014) Et barnevern i skvis mellom barnelov og barnevernlov, i Finstad, L. og Lomell, H. M.: Festskrift/antologi til Kjersti Ericsson, Cecilie Høigård og Gurli Larsen
- Stang, E. G. (2013)A "Når vi ikke får gehør i rettsapparatet, har vi tapt på vegne av barnet", i Søvig, K.H., Schütz, S.E. & Rasmussen, Ø. (red.): *Undring og erkjennelse. Festskrift til Jan Fridthjof Bernt 70 år.*: Fagbokforlaget 2013, s. 665–678
- Stang, E. G. (2013)B Om barn og grunnverdier, i Ketscher, K., Lilleholt, K., Smith, E. & Syse, A. (red.): *Velferd og Rettferd* Festskrift til Asbjørn Kjønstad 70 år, Gyldendal Juridisk, s. 155–168
- Stang, E. G. (2013)C *Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt. Regelkunnskap og praksis*, NOVA rapport nr. 3, 2013 (med Aamodt, H, Sverdrup, S., Kristofersen, L og Winsvold, A.).
- Stang, E. G. (2012) Barns rett til familie og omsorg, særlig om barnevernet, i Høstmælingen, N., Kjørholt, E.S.. & Sandberg, K.. (red.): *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, Universitetsforlaget 2012, s. 157–185
- Stang, E. G. (2007) *Det er barnets sak. Barns rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*, Universitetsforlaget, 2007
- Storvoll, E. E. (1997). *Barn og unge med alvorlige atferdsvansker: Hvem er de, og hvilken hjelp blir de tilbudt?* Oslo, NOVA.
- Schafft, A.,Frøyland, K. og Spjelkavik, Ø. (2013) *En ny rolle for NAV i fengsel*. AFI rapport 12/2013.
- Winsvold, A. (2011) *Evalueringen av prosjektet Sammen for barn og unge – bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge*. NOVA rapport nr 18/11.

Vedlegg 1:

Mandat for tverretatlig team ved de særskilte enhetene for lovbyggere mellom 15 og 18 år (ungdomsenhetene)

15. april 2013

Bakgrunn for OPPRETTELSE AV UNGDOMSENHETENE

Fengsel kan ha særlig negative skadevirkninger for barn. Det er derfor et mål at ingen under 18 år plasseres i fengsel. Det skal benyttes alternative reaksjonsformer til fengsel, slik at fengsel kun benyttes når alle andre alternativer er vurdert. I enkelte tilfeller vil imidlertid fengsel være den eneste muligheten. For å legge forholdene til rette for barn mellom 15 og 18 år som må i fengsel, er det besluttet å etablere særskilte enheter underlagt kriminalomsorgen som et prøveprosjekt. Med etableringen av enhetene legges det blant annet til rette for at barn ikke skal være i fengsel sammen med voksne, jf. FNs barnekonvensjon og barnekomiteens merknader.

Enhetene skal dimensjoneres med til sammen ti plasser og gi et tilbud til både varetektsinnsatte og domssøgere fra hele landet. En enhet i Bergen har vært i drift fra september 2009. Det skal også etableres en enhet på østlandsområdet. Enhetene skal drives etter miljøterapeutiske prinsipper, og ha tverrfaglig bemanning veiledet av et tverretatlig team med høy kompetanse på utsatte barn og unges behov. Prosjektet skal følge- og sluttevalueres før det evt. besluttes permanent drift.

Tiltaket er forankret i Soria Moria-erklæringen, der det heter at regjeringen vil gjennomgå situasjonen for nye domfelte under 18 år. Dette er kvittert ut gjennom St.meld. 20 (2005–2006) *Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbyggjarar*, Taraldsrudutvalgets utredning om barn og straff (NOU 2008:15 Barn og straff), og Prop. 135 L (2010–2011).

TVERRETATLIGE TEAM VED UNGDOMSENHETENE

Innsatte under 18 år er en uensartet gruppe, med sammensatte behov og ofte med store atferdsavvik som har ført til den kriminelle atferden. De fleste barn

som plasseres i fengsel, vil ha alvorlige atferdsvansker (kriminalitet, rus, vold og aggresjonsproblemer etc.), og svært sammensatte eller omfattende hjelpebehov fra både barnevern, kommunehelsetjenesten, psykisk helsevern for barn og unge, rusomsorgen mv.

Det tverretatlige teamet skal bidra til en bedre koordinert oppfølging av barn som gjennomfører straff eller varetekt i ungdomsenhetene og særlig tilrettelegge for en god oppfølging ved løslatelse. Teamet skal også bidra til en styrket oppfølging av barn som gjennomfører straff eller varetekt i ordinære fengsler.

Intern organisering

Det tverretatlige teamet skal bestå av lederen for Ungdomsenheten og en psykolog som er ansatt ved det regionale helseforetaket. Opplæring i kriminalomsorgen representert ved fylkeskommunen deltar i prosjektperioden og en ansatt fra Bufetat deltar i en prosjektperiode med varighet til 31. desember 2013. Når det gjelder opplæring av innsatte i ungdomsenheten vises det for øvrig til vedlegg 1.

Teamets medlemmer er ansatt innenfor sine respektive etater, men vil tilbringe hele eller deler av sin arbeidstid ved ungdomsenheten. Arbeidstiden som legges til ungdomsenheten må avpasses arbeidsmengden, møtetider i enheten, behovet for kontakt med ungdommene i enheten og behovet for tilknytning til eget fagmiljø. Teamet koordineres av lederen ved ungdomsenheten.

De ansatte i teamet skal arbeide etter gjeldende taushetspliktregler som gjelder for den enkelte medarbeider, men må i hver enkelt sak vurdere om de har hjemmel til å gjøre unntak fra taushetsplikten. Teamet skal arbeide for å finne frem til egnede samarbeidsformer for å på best mulig måte etablere gode tiltak for hvert enkelt barn. Det presiseres at innhenting av samtykke skal samsvare med sentrale rettssikkerhetsprinsipper og profesjonsetiske prinsipper om åpenhet og selvbestemmelser for den opplysningene gjelder.

Oppgaver

Det tverretatlige teamet skal bidra til å sikre god progresjon for de innsatte i ungdomsenheten. Det skal arbeides kontinuerlig for overføring til alternative

og mindre inngripende straffegjennomføringsformer. Forberedelse til løslatelse, herunder planlegging av oppfølging etter løslatelse, skal starte så snart det er praktisk mulig. Teamet skal påse at det så tidlig som mulig blir avholdt et informasjonsmøte med aktuelle samarbeidsetater hvor det blant annet blir orientert om forventet progresjon og mulige tidspunkter for løslatelse fra fengsel.

Teamet skal påse en flerfaglig og individuell tilnærming til barnas behov, herunder tilrettelegge for at relevante forvaltningsmyndigheter følger opp det enkelte barn både under og etter straffegjennomføring. Dette innebærer blant annet å sørge for at barna blir fulgt opp i henhold til relevante regelverk, som for eksempel barnevernloven, opplæringsloven og aktuell helselovgivning.

Teamet har også et oppfølgingsansvar for innsatte under 18 år som gjennomfører straff eller varetekt i ordinære fengsler.

Mer konkret vil teamets oppgaver være delt i følgende nivåer:

1. Oppgaver i det direkte arbeidet med ungdommene
2. Oppgaver overfor basispersonalet i ungdomsenheten
3. Utadrettede oppgaver og ansvar

Oppgaver i det direkte arbeidet med ungdommene

- Gjennomføre individuelle samtaler
- Påse at det blir foretatt nødvendig kartlegging/utredning av ungdommen for å få klarlagt ungdommens hjelpe-, støtte- og opplæringsbehov, inkludert kontakt med hjelpe- og støtteapparat
- Sørge for at det blir utarbeidet en plan for ungdommen som skal sikre oppfølging etter løslatelse, evt. sørge for at allerede eksisterende planer følges opp og videreutvikles

Oppgaver overfor basispersonalet i ungdomsenheten

- Veilede basispersonalet i ungdomsenheten, for å styrke/sikre målrettet, helhetlig og individuell oppfølging av det enkelte barn, og bidra til økt kompetanse i ungdomsenheten, bl.a. i metoder for atferdsendring og utvikling

- Bistå ungdomsenheten med å utrede muligheter for overføring til alternativ straffegjennomføring (§ 12, § 16) og varetektssurrogat, eventuelt til fengsel med lavere sikkerhetsnivå

Utadrettede oppgaver

- Være pådriver og kontaktpunkt overfor det lokale hjelpeapparatet for å sikre at ungdommen får en god oppfølging både under og etter straffegjennomføring. Dette innebærer også at familie og nettverk involveres
- Starte hensiktsmessig involvering av sentralt hjelpe- og støtteapparat, slik at barna får tilgang til det de har rett og/eller plikt til, og behov for
- Veilede personalet i ordinære fengsler når barn av ulike grunner gjennomfører straff eller varetekt der
- Ha direkte kontakt med barn i ordinære fengsler, der det er hensiktsmessig.
- Informasjonsvirksomhet

Vedlegg 2:

Rutinebeskrivelse for opplæring for innsatte ved ungdomsenhetene

Opplæringen eleven får mens han oppholder seg ved Ungdomsenheten, må ta utgangspunkt i elevens ønsker og planer for videre opplæring. Målet er å skape kontinuitet i elevens opplæringsløp.

Opplæringen er tilknyttet den lokale grunnskolen eller videregående skolen slik at det kan hentes inn fagkompetanse som passer elevens ønsker og planer. Den eller de som er ansvarlige for elevens opplæring, enten eleven har rett eller plikt til opplæring, må sørge for at eleven blir fulgt opp i alle faser av oppholdet ved soningsenheten. Dette kan blant annet innebære følgende:

- *Ved ankomst bør en rådgiver el lign. ved den lokale skolen som har ansvar for opplæringen ved institusjonen ha en samtale med eleven for å få en oversikt over navn på tidligere skole, kontaktlærer og evt. rådgiver for å opprette kontakt mellom ungdomsenheten, ansvarlig opplæringsenhet og elevens tidligere skole.*
- *Det skal på et tidlig tidspunkt gjennomføres en kartlegging av innsattes opplæringsnivå i basisfagene. Denne danner grunnlag for fastsettelsen av det videre opplæringsinnholdet.*
- *Sørge for kontinuerlig kontakt med eleven og Ungdomsenheten.*
- *Følge opp kontakt med den lokale skolen med ansvar for opplæring i kriminalomsorgen slik at eleven kan gis den undervisningen han/hun har krav på og ønsker. Hvis straffegjennomføringen gir rom for det bør det legges opp til at eleven får undervisning ved den lokale skolen som har ansvar for opplæring i kriminalomsorgen.*
- *Bidra med å tilrettelegge for fleksibel undervisning i elevens ulike faser ved Ungdomsenheten.*
- *Holde kontakt mellom elevens hjemkommune/fylke for opplæring.*
- *Legge til rette for en god overføring av informasjon om elevens måloppnåelse i henhold til læreplanene i ulike fag før løslatelse.*
- *Ved behov være tilgjengelig for opplæringsstedet som innsatte blir fulgt opp av i den første tiden etter løslatelsen.*

I den grad det skal innhentes opplysninger om elevens tidligere opplærings-situasjon må det innhentes samtykke fra elev eller foreldre/foresatte.

Oppfølgingsansvarlige for punktene ovenfor vil være ansatte ved den lokale videregående skolen eller fra opplæringsmyndighetene som har ansvar for opplæringen i kriminalomsorgen (fylkeskommunen). Det er viktig at punktene ovenfor tilpasses arbeidet ved den lokale soningsenheten.

Det bør lages en helhetlig plan som er tilpasset den lokale enheten når det gjelder oppfølging av opplæring for de innsatte. Fylkesmannen i Hordaland som har det nasjonale ansvaret for opplæring i kriminalomsorgen bør holdes oppdatert om disse planene

Vedlegg 3:

Fra inntak til oppfølging (kvalitetssikring)

Hvorfor:

For å sikre at alle involverte opplever at UE og ungdommen arbeider på oppgaven i forhold til utviklingsmål og at de andre involverte er med å legge til rette for at målene kan nås. Det skal reflekteres over mål under oppholdet og hvilke mål som kan være realistiske etter endt soning.

Før inntak

- *Informasjonsinnhenting. Få nødvendige papirer.
Dom/rapporter/utredninger/skole/barneverntjenestens HP/IP*
- *Klargjøre og avklare mål for oppholdet*
- *Vurdere utvidet utredning før eller under oppholdet*
- *Vurdere om å etterspørre ytterlig inf. om ungdommen*
- *Informere om UE til Ungdom/familie/barneverntjenesten/evt. annet tiltak*
- *Informere om «gangen» gjennom UE*
- *Avklare ansvarlig Team*
- *Avtale inntaksdato*
- *Informasjonsmøte med alle ansatte*
- *Klargjøre rom*

Innflytting

- *Inntak*
- *Flytte inn/innrede rom*
- *Klargjøre evt. samtykker*
- *Gjennomgang av UE sin struktur og regler «Dette er UE»(se egen struktur)*
- *Gjennomgå dom/barnevernsvedtak/Tiltaksplan el*
- *Gjennomgå og Starte Kriminalforebyggende modell*
- *Skole – legge til rette for*
- *Lage første ukeplan*
- *Psykologsamtale-plan for videre samtaler*

- *Ekstern behandling*
- *Avtale første ansvarsgruppe møte*

Opphold

- *Ansvarsgruppe møter hver 8 uke. Kan justeres begge veier ved behov*
- *Kriminalforebyggende plan ferdigstilles etter 4 uker (mål-delmål) – justeres ved behov*
- *Skole/jobb/plikter/ol.*
- *Samtaler m/psykolog*
- *Kontakt med, besøk av familie*
- *Fritidsaktiviteter*
- *Ukeplaner*
- *Ungdomsmøter*
- *Kontakt m/barneverntjeneste*
- *Helse/tannhelse*

Løslatelse

- *Overføringsprosess*
- *Intervju med ungdommen om oppholdet*
- *Overføringsmøte/ansvarsgruppemøte*
- *Plan for oppfølging ungdom klar*
- *Plan for oppfølging av familie/nettverk/annet tiltak klar*
- *Klargjøre tverrfagligteam sin rolle*

Oppfølging etter løslatelse

- *UE tilbyr oppfølging dersom dette er ønskelig og i forhold til hva ungdommen ønsker og lovverket gir oss anledning til. Psykolog og Bufetat står friere enn ansatte på Ungdomsenheten*

Vedlegg 4:

PROSJEKTPLAN for Koordinerende team for sikring
av overgang fra Bjørgvin fengsel Ungdomsenheten til
Bergen kommune

Bergen kommune

PROSJEKTPLAN

for

”Koordinerende team for sikring av overgang fra Bjørgvin fengsel Ungdomsenheten til Bergen kommune”

1. Innledning

Samarbeid og kommunikasjon mellom kriminalomsorgen og Bergen kommune ved løslatelse fra fengsel og overgangen til kommunen er svært viktig. Særlig gjelder dette unge lovbrøyttere som soner ved Bjørgvin fengsel Ungdomsenheten (UE). Deres unge alder og sammensatte problematikk stiller store krav til både kriminalomsorg og hjemkommune for å sikre en god og trygg reetablering i kommunen. Det er behov for mer målrettet innsats og spesialisert kompetanse. Det presiseres at dette gjelder et mindre antall saker.

Gjennom prosjektet skal det prøves ut en modell jf. tverretattlig operativt team (TOT), som benyttes i menneskehandelsaker i Bergen kommune. Modellen skal bidra til å sikre den sårbare overgangen fra UE til hjemkommunen.

2. Mål og målgruppe

2.1 Objekt mål

Sikre en god overgang fra Bjørgvin fengsel Ungdomsenheten til Bergen kommune.

2.2 Effektmål knyttet til målgruppen

- Legge til rette for at ungdom som løslates fra Bjørgvin fengsel Ungdomsenheten får en trygg og god reetablering i Bergen kommune.

2.3 Effektmål knyttet til systemnivå

- Utprøving av en alternativ modell for å sikre overgangen mellom fengsel og hjemkommune for unge lovbrøyttere.

2.4 Målgruppe

Ungdom mellom 15 og 18 år (20)³⁸ som fyller følgende kriterier:

- Soner i Bjørgvin fengsel Ungdomsenheten eller i andre fengsler i Norge
- Hjemmehørende i Bergen kommune

3. Modell

Det etableres et tverretattlig koordinerende team med representanter med beslutningsmyndighet fra kommune, Barne-, ungdoms og familieetaten og kriminalomsorgen. Teamet skal kunne tiltre på kort varsel, og har ansvar for å avklare behov i den enkelte sak og sikre videre innsats. Teamet er sammensatt som følger:

- Utekontakten (leder teamet)
- UE i Bergen
- Ansvarlig barnevernstjeneste
- Bufetat

Samarbeid mellom barnevernstjenesten og NAV kommune

Det vurderes som hensiktsmessig at NAV kommune ikke deltar som et fast medlem i teamet, da målgruppen er barn i lovens forstand, og barnevernstjenesten både har forutsetninger og virkemidler til å følge opp i denne overgangsfasen. Dette fritar ikke NAV kommune for ansvar når ungdommene fyller 18 år, og det må vurderes i hver enkelt sak om det er hensiktsmessig å invitere NAV kommune til samarbeid. I saker der det vurderes at ungdom har et vedvarende behov for oppfølging og omsorgstiltak også inn i voksentilværelsen vil dette være hensiktsmessig. Der det i tillegg er sammensatt problematikk dominert av rusavhengighet og dårlig psykisk helse kreves det felles innsats fra både barnevern, NAV kommune og ofte Psykisk helse.

Ved overføring av saker mellom barnevernstjeneste og NAV foretar barnevernstjenesten i den bydelen saken overføres fra en faglig vurdering om det vil være i *barnets interesse* at saken blir overført med tanke på den videre oppfølging. Overføringen skal være planlagt og forutsigbar for partene i saken, og et overføringsmøte skal alltid finne sted i forkant av overføringen. Uenighet skal søkes løst mellom ledelsen for de involverte tjenestene, eventuelt legges frem for etatssjefer ved behov. Ved uenighet skal saken bero til avgjørelse er fattet.

---

³⁸ Jf. bufetat sin bistandsplikt. Det gjøres oppmerksom på at det er satt en øvre aldersgrense på 18,5 år for ungdom som soner ved UE. Etter dette skal ungdommene overføres til ordinær soning. Unntaksvis vil det kunne forekomme at UE er ansvarlig for ungdom utover 18,5 år.

Samarbeid med pårørende

Det oppfordres til å legge til rette for samarbeid med familie / pårørende eller andre signifikante omsorgspersoner i den grad dette er hensiktsmessig og ønskelig fra ungdommens side. Disse vil som oftest være tilstede etter at hjelpe-tiltak er avsluttet, og har i noen tilfeller potensiale til å bli sentrale ressurser for ungdommen. Gjennom veiledning og godt familiearbeid er det derfor et mål å legge til rette for best mulig relasjon mellom ungdom og familie / pårørende både under soning og etter etablering i kommunen. I forkant av løslatelse bør Familie-råd vurderes.

Individuell plan

Individuell plan skal være et sentralt virkemiddel i arbeidet med den enkelte ungdom. Ungdommen skal forespørres om han/hun ønsker en individuell plan jf. Helse og omsorgstjenesteloven. For brukere med behov for langvarige og koordinerte tjenester har kommunen plikt til å tilby en koordinator som skal sørge for nødvendig oppfølging av den enkelte, samt sikre samordning av tjenestetilbudet og fremdrift i arbeidet med individuell plan dersom den enkelte ønsker dette³⁹. Dette gjelder uavhengig av om pasienten eller brukeren ønsker individuell plan⁴⁰. Pårørende skal trekkes inn i arbeidet i den utstrekning ungdommen og pårørende ønsker det. Individuell plan kommer i tillegg til kriminalitetsforebyggende plan.

Første møte i koordinerende team

Når UE mottar melding om ny ungdom kontakter de Utekontakten som innkaller teamet til første møte⁴¹. Utekontakten leder møtet.

Målet med dette møtet er å avklare behov og koordinere videre innsats. Følgende avklares:

- *Ansvarsgruppe.* Hvilke instanser det er hensiktsmessig å etablere samarbeid med og sikre at de som er aktuelle inviteres til en ansvarsgruppe. Det er viktig at den enkelte ungdom blir involvert i etableringen av ansvarsgruppen, og at aktuelle instanser blir drøftet med ungdommen. Dette bidrar til ansvarliggjøring og medvirkning, og er viktig for den videre progresjonen. Det er i ansvarsgruppen det sentrale arbeidet vil foregå.

---

³⁹ jf. Forskrift om habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator § 18

⁴⁰ jf. Forskrift om habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator § 21.

⁴¹ Barnevernstjenesten har på dette tidspunkt allerede mottatt melding om møte om fengsling av barn etter straffeprosessloven § 183 tredje ledd, og møtt til fengslingsmøte jf. barnevernloven § 3-5

Muligheten for om dette er sak som vil følge et barnevernspor videre og eventuell mulighet/ behov for plassering i barnevernsinstitusjon eller andre tiltak etter soning drøftes. Er det behov for at NAV er representert i det videre arbeidet inviteres ansvarlig NAV kontor til ansvarsgruppen.

- *Individuell plan og koordinator.* Det avklares hvem som skal være koordinator jf. forskrift om habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator § 21. Dette avhenger av at ungdommen samtykker.

Arbeidsfase:

UE utarbeider saksliste i dialog med barnevernstjenesten og kaller inn til første ansvarsgruppemøte innen 4 uker etter overføring til UE. Ansvarsgruppen skal sikre det videre arbeidet, og ledes av representant fra barnevernstjenesten eventuelt NAV. Her stiller naturligvis også ungdommen.

I forkant av første ansvarsgruppemøte skal UE ha gjennomført karlegging av ungdom. UE skal også ha orientert ungdommen om muligheter og rettigheter knyttet til individuell plan, koordinator og ansvarsgruppe. Det skal eventuelt foreligge samtykke fra ungdom til opprettelse av IP.

Individuell plan utarbeides i samarbeid med den enkelte ungdom, UE, barnevernstjenesten og eventuelt spesialisthelsetjenesten der slike tjenester mottas.

Planen benyttes aktivt, og evalueres og justeres på ansvarsgruppemøtene

Avsluttende møte i koordinerende team

UE melder fra til Utekontakten om dato for siste ansvarsgruppemøtet når dette er avklart. Utekontakten innkaller til avsluttende møte i koordinerende team som skal avholdes ikke senere enn 14 dager før siste ansvarsgruppemøte.

I tillegg til deltakerne fra første møte inviteres representant for Friomsorgen og NAV der det er behov. Målsetting er avklaring av behov ved løslatelse, gjennomgang av forberedelser som er gjort og koordinering av videre innsats.

Ekstraordinært møte i koordinerende team

Ved særskilt behov kan medlemmene i koordinerende team kontakte Utekontakten og be om at det innkalles til ekstraordinært møte i koordinerende team.

4. Forankring

Prosjektet er forankret i både politiske og administrative dokumenter i Bergen kommune og kriminalomsorgen. Det vises her til følgende saker:

- Barnevernsloven § 3-5
- Forskrift om habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator
- Straffegjennomføringsloven § 41
- Prosjektbeskrivelse for Tverretattlig team ved Ungdomsenheten av 25.januar 2012

5. Organisering

5.1 Ressursgruppe

Ressursgruppen skal bistå med å:

- drøfte faglige spørsmål som er knyttet til gjennomføring av prosjektet
- gi råd og innspill til oppsatte mål, fremdrift og resultater

Forslag til deltakere i ressursgruppen:

- Endre Blindheim, bufetat region vest
- Ann-Magrit Grip, SLT koordinator Bergen kommune
- Joachim Bjerkvik, Utekontakten Bergen kommune
- Representant fra en av barnevernstjenestene

6. Økonomi

Utekontakten vil benytte ressurser til ledelse av teamet, dokumentasjon, erfaringsutveksling og videreutvikling. Avhengig av prosjektets varighet, arbeidsmengde må det vurderes om det skal tilføres ressurser.

7. Rapportering, evaluering og dokumentasjon

Det utarbeides årsrapport. Ressursgruppen tar initiativ til evaluering når datagrunnlaget er tilstrekkelig.

Vedlegg 5:

Til ungdommer som soner eller har sonet i Ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel og deres foresatte

Forespørsel om deltakelse i evaluering av prøveprosjektet med særskilte ungdomsenheter for lovbreakere mellom 15 og 18 år

Bakgrunn og formål

På oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet skal vi gjennomføre en forskningsbasert følge- og sluttevaluering av prøveprosjektet med *særskilte ungdomsenheter* for unge lovbreakere mellom 15 og 18 år. Til nå er det etablert en enhet ved Bjørgvin fengsel med et tilknyttet *tverretattlig team*. Hensikten med evalueringen er å gi Justis- og beredskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Barne- og likestillingsdepartementet et beslutningsgrunnlag for en mulig videreføring av ungdomsenheten. Vi vil følge ungdomsenheten over tid og snakke med både innsatte ungdommer, foresatte og fagfolk. Vi vil også fra prosjektets start og frem til 31. januar 2015 undersøke forholdene for de som ikke har fått plass i enheten, og samle inn data fra denne gruppen også. I tillegg vil vi gi noen ungdommer, foresatte, fagfolk i ungdomsenheten, teamet og andre fengsler to enkle spørreskjema: den første handler om forsøket midtveis (ca. juli 2014), mens den andre handler spesielt om innsatte ungdommers problemer med foresatte, venner, helse, rus, vold, skole/utdanning/fritid, offentlige hjelpere og nettverk. Vi vil be om å få delta på møter der ungdommer og også kanskje foresatte er tilstede.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Utvalget av ungdommer har vi fått fra Kriminalomsorgens register. Vi er interessert i dine erfaringer med soningen og oppfølgingen etterpå og om dine erfaringer med samarbeidet mellom forskjellige fagfolk. Deltakelse i prosjektet vil innebære 1–2 samtaler og eventuelt to korte spørreskjema. Vi vil også spørre deg og eventuelt dine foreldre/foresatte om samtykke til innsyn i journaler og

annet som er taushetsbelagt som du mener kan være nyttig for oss for å forstå din situasjon.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og fullstendig anonymisert i publikasjoner og annen forskningsformidling. Vi registrerer bare navn og evt. e-postadresse for å komme i kontakt med deg. To forskere arbeider med prosjektet, Ida Hydle og Elisabeth Gording Stang. Navnelister og opptak lagres på et sikret datasted som ingen andre har tilgang til, og navnelister og mulig lydopptak vil lagres adskilt fra øvrige data.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Prosjektet skal etter planen avsluttes august 2015. Personopplysninger, opptak og evt. andre personrelaterte data vil da bli slettet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg også bli anonymisert. Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, kontakt med Ida Hydle, NOVA, tel. 90507615, eller e-post: ida.hydle@nova.hioa.no

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 6:

Intervjuguide ansatte i Ungdomsenheten og teamet

Fortelle litt om prosjektet. Prosjektets bakgrunn, formål m.m.

Informere om intervjuet:

- * at datainnsamlingen foregår ved personlige intervjuer og gruppeintervjuer som tas opp på lydopptaker og/eller ved hjelp av notater
- * at det er frivillig å delta
- * at du når som helst kan trekke deg uten begrunnelse og få data om deg selv slettet
- * at forskerne er underlagt taushetsplikt og at alle data vil bli behandlet konfidensielt
- * at alle opplysninger – inkludert navn på steder - vil være anonymisert og at ingen opplysninger som framkommer i prosjektets skal kunne tilbakeføres til enkeltpersoner
- * at lydopptak og notater alltid vil bli oppbevart sikkert, og at lydregistreringer vil bli slettet ved prosjektslutt, dvs. ved utgangen av 2015
- * at prosjektet er finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet
- * at prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD
- * navn og kontaktopplysninger for forskeren som utfører intervjuet

Ungdomsenhetens/teamets oppstart:

Beskrive beliggenhet?

Rykte?

Skoler i området?

Forhold til lokalmiljøet?

Bakgrunnsopplysninger?

Lederen:

Hvor lenge har du/dere jobbet i enheten/teamet?

Hvorfor begynte du/dere med dette arbeidet?

Din/deres bakgrunn/erfaringer? Arbeidserfaringer? Utdanning?

Noe av dette som har vært særlig nyttig for denne arbeidet?

Hva liker du/dere best ved å jobbe i enheten/teamet?

Negative sider?

Inklusjon – eksklusjon

Hvordan vil du karakterisere miljøet i enheten?

Forhold mellom ungdom og personale? Hvordan arbeide for å etablere en relasjon? Forholdet mellom de innsatte? Mellom de som sitter på varetekt og de som sitter på dom?

Eksempler som belyser noe av dette?

Kvalifisering

Særlig populære aktiviteter i enheten?

Musikk, Sport, Skole, Jobb, Annet?

Sted å være eller sted å lære? Begge deler?

Kvalifisering – hva, vil du/dere si, er det viktigste de innsatte lærer?

Praktiske/tekniske? Sosiale ferdigheter? Om seg selv?

– at de unge lærer ting som er særskilt viktige for dem, for selvtillit og for syn på andre - noe som de kan vokse på. Kommentarer?

Skjer slike ting, etter din oppfatning/erfaring?

Har det skjedd eksempler der du har inntrykk av at den unge som har lært seg slike ferdigheter har forandret seg på noen måte? Fått tilliten til seg sjøl eller andre? Konkret – hvordan?

Har du/dere noen gang hatt en samtale eller annen aktivitet med en ungdom som du/dere har følelsen av har vært på en eller annen måte særlig viktig for ungdommen?

Kanskje en situasjon der den unge har hatt det spesielt vanskelig/hatt problemer av et eller annet slag?

Forteller mer om det – uten å nevne navn?

Hvor mange ganger vil du/dere si har slike eller liknende hendelser skjedd deg/dere?

Har du/dere opplevd at en av ungdommene har villet snakke med deg om en venn av ham eller henne som har hatt et viktig problem?

Hvorfor og hvordan tror du et slikt tillitsforhold eventuelt har utviklet seg?

Tror du enkelte unge kan oppleve at det blir for mye mas om på bli med på aktiviteter?

Rus – erfaringer og holdninger

Rusproblemer blant de innsatte før og nå?

Erfaringer fra eget arbeid med ungdommene?

Hvilke rusmidler?

Har dere hatt foredrag, kampanjer e.l. om rusmidler? Erfaringer?

Andre helseforhold

Helseproblemer blant de innsatte før og nå?

Erfaringer fra eget arbeid med ungdommene?

Hvilke midler står til rådighet for å hjelpe dem?

Har dere hatt foredrag, undervisning osv. om ulike typer helseproblemer?

Andre forhold

Bruk av tvang?

Situasjoner som har vært særlig utfordrende?

Hvordan håndteres konflikter ungdommer i mellom, eller mellom personale og ungdommer?

Eksterne instanser

Forholdet til (administrasjonen i) kommunen/bydelen?

Hvordan blir dere sett på?

Samarbeid med eksterne instanser? – via teamet eller direkte?

Politi, barnevern, helsesøster/rådgiver/skolen? Andre?

Erfaringer?

Foreldre

Har du/dere hatt noen form for samarbeid/kontakt med foreldre til ungdom i fengselet og etterpå etter løslatelse?

Erfaringer?

Har du noe inntrykk av hvordan enheten og teamet blir sett på blant foreldre/foresatte?

Ønsker – og kvalifikasjoner

Ting du/dere tror ungdommene savner, og som ville hjelpe til en bedre soning/oppfølging?

Ting du/dere savner som du mener ville lette ditt/deres arbeid i enheten/teamet?

Materielle ting? Økonomi? Kurs, kunnskap? Annen organisering?

Tusen takk for hjelpen!

Undersøkelsen er anonym. Det vil si at ingen navn eller andre kjennetegn vil bli gjort kjent.